

DE LUITENANT-GENERAAL

JAN VAN SWIETEN.

»Niet door kracht te verwinnen alléén — ook door zachtheid te winnen», was het devies van den gelauwerden krijgsman, die den 9den September jl. op 81-jarigen leeftijd te 's-Gravenhage de eeuwige rust is ingegaan.

Hoezeer velen zijner landgenooten den gepensionneerden Luitenant-Generaal J. VAN SWIETEN bij zijn leven huldigden, daarvan getuigde de gouden bokaal, welke hem op 13 Januari 1875 in de thans verdwenen Parkzaal te Amsterdam door een tal van eerbiedwaardige burgers uit de beide groote handelssteden en de residentie werd aangeboden. De voortreffelijke vaderlander aanvaardde het eereblijk niet als hulde voor hem alleen, maar voor het dappere Indische leger, dat onder zijne bevelen de Nederlandsche driekleur van Atjeh's Kraton had geheschen. Op dien beker prijken de zinrijke woorden van den Romeinschen dichter: *Parcere subjectis, debellare superbos*, d. i. »de onderworpenen te sparen, de hoovaardigen te verslaan.»

Treffend schetste Mr. GLEICHMAN in zijn toespraak bij het aanbieden van dat geschenk, inderdaad een der schoonste lauweren op VAN SWIETEN's graf, het beeld van den staatsburger, die op dat oogenblik over hem stond. »In een tijd, aan woorden rijk, maar arm in daden» — zoo ongeveer sprak de begaafde redenaar — »terwijl de materiële welvaart ons schijnt te hebben ontzenuwd, terwijl bij het loeien van stormen daarbuiten zelfs stemmen worden vernomen, die zich mismoedig afvragen: wat wij Nederlanders nog zouden vermogen, of zelfs de zorg voor bewaring onzer nationaliteit, van ons zelfstandig volksbestaan in onze handen veilig mag heeten — protesteerde tegen dat gevoel van onmacht Uw mannelijke daad, toen Gij niet aarzeldet gehoor te geven aan 's Konings roepstem na mislukking der eerste expeditie van Atjeh! Uw voorbeeld wees den weg van herstel. Niet hoe men den naam alleen — ook hoe men het karakter van zijn volk verheft — Gij hebt het ons getoond!»

Wanneer wij den vorm gedenken, waarin Neerland's burgers, als in vroegere tijden aan vlootvoogden en legerhoofden na behaalde overwinningen, thans den Indischen staatsman en oorlogsheld het gouden eeremetaal boden; wanneer wij aanschouwen, dat 's lands vertegenwoordigers, in de dagen van zijn sterven juist te samen gekomen, hun zitting verdaagden tot hem de laatste eer zou zijn bewezen: zoo willen wij ook den bejaarden *Spectator* vergunnen in korte trekken te boeken, wat VAN SWIETEN voor het vaderland deed en hoe hij het deed. Herinneren wij ons de wijze, waarop onder zijne leiding laatstelijk en vroeger de oorlog in Neerland's Insulinde werd gevoerd; den eerbied en de sympathie, die zijne daden wekten in het buitenland, alwaar de vreemdeling meer dan in vele jaren het geval was, recht deed wedervaren aan de Nederlandsche wapenen, dan stemmen wij luide in met de woorden van Amstel's rederijker vóór tien jaren: »Als wij onze kinderen mogen verhalen van den grijzen krijgsman, onder wiens aanvoering de eer van de Nederlandsche vlag zoo veilig was — dan wordt in ons iets wakker van den trots, den ouden trots, waarmede wij in de daden van ons voorgeslacht roemen.»

En wilt Gij uit mededeelingen van intiem aard den man kennen, die reeds op vergevorderden leeftijd zijn schitterenden naam opnieuw in de waagschaal stelde, zijn zoete, welverdiende rust zonder aarzelen prijs gaf, zijne betrekkingen en vrienden, zijn gezin en zijn gelukkige woning verliet, waaraan zulke innige en teedere banden hem strikten — niet omdat krijgsroem, eer of winstbejag hem prikkelden, maar omdat het Vaderland riep, omdat zijn plicht sprak — hoort wat hij antwoordde, toen men hem, vóór ettelijke jaren eenige toelichtingen vroeg omtrent feiten uit zijn welbesteed leven:

»..... Het is niet zonder aarzelen, dat ik voldoe aan Uw verlangen..... Steeds heb ik aanzoeken van gelijken aard ontwijkend beantwoord, omdat ik het niet gaarne zag, dat men zich met mij bezig hield meer dan noodig was.»

»Persoonsbeschrijvingen toch van levenden door een welwillende hand verzameld, behelzen doorgaans slechts lof en laten de keerzijde onvermeld. In ons kleine land, waar men zoo ongaarne ziet, dat enkelen boven de massa uitkomen, verwekt dit naijver en veroorzaakt het den betrokkene meer leed dan voldoening. Zonder nu voor critiek bijzonder gevoelig te zijn, lok ik ze toch liever niet uit, als een antithèse of lof!» En later, toen wangunst en geringschatting hem zoo ruimschoots alssem voor roem hadden toegereikt, genoodzaakt de verzenen tegen de prikkels te slaan:

»..... Zoo ik een wensch had te uiten, dan zoude het zijn, dat Uwe bijdrage niet geplaatst werd. Ik ben na veel tobben eindelijk tot de kalmte gekomen, die mij met een vergeten burger gelijkstelt en rust geeft; een kalmte, die mij dierbaar is en niet tegen vermeerdering van roem of betere appreciatie van mijn verleden opweegt.»

JAN VAN SWIETEN,

geboren 28 Mei 1807, te Mainz — gestorven 9 September 1888, te 's Gravenhage.

BESLUITEN.	STAAT VAN DIENST.	VELDTOCHTEN.	ONDERSCHIEDINGEN.
	10 April 1821. In dienst getreden als Volontair bij de 17de Afdeling Infanterie. 23 Februari 1822. Cadet. 2 Mei 1823. Overgeplaatst bij de 9de Afdeling Infanterie. 26 Augustus 1824. Benoemd tot 2de Luitenant bij de 17de Afdeling Infanterie. 18 Januari 1827. Overgegaan bij de Expeditionaire Afdeling bestemd naar Oost-Indië. 27 Augustus 1829. Vertrokken met het schip <i>Middelburg</i> . 25 Augustus 1830. 1ste Luitenant. Hier te lande teruggekeerd en geplaatst bij de 1ste Afdeling Infanterie	1827. } 1828. } In Oost-Indië. 1829. }	Benoemd tot Ridder der Milit. Willemsorde 4de klasse, bij Z. M. Besluit dd. 22 November 1828, N ^o . 28. Bij aanschrijving van het Departement van Oorlog dd. 24 Februari 1832, N ^o . 75, de achtkantige Medalje ontvangen, bij brevet N ^o . 152, ingesteld bij Z. M. Besluit van den 27sten Juni 1831, N ^o . 54, voor het bywonen van den oorlog op Java.
Besl. Z. M. 26 November 1826, N ^o . 80.	Tengevolge van ontbinding dezer Afdeling overgeplaatst bij de 12de Afdeling Infanterie.	1830. Mobile Leger Antwerpen, Lier en expeditie naar Maastricht.	
Besl. Z. M. 12 November 1830, N ^o . 58.	Gedetacheerd bij de Jagers van CLEERENS.	1831. } 1832. } Mobile Leger bij gelegenheid 1833. } van den opstand in België. 1834. }	Metalen Kruis 5 April 1832.
Min. Disp. 4 November 1834, Litt. D., N ^o . 23. Disp. des Konings 3 Mei 1835, N ^o . 128 en aanschrijving 9 Mei 1835, N ^o . 25.	29 Mei 1835. Vertrokken naar Helder om te worden ingescheept op het schip <i>de Stad Amsterdam</i> bestemd naar Oost-Indië. 20 September 1835. Te Batavia aangekomen.		
Besl. Gouv. Gener. 6 Nov. 1835, N ^o . 3.	Kapitein bij het Bataljon Jagers N ^o . 9.		
» » » 24 Maart 1841, » 1.	Overgeplaatst bij het 12de Bataljon Infanterie.		
» » » 9 Juli 1841, » 1.	Majoor bij dat Bataljon.		
» » » 6 Oct. 1841, » 1.	Overgeplaatst bij het 9de Bataljon Infanterie.		
» » » 7 April 1842, » 4.	Overgeplaatst bij het 12de Bataljon Infanterie.		
» » » 24 Maart 1843, » 2.	Overgeplaatst bij het 6de Bataljon Infanterie.		
» » » 14 Sept. 1844, » 1.	Luitenant-Kolonel bij het 1ste Bataljon Infanterie.	1845. Krijgsverrichtingen op Sumatra's Westkust.	Bevorderd tot Ridder der Militaire Willemsorde 3de klasse voor de expeditiën in het laatst van 1844 en begin van 1845 op Sumatra's Westkust, bij Z. M. Besluit dd. 6 December 1846, N ^o . 2. 12 Februari 1846, het onderscheidingsteeken bij Z. M. Besluit dd. 19 November 1844, ingesteld voor langdurigen Nederlandschen dienst als Officier.
» » » 3 Dec. 1846, » 1.	Overgeplaatst bij het 4de Bataljon Infanterie.	1848. Tweede Balische expeditie.	Benoemd tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, voor deze expeditie bij Z. M. Besluit van den 11den December 1849, N ^o . 44.
» » » 17 Maart 1848, » 1.	Benoemd tot Chef van den Staf bij de tweede Balische expeditie.	1849. Derde Balische expeditie.	
» » » 31 Dec. 1848, » 8.	Overgeplaatst bij het 13de Bataljon Infanterie.		
» » » 3 Juni 1849, » 1.	Benoemd tot Commandant der troepen van de Landmacht bij de derde Balische expeditie.		
» » » 4 Juni 1849, Litt. P.	Benoemd tot Gouvernements-Commissaris voor de leiding der staatkundige aangelegenheden van het eiland Bali.		Deze buitengewone bevordering goedgekeurd bij Z. M. Besluit dd. 13 October 1849, N ^o . 66.
» » » 9 Aug. 1849, N ^o . 3.	Buitengewoon bevorderd tot Kolonel.		
» » » 9 Aug. 1849, » 4.	Benoemd tot Civiel- en Militair Gouverneur van Sumatra's Westkust.		
» » » 10 Sept. 1849, » 1.	Gevoerd voor memorie bij het Leger.		
Besl. Z. M. 6 October 1853, N ^o . 58.	Benoemd tot Generaal-Majoor bij het Leger in Nederlandsch-Indië.		
Besl. Gouv. Gener. 4 Juni 1855.	Van voor memorie teruggebracht, op grond dat hij als Generaal-Officier, volgens de nieuwe formatie in de sterkte van het leger behoort gevoerd te worden.		Bij Z. M. Besluit dd. 10 Juni 1856, N ^o . 54, benoemd tot Adjudant des Konings in buitengewonen dienst.
Besl. Z. M. 9 Juni 1858, N ^o . 47.	Benoemd tot Luitenant-Generaal en Commandant van het Nederlandsch-Oost-Indische leger, een en ander gerekend van en met den 1sten October 1858. Het commandement van het Indische Leger overgenomen den 6den October 1858.		
Besl. Gouv. Gener. 20 Sept. 1859, N ^o . 4.	Benoemd tot Commandant en Chef der tweede Bonische expeditie, tevens Commissaris voor de leiding der politieke zaken, tot de vereffening der geschillen met Boni en hetgeen daarmede in verband staat.	{ 1859. } Tweede expeditie tegen het Rijk { 1860. } van Boni.	Bevorderd van Ridder der Militaire Willemsorde 3de klasse, tot Commandeur, ter zake der door hem als Commandant en Chef der tweede Bonische expeditie bewezen uitstekende diensten, bij Z. M. Besluit dd. 19 Februari 1860, N ^o . 70. Den Gouverneur-Generaal van Neerlandsch-Indië gemachtigd om hem 's Konings goedkeuring en tevredenheid te betuigen voor de genomen maatregelen bij de samenspanning tot munitie en deserte onder de vreedende Europeesche soldaten in Augustus 1860. Res. M. v. K. dd. 22 October 1860, Litt. Y ³ , N ^o . 40. Kabinet.
Besl. Z. M. 4 Maart 1862, N ^o . 60.	Op zijn daartoe gedaan verzoek met den 1sten Juli 1862, met behoud van aanspraak op pensioen op de meest eervolle wijze uit Z. M. militairen dienst ontslagen, onder dankbetuiging voor de langdurige, goede en trouwe diensten door hem den Lande bewezen.		
Besl. Gouv. Gener. 22 Mei 1862, N ^o . 8.	Aangenomen zijn aanbod om het commandement over het Indische Leger te blijven voeren, totdat zijn vervanger dat commandement zal kunnen aanvaarden.		
	13 Augustus 1862. Langs den Overlandweg naar Nederland teruggekeerd. 23 October 1862. Aangekomen te Arnhem.		
Besl. Z. M. 18 November 1862, N ^o . 66.	Gepensionneerd.		25 Augustus 1869. Toegekend het Eereteeken voor belangrijke krijgsbedrijven voor Bali 1848, Bali 1849 en Boni 1859.
Besl. Z. M. 11 Juni 1873, Litt. H ³ .	Hersteld in activiteit als Luitenant-Generaal bij het Leger in Nederlandsch-Indië en gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Neerlandsch-Indië, ten einde met de leiding der eerlang tegen Atjeh te hervatten militaire operatiën te worden belast, in hoedanigheid van Civiel Regeerings-Commissaris en Militair Opperbevelhebber.		
	20 Juli 1873. Naar Neerlandsch-Indië vertrokken per <i>Messageries Maritimes</i> van Marseille per <i>Ava</i> . 23 Augustus 1873. Aangekomen te Batavia.		
Besl. Gouv. Gener. 24 Aug. 1873, N ^o . 2.	Belast met de leiding der eerlang te hervatten militaire operatiën in hoedanigheid van Civiel Regeerings-Commissaris en Militaire Opperbevelhebber.	{ 1873. } Tweede expeditie tegen het Rijk { 1874. } van Atjeh.	Bevorderd tot Grootkruis der Militaire Willemsorde, voor zijn gedrag bij de tweede expeditie tegen Atjeh, bij Z. M. Besluit dd. 12 Mei 1874, N ^o . 10. 21 October 1875. Toegekend de Atjeh-medalje. 25 October 1875. Toegekend de gesp Atjeh 1873—1874.
Besl. Gouv. Gener. 18 Juli 1874, N ^o . 3.	Op de meest eervolle wijze en onder dankbetuiging voor de uitstekende diensten, door hem opnieuw aan den Lande bewezen, ontheven van de functiën van Regeerings-Commissaris en Militair Opperbevelhebber bij de tweede expeditie tegen het Rijk van Atjeh en gemachtigd om met de Mail van 30 Juli 1874, naar Nederland terug te keeren.		
	30 Juli 1874. Derwaarts vertrokken.		
Besl. Z. M. 28 September 1874, N ^o . 28.	Van en met den 1sten October 1874 eervol ontslagen uit Z. M. militairen dienst, onder dankbetuiging voor de vele en gewichtige diensten door hem opnieuw aan den Koning en aan den Lande bewezen en weder gesteld in het genot van het hem verleend pensioen.		
	1864. Lid der Tweede Kamer der Staten-Generaal. Bij Koninklijk Besluit van 16 Februari 1864. Staatsraad in buitengewonen dienst. Bij Koninklijk Besluit van 29 Februari 1864. Regeerings-Commissaris voor de Indische Spoorwegen.		

Zoo nederig dacht de eerwaardige grijsaard, aan wiens veelomvattende kundigheden, ongerekend zijn krijgsdaden, Vorst en Vaderland zooveel te danken hebben. Evenals de Generaal TROCHU zich na 1871 in het stille Bourges uit het gewoel der wereldstad heeft teruggetrokken, onttrok VAN SWIETEN zich in onze genotzieke hofstad aan het openbaar leven. Beide mannen hadden roemrijke bladzijden geschreven in de wereldgeschiedenis. Maar terwijl TROCHU den veldheerstaf neerlegde na een jammerlijke capitulatie en niet ten onrechte van velerlei inconsequentie werd beschuldigd, eindigde VAN SWIETEN zijn eervolle loopbaan met eene gelukkige verovering, zonder veel bloedverlies, waardoor Holland's fiere naam nogmaals door de wereld weerklonk, en handhaafde hij den alouden roem van het Nederlandsch-Indische leger.

Toch stierf VAN SWIETEN, door velen miskend.

Mannen, die hem vroeger om zijne verdiensten hoog hadden geëerd en hartstochtelijk verheven, mishandelden hem later en verbrandden hun afgod. Schitterende krijgsbevelhebbers, groot in moed en trouw aan Koning en Vaderland als hij; mannen, die onder zijne leiding hadden gestreden, met hem het zwaard hadden gewet, trachtten in de betreurenswaardige Atjeh-literatuur hem en daarmede zichzelf af te dringen van het hooge standpunt, waarop de natie zijne en hunne groote verdiensten blijft eeren. Hoe groot echter het getal zijner vijanden mocht wezen, zelfs zij zullen moeten getuigen, dat de Luitenant-Generaal VAN SWIETEN gedurende zijne ganschen levensloop de belangen en de eer van het vaderland heeft beoogd. Nederland oordeelt eenstemmig, dat hij zich te allen tijde heeft betoond een braaf, moedig en vaderlandslievend soldaat en een uitmuntend staatsburger.

JOHANNES VAN SWIETEN diende als Kapitein van den Generalen staf in het Koninklijk-Hollandsche leger van LODEWIJK NAPOLEON, toen hij werd bestemd voor den staf van den Luitenant-Generaal DAENDELS, die reeds was ingescheept naar Indië. De Kapitein VAN SWIETEN verzocht echter van voormelde bestemming te worden ontheven en begaf zich daarop naar Mainz, alwaar hij zijne echtgenoot, Vrouwe LOUISE JEANNE BRODIER — uit eene familie van Fransche réfugié's — had achtergelaten en waar hem op 28 Mei 1807 zijn zoon JAN werd geboren (1). JAN VAN SWIETEN woonde als knaap o. a. te Gouda op Montbijou, thans de Stearine-kaarsenfabriek. Op 14-jarigen leeftijd verbond hij zich als volontair bij de 17de afdeeling infanterie (10 April 1821), werd daarbij het volgend jaar als cadet ingeschreven (23 Februari 1822), en na een kort verblijf bij de 9de afdeeling (2 Mei 1823) nauwlijks 17 jaar oud, bij eerstgenoemd korps aangesteld tot Tweede-Luitenant (26 Augustus 1824). Toen kort daarop DIEPO NEGORO Java in opstand had

(1) JOHANNES VAN SWIETEN was laatstelijk Luitenant-Kolonel en Chef van den staf in het 6de Groot Militair Commando te Namen. Blind geworden na 1830, werd hij uit dien hooft gepensionneerd.

gebracht en Z. K. H. Prins FREDERIK der Nederlanden als Commissaris-Generaal van Oorlog aan zijn vader, Koning WILLEM I, had voorgesteld om eene expeditionaire afdeeling naar Oost-Indië te zenden, genoot VAN SWIETEN de eer daarbij te worden geplaatst (26 November 1826). Op 18 Januari d. v. uit Middelburg met het koopvaardijship *Middelburg* vertrokken, zette hij op den 4den Juni 1827 den eersten voetstap op den bodem van Insulinde. Hij nam deel aan de veldtochten van 1827, 1828 en 1829 en wist zich zoo gunstig te onderscheiden, dat hij reeds op 22 November 1828 werd begiftigd met het ridderkruis van de Militaire Willemsorde, later ook met de achtkantige Java-medalje (24 Februari 1832). De bedoelde brigade, samengesteld uit 3134 vrijwilligers, welke zich slechts voor twee jaar dienst in Nederlandsch Indië hadden verbonden, verloor meer dan $\frac{2}{3}$ van hare sterkte en verkreeg reeds in 1829 aanspraak om naar Nederland terug te keeren. De Tweede Luitenant VAN SWIETEN behoorde tot hen, die gehoor gaven aan het beroep op de vaderlandsliefde van de overgeblevenen, om voorloopig nog op Java te blijven (1).

Na het einde van den Java-oorlog en de ontbinding van de expeditionaire afdeeling keerde VAN SWIETEN, die een jaar te voren was bevorderd tot Eerste-Luitenant (27 Augustus 1829), naar het moederland terug.

Juist was Zuid-Nederland in verzet gekomen tegen 's Konings gezag. Aanvankelijk ingedeeld bij de 1ste afdeeling infanterie (25 Augustus 1830), te Antwerpen in garnizoen, en na de ontbinding hiervan, bij de 12de afdeeling (12 November 1830), welke na reorganisatie in 1831 werd ingedeeld bij de divisie SAKSEN-WEIMAR, nam VAN SWIETEN van 1830 tot 1832 deel aan den strijd te Antwerpen, te Lier, te Maastricht en elders, waarvan het Metalen Kruis op zijne borst getuigde (5 April 1832).

Eenmaal gewoon geworden aan het onrustige oorlogsleven, bood het verblijf in de kantonnementen van Noordbrabant gedurende de jaren 1832, 1833 en 1834 geene afwisseling genoeg voor den jongen krijgsman. Van het vertrek der Jagers van CLEERENS naar Indië maakte hij gebruik om zijne overplaatsing bij dit korps te vragen; hij vertrok (29 Mei 1835) andermaal naar Java.

Opvolgend doorliep VAN SWIETEN de hoogere officiersrangen — Kapitein bij het bataljon jagers n°. 9 op 6 November 1835, Majoor bij het 12de bataljon infanterie op 9 Juli 1841 en in dien rang achtereenvolgens overgeplaatst bij het 9de, het 11de en het 6de bataljon — tot hij den 14den September 1844 op Sumatra's Westkust, waarheen bij twee jaar te voren was overgeplaatst, tot Luitenant-kolonel werd bevorderd bij het 1ste, daarna bij het 4de en het 13de bataljon.

In 1844 en 1845 nam hij aldaar met den Overste SUTHERLAND deel aan den schitterenden veldtocht tegen de III Kota's, die de aanhechting van

(1) *Indische Gids* 1882, I, bladz. 158—182. De Luitenant-Generaal JAN VAN SWIETEN. door AJAX.

Alahan Pandjang, het landschap Soengei Pagoe en de XII Kota's bij Nederland's koloniaal gebied tengevolge had.

Met eene macht van drie compagnieën infanterie, een handmortier en een 1000-tal Maleische troepen marcheerde VAN SWIETEN (7 Januari 1845) van Solok naar Selimpat, opereerde met groote voortvarendheid in een uiterst moeilijk terrein, vermeesterde Padang-Beboengo, de daarvóór gelegen versterkte linie en de stelling vóór Rankia-Loeloes. Na talrijke bezwaren te hebben overwonnen, voltooide VAN SWIETEN het werk der onderwerping in de XII Kota's. De Generaal MICHIELS rapporteerde loffelijk omtrent den Overste VAN SWIETEN, maar sprak hem niet vrij van optimistische inzichten, binnen zekere grenzen eene gelukkige eigenschap. Reeds in dezen veldtocht waakte VAN SWIETEN onvermoeid tegen elke wreedheid, tegen branden, plunderen en noodelooze verwoesting, en trachtte vooral het vertrouwen der inlandsche bevolking te winnen. De Koning vereerde op HDZ.'s geboortedag (6 December 1846) den menschlievenden overwinnaar met de 3de klasse van de Militaire Willemsorde. Kort te voren (12 Februari 1846) had hij het onderscheidingsteeken voor langdurigen Nederlandschen dienst als officier verworven.

In 1848 ontmoeten wij VAN SWIETEN op Bali als chef van den staf (Besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 17 Maart 1848) bij de tweede expeditie. Na den noodlottigen afloop van dezen tocht maakte de jeugdige Overste op last van den expeditie-commandant, den Generaal Jhr. VAN DER WIJCK, een verslag op van den veldtocht, hetwelk tot zijn rechtvaardiging in 1849 werd in druk gegeven. Uit dit verslag (1) zien wij overtuigend, hoe consequent VAN SWIETEN is gebleven in zijn ijver »tegen het verbranden van kampongs,» »....een nuttelooze daad van geweld,» schreef hij toen reeds, »die aan schuldelooze vrouwen en kinderen eene schuilplaats ontrooft, deze tijdelijk aan armoede en behoefte blootstelt, verbittering wekt en dorst naar wraak of vergelding geeft; — het allerminst een maatregel, om den vijand tot onze staatkunde te brengen.»

Dit verslag is vooral leerzaam voor de kennis van het karakter van den Generaal VAN SWIETEN, wanneer men hem, toen nog in actieven dienst en volstrekt niet voornemens dezen te verlaten, met al den moed zijner innigste overtuiging bestraffend hoort spreken over de regeering, die de mislukking der tweede expeditie aan zijn chef, den Generaal VAN DER WIJCK, dorst wijten. Zijne philippica was gericht tegen het bewind, dat volgens velen uitsluitend de schuld droeg van de offers in geld en bloed, in zooverre men zich, na beëindiging van de eerste Balische expeditie in 1846, door den vijand met valsche beloften had laten paaien en hem vervolgens twee en een halve maand tijd had gegeven om zich duchtig te versterken.

Hoe intusschen het oordeel moge geweest zijn over de leiding der tweede Balische expeditie, de chefs van den Luitenant-Kolonel VAN SWIETEN waren dermate over hem tevreden, dat de resident van Bagelen, binnen wiens

(1) *Indische Gids* 1882.

residentie Mevrouw VAN SWIETEN (1) verblijf hield, van den Gouverneur-Generaal Mr. ROCHUSSEN den last ontving, om eene statige visite bij haar af te leggen, ten einde haar namens Zijne Excellentie de hooge waarde te betuigen, welke de Gouverneur-Generaal op den Luitenant-Kolonel VAN SWIETEN stelde.

Bij den aanvang van de derde expeditie tegen Bali commandeerde de Overste VAN SWIETEN het 13de bataljon infanterie. Terwijl aan den Overste DE BRAUW werd opgedragen om met het 7de bataljon, 2 Coehoornmortieren en 20 sappeurs den linkervleugel des vijands aan te tasten, moesten het 13de en het 5de bataljon, de zesponderbatterij en de hulptroepen de vijandelijke stelling vóór Djagaraga in front aanvallen. Aldaar doorstond het 13de bataljon tegenover de zoogenaamde »grootte benting,» een ver vooruitspringend werk op een terrein, hetwelk niet de minste dekking aanbood, zulk een allerhevigst vuur, dat binnen korten tijd een zevende der sterkte ter neer lag. Terwijl de Luitenants VAN SWIETEN en PRAGER en 18 minderen den heldendood stierven, werden alleen van dat bataljon gewond de Majoor SORG, de Kapiteins VORSTENBOS, REIGER en CRENA, de Luitenants ROUVEROY, MUNTER, FRITZEN en DONLEBEN en 85 minderen. Die zware verliezen werden geleden in een toestand, dien de toenmalige Luitenant P. G. BOOMS, later *Generaal-majoor en Minister van oorlog*, in zijn »*Précis des expéditions contre Bali*» volgenderwijze beschreef:

»Ah! s'il est noble ce mépris de la vie, qui précipite le soldat contre une forêt de baionnettes menaçantes, contre un rempart hérissé de canons tonnans, du moins l'action l'anime, il va atteindre l'ennemi, il peut assouvir la soif de la vengeance et de la gloire, qui la dévore! Mais rester imperturbable au sifflement des balles; conserver une stoïque présence d'esprit en face de ces mille morts, qui nous assiègent; les affronter avec intrépidité et tomber à la place, où nous clouait la voix du chef, voilà selon nous le vrai héroïsme, le sublime de l'abnégation et du dévouement. *Le 13me en donna l'exemple.*»

Terwijl het 13de bataljon op den 15den April 1849 de hiervoren bedoelde verliezen leed, vond de dappere VAN SWIETEN den volgenden dag opnieuw gelegenheid om zich te onderscheiden. Toen namelijk het 7de bataljon onder den Overste DE BRAUW in den rug des vijands was gekomen en VAN SWIETEN in die richting hoorde vuren, trad hij, aangezien op die oogenblikken de expeditie-commandant te Sangsit vertoefde, als bevelhebber op en gelastte

(1) VROUWE WILHELMINA JOHANNA MARGARETHA VAN SWIETEN was de oudste dochter van den Kolonel der Genie STEINMETZ; zij overleed 9 November 1865. Van de tien kinderen, uit haar huwelijk geboren, zijn zes zoons en twee dochters in leven; eene dochter stierf gedurende het verblijf van haar vader te Atjeh. De oudste der dames L. J. en J. W. VAN SWIETEN draagt de namen van haar voormelde grootmoeder. Van de zoons van wijlen Z. E. den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN dienen twee als 1ste Luitenant in het Nederlandsch-Indische leger; twee anderen — één oud-Contrôleur 1ste klasse — zijn landheeren op Java; één hunner dient als Contrôleur 2de klasse aldaar, de jongste is Ingenieur hier te lande.

aan drie compagnieën van het 5de bataljon, om zich op 's vijands rechter-vleugel te werpen, met het gevolg, dat de Balineezen, te gelijk in front en in den rug bedreigd, hunne stelling opgaven.

Naast den Overste DE BRAUW, die de gevaarvolle omtrekkende beweging had volbracht, was de bemeestering van het sterke Djaragara vooral aan VAN SWIETEN te danken.

Na de verovering van Djaragara, gelegen in Beliling, lag Kloukong aan de beurt. De troepen werden opnieuw geëmbarkeerd en wendden den steven naar Laboean-Amok, een plaatsje gelegen in Karang-Assam nabij den zuidoostelijken hoek van Kloupong. Toen men echter éénmaal in Karang-Assam was ontscheept, veranderden de omstandigheden zoodanig, dat de wapenen het eerst tegen dat rijk werden gevoerd. Eerst daarna namen de operatiën tegen Kloukong een aanvang, in welken strijd, bij een nachtelijken aanval der Balineezen op het hun den vorigen dag ontnomen Kasoemba, de Generaal MICHIELS doodelijk werd verwond.

Het was toen, dat de Overste VAN SWIETEN — van wien de heer BOOMS, in den Atjehschen pennestrijd zijn felle tegenstander, heeft getuigd »que c'était un officier fort instruit et de renom" — het opperbevel der expeditionaire troepen op zich nam. Zijne benoeming tot Commandant van de troepen van de landmacht volgde op 3 Juni 1849.

Na den dood van den Generaal MICHIELS werd de aanvaarding van het opperbevel door geen enkele autoriteit aan den Overste VAN SWIETEN betwist, hoewel er bij het expeditionaire eskader een vice-admiraal en vier kapiteins-ter-zee aanwezig waren, onder welke de Kapitein-ter-zee BOURICIUS, die zich op dat oogenblik met een bataljon der landings-divisie aan den wal bevond. Wel had de Overste VAN SWIETEN den Kapitein-ter-zee BOURICIUS het opperbevel aangeboden, maar deze weigerde het, onder toevoeging, dat het bevel »bij hem, VAN SWIETEN, in goede handen was en hij" — BOURICIUS — »onder zijne bevelen zou blijven." Dit feit is, vooral met het oog op hetgeen den Generaal VAN SWIETEN later is wedervaren, om meerdere redenen belangrijk. In de eerste plaats toont het, dat de hoogere autoriteiten bij het eskader op loflijke wijze en in het algemeen belang weerstand wisten te bieden aan hierarchieken naijver, die ongetwijfeld schade zou hebben berokkend. Vervolgens leert men hieruit, dat onder het gevoel, waarmede op het oogenblik zelf een zware verantwoordelijkheid moet worden aanvaard, de gemoederen anders zijn gestemd, dan wanneer dat tijdstip verre ligt.

Alvorens van de Balineesche oorlogen af te stappen, herinneren wij aan den 15den Juli 1849, een plechtigen dag in het leven van den edelen VAN SWIETEN.

Bedoelde plechtigheid had plaats te Bali-Badong. Onze expeditionaire krijgsmacht was reeds naar Java teruggekeerd. Alleen Z. M. stoomschip *Phoenix* was ter beschikking van den opperbevelhebber in de wateren van Bali achtergebleven. VAN SWIETEN, slechts door enkele Nederlanders omringd,

ontving de Balische vorsten, die zich door 20.000 — de heer BOOMS zegt 30.000 — krijgsknechten hadden doen vergezellen. VAN SWIETEN was weerloos, beschikte over geen andere kracht dan zijn zedelijken invloed; niettemin eischte en verkreeg hij van het te wapen gestroomde Bali de schriftelijke verbintenis, dat het voortaan onzen Koning als souverein zou erkennen, zoowel te land als ter zee de Nederlandsche vlag zou voeren boven de zijne. Twintigduizend Balineesche lansen, die ten vorigen jare de expeditie tot den attocht hadden gedwongen en weinige weken geleden nog met verwoedheid tegen ons waren gekeerd, dienden nu tot opluistering van het feest, waarmede Bali zijne onderwerping vierde.

Na afloop van de Balische oorlogen (9 Augustus 1849) werd VAN SWIETEN, wien reeds bij Besluit van den Gouverneur-Generaal van 9 Augustus 1849 den rang van kolonel was toegekend, bij Koninklijk Besluit van 13 October tot dien rang »*buitengewoon* bevorderd en zulks als een blijk van 's Konings tevredenheid voor den moed, het beleid en de volharding, zoowel bij gelegenheid als commandant der troepen, uitmakende de derde Balische expeditie, als vroeger aan den dag gelegd." Enkele maanden later benoemde Zijn Majesteit den overwinnaar van Bali tot ridder van den Nederlandschen Leeuw (11 December 1849). In zijn nieuwen rang stelde het Indische bestuur hem werkzaam als civiel en militair gouverneur van Sumatra's Westkust, welk gewest hij negen jaar lang bestuurde tot zegen van het land en zijne bewoners. Onder zijn vrijzinnig en humanaan beheer heerschten rust, vrede en welvaart in die gewesten.

Op 6 October 1853 werd hij bevorderd tot generaal-majoor en op 10 Juni 1856 benoemd tot Adjudant des Konings in buitengewonen dienst.

Onder de belangrijkste gebeurtenissen uit het leven van onzen held, in verband met de latere oorlogen aldaar, rekenen wij de opdracht van de Indische regeering in 1857 tot sluiting van het bekende tractaat met den Sultan van Atjeh, den staat, alwaar zijn naam wereldkundig zou worden. Bij deze gelegenheid deed de kordate VAN SWIETEN zich andermaal kennen van eene zijde, die hooge achting afdwingt voor den onverschrokken krijgsman. Vooral toonde hij, wat zedelijke invloed op den inlander vermag.

Om zijne houding naar waarde te schatten herinneren wij met korte woorden aan hetgeen de Indische regeering in 1857 met het sluiten van een Atjehtractaat beoogde (1). Bij het Londensche tractaat van 1824, tengevolge waarvan Nederland zijne bezittingen op Malakka aan Engeland schonk en laatstgenoemd rijk ten behoeve van Nederland afstand deed van zijne bezittingen op Sumatra, verbond 'onze regeering zich om de onafhankelijkheid van Atjeh te ontzien. Dit nam intusschen niet weg, dat vreemde mogendheden herhaaldelijk bij het Nederlandsche bestuur ernstige en rechtmatige klachten inbrachten, wanneer de Atjehers naar ouder gewoonte een of ander schip hadden geplunderd en uitgemoord, een toestand, welke bij de

(1) *Indische Gids* 1882.

verbintenis om Atjeh's onafhankelijkheid te eerbiedigen, op den duur onhoudbaar werd voor Nederland. In dien stand van zaken moest verandering komen. Maar op welke wijze daartoe te geraken, zonder te handelen in strijd met het Londensche tractaat? Men bedacht het volgende: Nederland had zich wel aansprakelijk gesteld voor de veiligheid der Atjehsche wateren, maar Atjeh had zich niet verbonden, om die veiligheid te waarborgen. Nederland kon derhalve zijn vertoogen, om Atjeh te doen afzien van roof en moord, enkel steunen door redenen van zedelijken aard, door een beroep op gronden van menscheijkheid, beschaving en algemeen belang, aanspraken echter, die in een land als Atjeh, waar barbaarsheid, onkunde en persoonlijk voordeel op den voorgrond stonden, weinig of geen weerklink vonden. Slaagden wij er in, om den Sultan van Atjeh te bewegen tot een overeenkomst, waarbij hij zich vrijwillig verbond om de beginselen van het Londensche tractaat te eerbiedigen, dan zou de door Nederland aanvaarde taak beter uitvoerbaar worden. Wij zouden alsdan en wellicht met gunstiger gevolg de veiligheid kunnen *eischen*, welke wij tot nog toe te vergeefs hadden moeten *vragen*. Men zou zich althans kunnen beroepen op eene belofte.

De Indische regeering besloot tot dit middel haar toevlucht te nemen en benoemde in 1857 den Generaal-Majoor VAN SWIETEN om zich naar Atjeh te begeven en in voormelden zin een tractaat met den Sultan te sluiten.

Den 30sten Maart 1857 (1) bezocht de Generaal VAN SWIETEN den Sultan in den Kraton. Evenals in 1849 te Bali-Badong was hij ook nu slechts door weinige Nederlanders vergezeld, nagenoeg weerloos tegenover den inlandschen vorst, die door duizenden gewapenden was omringd. Één woord, één enkele wenk van den Sultan, die ons haatte, en ontelbare klewangs zouden den gezant van de Indische Regeering nedervellen.

De Sultan opperde allerlei bezwaren tegen de onderteekening van het tractaat en eindigde met eene formeele weigering. Hij ontstak in hevigen toorn en verliet de vergaderplaats zonder te groeten en zonder een woord te spreken. De toestand was in hooge mate ernstig en gespannen voor den Generaal VAN SWIETEN en zijn klein gevolg; deze werd nog bedenkelijker, toen eensklaps onder de saamgestroomde Atjehers een gevecht ontstond. Maar de Generaal VAN SWIETEN hield zich, alsof er niets bijzonders voorviel en wenkte een der hovelingen.

Deze snelde toe. »Zeg aan den Sultan,» sprak de generaal, op zijn horloge ziende, »dat het vier uur is. Wanneer ik na verloop van een kwartier het contract niet geteekend heb ontvangen, dan heeft de Sultan mijne Regeering gehoond en zal zijne straf niet uitblijven.»

De Generaal VAN SWIETEN behield volkomen zijne kalmte.

VAN SWIETEN, schier alleen onder zooveel gewapenden en vijandiggezinden, sprak zoo vastberaden, zijn houding was zóó kalm, zóó waardig, zóó indruk-

(1) *Indische Gids* 1882; DE ROCHEMONT, »Onze oorlog met Atsjin,» 's Gravenhage, YKEMA, 1877; en »De Generaal JAN VAN SWIETEN, 1807—1888,» 's Gravenhage, CREMER, 1888.

wekkend, dat de omstanders als vastgenageld aan den grond stonden. Eene diepe stilte vertolkte het diepe ontzag, hetwelk de Nederlandsche gezant inboezemde. Nog alvorens een kwartier was verstreken, ontving de Generaal VAN SWIETEN uit de handen van een der rijks grooten — dienstdoende als hofmaarschalk — het Atjeh-tractaat, met de handteekening en het zegel van den Sultan bekrachtigd.

De gepensioneerde Luitenant-Kolonel F. G. HOFFMAN, die in 1873 een afzonderlijk verhaal dezer gebeurtenis in het licht gaf, komt tot het besluit, dat de groote kalmte en waardigheid, door den Generaal VAN SWIETEN aan den dag gelegd, den Sultan hebben bewogen tot de ratificatie van het verdrag.

Bij het nederleggen van zijne betrekking als Gouverneur der Westkust ontving VAN SWIETEN van de inwoners van Padang en op die kust een prachtig, in zilver bewerkt huldeblijk.

Op 9 Juni 1858 werd VAN SWIETEN benoemd tot luitenant-generaal en trad hij op als commandant van het Indische leger (6 October 1858). Gedurende het vierjarig tijdperk van zijn legerbevel vielen o. a. voor de krijgstochten tegen de Redjang, tegen de misdadigers van Beliling en de dweepzieke priesters van Krawang.

Zoo lang de Generaal VAN SWIETEN het Indisch leger commandeerde, handelde hij met groote fierheid tegenover de regeering. Dit liep soms zoo hoog, dat hij de bestaande verschillen aanhangig maakte bij het opperbestuur. In elke betrekking, waarin hij is werkzaam geweest, heeft hij steeds getoond te zijn de man uit één stuk, de man, die wist wat hij wilde en bezon, alvorens hij begon.

Aanstands na den ongelukkigen afloop van de eerste expeditie tegen Boni, meerendeels het gevolg van zware ziekten onder de overwinnende troepen, gelastte de Gouverneur-Generaal eene tweede expeditie en bood, evenals vóór den aanvang van de eerste expeditie was geschied, het bevel daarover aan den legercommandant, in de navolgende hoogstvereerende woorden: »Niemand" — deed de landvoogd schrijven — »is zeker meer bevoegd om te oordeelen, welke middelen ter bereiking van het beoogde doel gevorderd worden, dan Uwe Excellentie. Maar niemand biedt, naar de overtuiging van den Gouverneur-Generaal, ook meer waarborgen aan voor de verlangde beëindiging dan Uwe Excellentie, in wier ondervinding, doorzicht, beleid en kennis de Gouverneur-Generaal het volste vertrouwen stelt." Onvergetelijke woorden voor den Generaal VAN SWIETEN, wiens doorzicht en beleid te velde in lateren tijd zoo heftig zijn veroordeeld geworden! De kundige bevelhebber werd bij Gouvernements Besluit van 20 September 1859 benoemd tot »Commandant en Chef der tweede Bonische expeditie, tevens Commissaris voor de leiding der politieke zaken tot de vereffening der geschillen met Boni en al wat daarmede in verband staat." Met groote

voortvarendheid handelende, ontroonde VAN SWIETEN binnen korten tijd de weerspannige koningin, voegde belangrijke gewesten toe aan onze bezittingen en maakte van Boni een leenstaat. Ook in Boni had hij steeds gestrengheid aan groote menschlievendheid weten te paren.

Na den tweeden Bonischen oorlog betuigde de Gouverneur-Generaal aan VAN SWIETEN »den uitnemenden man, die ons vaderland zoo groot had gemaakt, den dank der Regeering voor de roem-, eer- en beleidvolle wijze, waarop hij zich van zijn grootsche taak gekweten had.” De Koning benoemde VAN SWIETEN, als belooning voor de te Boni bewezen uitstekende diensten, tot Commandeur van de Militaire Willemsorde (19 Februari 1860).

In het jaar, waarin den legercommandant deze nieuwe onderscheiding ten deel viel, richtte hij (3 October d. v.) de te allen tijde merkwaardige circulaire aan het Nederlandsch Indische leger, waarbij hij openlijk te velde trok tegen opzettelijke verwoestingen in den oorlog met oproerigen en meer beschaafde, mildere beginselen van oorlogvoering afkondigde tegenover de Indische volksstammen.

Vier jaar lang wist VAN SWIETEN als legercommandant orde en tucht te handhaven en aller harten te winnen, zonder in 't allerminst te kort te doen aan de deugdelijke beginselen, waarop een goed leger behoort te berusten.

Hoogst verdienstelijk maakte hij zich als legerbevelhebber voor Indië door het bedwingen van mouterij onder de Europeesche vreemde soldaten te Samarang.

Wij lezen daaromtrent in de 7de aflevering van »Onze oorlog met Atsjin” (DE ROCHEMONT) het volgende:

»In de maand Augustus 1860 brak te Semarang een militaire opstand uit, die zich onmiddellijk voortplante tot Ambarawa, Soerabaia en de Vorstenlanden.”

»VAN SWIETEN ontving te Batavia kennis van deze gebeurtenis, terwijl de Gouverneur-Generaal zich op reis bevond. Hij begreep, dat een buitengewoon strenge maatregel noodig was, om den buitengewonen toestand te bedwingen, die, met de openbare orde en veiligheid, tevens ons bestaan als koloniale mogendheid bedreigde. Onmiddellijk zond hij per telegraaf bevel aan de militaire bevelhebbers ter plaatse, waar de opstand woedde, om met de oproerlingen te handelen, alsof zij zich bevonden in eene berende of belegerde plaats. Weinige dagen, of liever weinige uren, nadat dit bevel door VAN SWIETEN was afgezonden, hadden de hoofdmuiters hun misdaad geboet met den dood of andere zware straffen.”

»De opstand was bedwongen!”

»De strenge maatregel, door VAN SWIETEN genomen, moest, volgens de eischen der wet, bekrachtigd worden door de regeering. Toen VAN SWIETEN om die bekrachtiging vroeg, rees de vraag: »waarom dit verzoek niet gedaan vóór het nemen van dien maatregel?” Het antwoord van VAN SWIETEN luidde: »de Regeering kon mijn maatregel niet bekrachtigen, dan na raadpleging met den Raad van Indië en met het hoogste rechterlijke college.

Aangenomen dat die raadpleging tot bekrachtiging had geleid, hetgeen zoo onzeker was, dan had zij mij niettemin beroofd van een tijd, dien ik niet ontberen kon, om meester te worden van den bedenkelijken toestand. Daarom heb ik, op eigen gezag en op eigen verantwoordelijkheid, het leven en de vrijheid van misdadigers geofferd aan het algemeen belang.””

Het gevolg van zijn antwoord was, dat niet slechts door de Indische Regeering, maar ook namens Zijne Majesteit den Koning aan den Generaal VAN SWIETEN dank werd betuigd voor de gestrengheid, waardoor hij Nederland en de koloniën voor groote onheilen behoed had. Burgers en militairen, Europeanen en inlanders waren in gelijke mate erkentelijkheid verschuldigd aan den man, die door gepaste gestrengheid te goeder ure groote gevaren had weten af te wenden.

In 1862 legde de Generaal VAN SWIETEN het opperbevel voor het Indische leger neder en vroeg ontslag uit 's lands dienst, ten einde in het moederland aan zijne kinderen eene opvoeding te kunnen geven, waartoe de toenmalige middelen in Indië te kort schoten. Nimmer was hij gedurende zijn Indischen diensttijd met verlof geweest. Het besluit (4 Maart 1862), waarmede de Koning op de meest eervolle wijze aan zijn verzoek voldeed, ging gepaard met Zijner Majesteits dank voor »de langdurige, goede en trouwe diensten,» door den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN aan het vaderland bewezen.

Weinig dacht hij, welke veelomvattende taak hem nog als krijgsbevelhebber en als staatsman in Nederlandsch Indië zou wachten!

Aanvankelijk te Arnhem, vervolgens te 's Gravenhage gevestigd, werd hij in het jaar 1864 opvolgend door den Koning benoemd tot Staatsraad in buitengewonen dienst (16 Februari), tot Gouvernements-Commissaris bij de Nederlandsch-Indische Spoorwegmaatschappij (29 Februari) en tot lid der Commissie voor het inspecteeren van het Koloniaal Militair Invalidenhuis (1 September); terwijl onze hoofdstad hem in Juni afvaardigde naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Slechts enkele jaren had hij zitting in het parlement; in 1868 bedankte hij der Amstelstad voor eene nieuwe candidatuur.

Als buitengewoon lid van den Raad van State heeft hij grooten invloed uitgeoefend op de afschaffing der straf van rietslagen bij de korpsen in Indië, in strijd met de adviezen van de Generaals ANDRESEN en KROESEN, en op de oprichting van strafdetachementen in Nederlandsch-Indië.

In 1873 ving met den oorlog van Atjeh het laatste bedrijf aan van zijne militaire loopbaan.

Ter wille van de duidelijkheid en de onpartijdigheid ontleenen wij de beschrijving der oorzaken van dien noodlottigen, doch onvermijdelijken krijg, het verloop van de eerste en de tweede expeditie aan een onzer bekwaamste Indische krijgsmakkers, die om zijne verrichtingen door den Koning met de

Militaire Willemsorde en de eeresabel werd begiftigd en zich in zijne geheel objectieve beschouwingen van elke critiek heeft onthouden (1).

Bij het tractaat, in 1857 gesloten tusschen den Generaal-Majoor VAN SWIETEN en den Sultan van Atjeh, had men wederzijds beloofd alle vroegere geschillen en twisten als vernietigd te beschouwen, terwijl men voortaan in vrede en vriendschap zou leven en te samen met alle beschikbare middelen waken tegen zee-, strand- en menschenroof.

Reeds acht jaar later maakte het waarnemend hoofd van Kloewang, een vazal van den Sultan, zich meester van twee Nederlandsche koopvaardij-schepen. Elk verzoek om schadeloosstelling bleef zonder gevolg: de Atjehers zagen daarin een bewijs van zwakheid en veroorloofden zich telkens inbreuken op het tractaat.

Maar reeds vroeger was door ons eveneens in strijd met het tractaat gehandeld. Op de Oostkust van Sumatra bezuiden Atjeh lag het rijk van Siak, dat zich door verovering en aanhechting van de aan Atjeh onderworpen landstreek van Batoe-Bara, welke zich van Atjeh had losgescheurd, tot de Tamian-rivier had uitgebreid. De Sultan van Siak, zich niet in staat ziende om voortdurend tegen Atjeh stand te houden, stelde zijn rijk ten jare 1858 onder Nederlandsch gezag, welk aanbod door onze regeering gretig was aangenomen. Nu had de Sultan van Atjeh over onze wederrechtelijke handelwijze hetzelfde betoog kunnen houden, als wij in de jaren 1839 en 1840 hadden geleverd om onze rechten op Baros, Tapoes en Singkel te bewijzen; nimmer had hij afstand gedaan van de door Siak geannexeerde landstreken. De Sultan hield echter niet van vertoogen en langdurige briefwisseling, maar deed (1863) eenvoudig Batoe-Bara beschieten, ondanks onze vlag aldaar woei, en wel omdat volgens zijne verklaring, bedoeld gewest tot zijn gebied behoorde en de bevolking hem geen schatting wilde betalen. Tevens spoorden de Atjehers de bevolking van eenige landstreken, welke vroeger tot het Rijk hadden behoord, doch eveneens door Siak waren geannexeed, aan tot verzet, zoodat wij in 1865 genoodzaakt waren eene expeditie uit te rusten om de Atjehers te verdrijven en de rust aldaar te herstellen.

Intusschen was de roof toenemende; vooral Nias, een eiland, dat tot onze bezittingen behoorde, was het tooneel van menschenroof. Wij moesten twee expeditiën derwaarts zenden om de Atjehers te verjagen en waren verplicht door onze oorlogsschepen de bevolking van dat eiland tegen den roofzucht der Atjehers te beschermen. Niet alleen Nederland, ook Engeland, had meer en meer van den zeeroof te lijden, zoo zelfs dat de Gouverneur van Malakka tweemaal eene proclamatie uitvaardigde om de Britsche handelaren te waarschuwen tegen de roofzucht der Atjehers, daarbij voegende, dat het Engelsche gouvernement niets aan de zaak kon verhelpen, aangezien de Nederlandsche regeering de taak om voor de veiligheid te zorgen op zich

(1) »De vier eerste jaren van den Atjeh-oorlog,» door A. W. K. TER BEEK, Kapitein van het N. O.-1. leger, Ridder der Militaire Willemsorde. 's Gravenhage, de GEBROEDERS VAN CLEEF. 1883.

genomen had. Er ontstond bij de Britsche kooplieden te Penang en te Singapore groote ontevredenheid over dien toestand; zij drongen met kracht aan op Engeland's tusschenkomst, omdat volgens hunne bewering Nederland te zwak was om de veiligheid ter zee te verzekeren.

Aan dien onhoudbaren toestand moest een einde komen. Of wij moesten worden ontslagen van de voogdij over Atjeh, òf wel de macht hebben het Rijk zoo noodig met geweld te dwingen om den zeeroof achterwege te laten.

Het Sumatra-tractaat, op 2 November 1871 met Engeland gesloten, scheen eene goede oplossing te veroorloven. Daarin toch werd o. a. bepaald, dat Engeland afzag van alle vertoogen tegen uitbreiding van ons gezag op Sumatra, m. a. w. dat wij Atjeh aan ons gezag mochten onderwerpen, wanneer ons dit zou goëddunken.

Zonder ons nu, op het voorbeeld van Kapitein TER BEEK, te verdiepen in een doolhof van politiek, vermelden wij eenvoudig, dat op 26 Maart 1873 de vice-president van den Raad van Nederlandsch-Indië F. N. NIEUWENHUYZEN, als Regeerings-Commissaris namens de Nederlandsch-Indische Regeering den oorlog verklaarde aan den Sultan van Atjeh.

Op 5 April d. v. (1) kwam onze krijgsmacht ter sterkte van 170 officieren, 3198 minderen, 18 vuurmonden en 1100 koelies ter reede van Atjeh onder bevel van den Generaal-Majoor KÖHLER; de zeemacht onder den Kapitein-ter-zee KOOPMAN telde 6 oorlogsvaartuigen en 11 schepen van de Gouvernementsmarine, te zamen met 78 stukken.

Twee dagen later werd tot de landing overgegaan en vermeersterde men, niet zonder gevoelige verliezen, de versterkingen op het strand (8 en 9 April). Den 10den April rukte eene sterke colonne in de richting van den Kraton en veroverde de groote Missigit, den voornaamsten tempel van het geheele Rijk. Deze moest echter wegens de ongunstig gelegen stelling in 's vijands nabijheid en de ondergane vermoeienissen worden verlaten en de troepen betrokken het bivak westwaarts.

Na twee verkenningen (12 April), waarbij de vijand een hardnekkigen tegenstand bood, viel de Missigit opnieuw in onze handen. Den Generaal KÖHLER velde binnen Atjeh's heiligdom een vijandelijken kogel. Zijn opvolger, de Kolonel VAN DAALEN, hervatte (16 April) den aanval op 's vijands stellingen; maar niettegenstaande de betoonde dapperheid leidde de strijd geenszins tot gunstige uitkomsten. De troepen ontvingen bevel den tempel nogmaals te ontruimen en zich op het strand te verzamelen.

De onvoldoende strijdmiddelen en de ingevallen westmoesson strekten tot beweegredenen, om den Gouverneur-Generaal machtiging te vragen tot terugkeer van de expeditionaire macht. Den 29sten April verlieten onze troepen de reede van Atjeh met een verlies van 466 gewonden en gesneuvelden.

(1) *Revue Militaire de l'Etranger* 1873 et 1874. Expédition des Hollandais contre Atchin. Les Hollandais et la Guerre du Sumatra.

Onverwijd werden te Batavia groote toebereidselen gemaakt tot uitrusting eener tweede expeditie, waartoe 389 officieren, 8156 minderen, 3280 dwangarbeiders en 74 vuurmonden werden bestemd, verdeeld in drie brigades; benevens 39 oorlogsstoomers en andere marine-vaartuigen, met 2432 koppen en 143 kanonnen.

De Gouverneur-Generaal Mr. LOUDON verzocht den Minister van Koloniën, om den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN te belasten met het opperbevel. De heer FRANSEN VAN DE PUTTE vereenigde zich ten volle met deze keuze, bracht dien wensch zelf over bij den bejaarden, maar nog krachtigen krijgsman en vond hem terstond bereid. Zonder te letten op zijn leeftijd — de Generaal VAN SWIETEN telde reeds 66 jaren — stelde VAN SWIETEN onverwijd, onvoorwaardelijk en zonder eenig voorbehoud zijn degen ten dienste van het vaderland.

De Koning, gebruik makende van het recht om, zoo noodig, gepensioneerde officieren tot 's lands dienst op te roepen, stelde de Luitenant-Generaal VAN SWIETEN dd. 11 Juni 1873 weder in activiteit en ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, ten einde in hoedanigheid van civiel regeerings-commissaris en militair opperbevelhebber te worden belast met de leiding der militaire operatiën tegen het Rijk van Atjeh.

Den 20sten Juli 1873 ging de Generaal VAN SWIETEN te Marseille scheep aan boord der *Avia* van de »Messageries Maritimes» om zijne bestemming te volgen. Tot Ceylon mocht hij zich nog illusiën maken omtrent den bijval, dien zijn opofferende daad algemeen moest wekken. Maar ter reede aldaar las hij de eerste artikelen in Indische bladen tegen zijne benoeming. Zonder zich daaraan te storen overwoog hij op reis de grondslagen van zijn operatie-plan en zijne verrichtingen tot verovering van den gevreesden kraton. Te Batavia aangekomen, hield hij zich onafgebroken bezig met de verdere uitwerking daarvan en de voltooiing van alle voorbereidselen tot den krijgstoct. Voeren wij den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN, tot een juistere beoordeeling zijner verrichtingen vóór, gedurende en na de tweede expeditie, van tijd tot tijd zelf sprekende in, door mededeeling van fragmenten uit zijne brieven, welke ons welwillend zijn afgestaan (1).

(Batavia, 15 November.) »..... Wat den veldtocht betreft, dien ga ik met vertrouwen te gemoet..... Wij hebben gedaan, wat wij kunnen om het succes op onze zijde te krijgen: aan middelen ontbreekt het niet....»

(1) Deze brieven zijn ons toevertrouwd door den oud-Majoor der cavalerie VAN SWIETEN (regiment Lichte Dragonders N°. 5 en 4) te Delft, aan wien ze door zijn broeder, Z. E. den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN, waren gericht. Onder de weinigen, die daarvan mochten kennis nemen, behoorde ook wijlen de Generaal-Majoor LE CLERCQ, oud-Inspecteur van de artillerie. Deze bekwame opperofficier, wien men zeker niet van overdreven zucht tot openbaarmaking van dergelijke stukken zal betichten, wenschte de brieven »gedrukt te zien, niet alleen om in het ware daglicht te plaatsen het buitengewone veldheers- en staatkundig beleid van den bevelhebber der 2de expeditie,» maar ook om »de humane, edele, liefderijke inborst van den Generaal VAN SWIETEN meer wereldkundig te maken.» (Brief van den Generaal LE CLERCQ dd. 16 Mei 1874 aan den oud-Majoor VAN SWIETEN.)

».... Mijn voornemen is om de landing te doen op een nieuw terrein n. l. 1 à 2 uren van den regteroever der rivier. Uit alle berichten, die wij ingewonnen hebben, is af te leiden, dat wij niet dáár, maar op het terrein, waar de vorige expeditie geland is, verwacht worden. Dit punt was zeer goed gekozen, omdat de zoogenaamde lagune aldaar de strook strand, waar de landing plaats had, van het achterliggende terrein isoleert en de vijand daar de landing met eene beduidende magt niet betwisten kan. Maar aangezien we dáár weder verwacht worden, is het terrein tusschen den kraton en de lagune zeer versterkt geworden. Wij zouden dus evenals de vorige expeditie in een aantal partiëele gevechten en belegeringen of bestormingen gewikkeld worden, indien we ons weder in dit sterk doorwoelde en met kampongs doorzaaide terrein begaven, en wellicht weder blootgesteld zijn van onze artillerie geene goede partij te kunnen trekken. Op het terrein, dat op den regteroever der rivier ligt, worden wij, naar het schijnt, niet verwacht en daar hoop ik den vijand te verschalken en bij verrassing te landen. Nu heeft het terrein op den linkeroever wel nog eenige andere voordeelen boven dat, waarop mijne aandacht gevestigd is; de bevolking n. l. op het oude terrein is ons genegen en die op den regter oever is ons vijandig; op den linkeroever hebben wij den kraton op den zelfden oever en op den anderen de rivier tusschen ons en den kraton, maar het schijnt, dat de regteroever den linker domineert, want het is door het vuur van daar komende, zegt men, dat de Missigit onhoudbaar is gemaakt. Als ik dus de werken op den regteroever der rivier in den rug neem en meester ben van het hoogere terrein, dan maak ik de werken op den linkeroever onhoudbaar en word ik meester van den stroom, waardoor ik den aanvoer mijner benodigdheden verzeker. Hoe we den kraton naderen zullen, weet ik nog niet, maar ik zie, alles gewikt en gewogen, een merkbaar voordeel in het landen op het door mij bedoelde terrein.”

»Ik sprak daar straks van ingewonnen berichten. Gij moet weten, dat wij verscheidene betrouwbare zendelingen in den kraton hebben gehad o. a. een inlandsche sergeant. Ook een schrandere Maleier, die te Batavia districts-hoofd en een afstammeling van het oude vorstehuis van Mewangkabau is. Wij weten dus een en ander van hetgeen er omgaat, trouwens niet genoeg om er met eenige zekerheid operatiën op te kunnen ontwerpen; doch wel omtrent den bestaanden geest, die volgens den eenen ons zeer vijandig is en zelfs vrouwen en kinderen tot verzet aanspoort, volgens anderen niet zoo geducht is, als men het doet voorkomen.”

»Van mijne zijde heb ik evenwel gedaan, wat kan om toenadering voor te bereiden en het bloedvergieten voor te komen. Ik zal mij tot dat einde dadelijk trachten in aanraking te stellen met den Sultan. Ik

reken er wel niet op, dat dit spoedig directe gevolgen zal hebben en reken meer op ernstig verzet; maar aangezien ik niet enkel militair bevelhebber maar ook politieke gevolmachtigde ben, is het mijn plicht om alle veeren zoowel diplomatieke als militaire te doen werken, om het eindresultaat — eervolleen vrede en erkenning der Nederlandsche souvereiniteit — te verkrijgen....”

Den 20sten November 1873 scheepte de opperbevelhebber in ter reede van Batavia naar de westkust van Sumatra en liet voorloopig eene brigade achter te Padang. Acht dagen later was onze krijgsmacht ten tweeden male vereenigd in de wateren van Atjeh. Zware regens en de cholera onder de troepen beletten om aanstonds te landen. Geheel overeenkomstig zijn operatieplan zette het meerendeel der troepen den 8sten December voet aan wal nabij Pedro-punt; 's avonds betrokken zij het bivak aan het strand. Men moest verder onder bescherming van de oorlogsschepen langs het strand voortrukken tot de Atjeh-rivier.

Daags na de landing werden alle troepen achter de Kwala Gighen vereenigd. Zij rukten opvolgend met sloepen en vloten daarover, veroverden na een scherp gevecht de zoogenaamde linie van Tiban en kwamen voor een deel op 18 December te Penajoeng op den rechteroever van de rivier. Tegelijkertijd had de landingsdivisie der marine de versperring op de rivier geforceerd en de zoogenaamde Marine-benting bezet. Ook Kampong Djawa op den linkeroever viel den onzen in handen, zoodat men op 19 December geheel meester was van de Atjeh-rivier. Vruuchteloos zocht de Generaal VAN SWIETEN zich te Penajoeng met den Sultan in aanraking te stellen:

»..... Ik heb hedenmorgen” — schreef hij den 23sten December — »den Sultan den vrede aangeboden op voorwaarde, dat hij een contract met mij sluite als dat van Siak en wacht den uitslag af.... Intuschen is, dunkt mij, de overwinning niet twijfelachtig....”

De Sultan deed den zendeling vermoorden en liet verder niets van zich hooren. De beide Kerstdagen werden besteed tot verkenning van de zoogenaamde grasvlakte, die volgens de gidsen tegenover den Kraton moest liggen. Niet zonder belangrijke verliezen bereikten de uitgezonden colonnes het doel, waarna in de nabijheid der grasvlakte de loopgraven werden geopend en de batterijen opgeworpen om de Missigit en den Kraton, welke laatste men nog niet kon onderscheiden, tot de overgave te dwingen. Methodisch voortgaande met spade en schop, voortvarend maar zonder overhaasting, stelde de bevelhebber niets in de waagschaal en liet niets over aan het toeval tot bereiking van het einddoel, d. i. het in bezit nemen van den Kraton. Als een fijn schaakspeler overwoog hij elken zet en offerde niet meer stukken op, dan volstrekt noodzakelijk bleek.

Den 6den Januari 1874 volgde een gewelddadige aanval op den linkeroever van de rivier en den tempel, welke ten derde male, maar met aanzienlijke offers, in ons bezit kwam.

Uit de veroverde stelling werd verder de aanval in de richting van het hoofd-object, den Kraton geleid. De vijand maakte het onzen troepen in de Missigit zoo lastig mogelijk, onderhield uit en nabij den Kraton een hevig kanon- en geweervuur, beproefde telkens aanvallen en nachtelijke overvallingen en ontwierp het plan om Kotta-Taman, een grafheuvel ten zuiden van de Missigit, met zwaar geschut te bewapenen. Om dit te voorkomen zette men de aanvallende beweging voort en maakte men zich den 13den Januari meester van 's vijands versterkte stellingen Kotta-Petjoet, Taman en Kotto-Goenoengan, ten westen en ten zuidwesten van den Kraton.

Onderwijl de opperbevelhebber tot aanvulling der geleden verliezen de te Padang achtergebleven brigade had ontboden, waagden de Atjehers (13 Januari) een verwoeden aanval op het hoofdbivak te Penajoeng.

Op het bericht, dat de Sultan naar Longbatta was vertrokken en zich daar versterkte, trachtte men den Kraton te omtrekken. De opperbevelhebber bleef gedurende deze operatie in de Missigit en hield het 14de bataljon, dat den vorigen avond kruit en lood had gebracht aan de omtrekkende colonne, bij zijn terugkeer naar Penajoeng aan. Met dit bataljon trok hij naar den Kraton, welke onbezet werd gevonden (24 Januari 1874).

De gevreesde sterkte, die eeuwen lang de aanvallen van Europeesche en inlandsche vijanden had getrotseerd en die de Atjehers voor onneembaar hielden, was ons!

Snel verbreidde zich de roep der overwinning van den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN door den Soenda-Archipel, vandaar naar Nederland en over de geheele wereld. Onze kinderen zullen 't zich later herinneren, hoe de hof- en de hoofdstad en vele andere plaatsen met oranje, wit en blauw waren getooid om de verovering van den gevreesden Kraton te vieren.

»..... Nu ik den Kraton onder de knie heb" schreef VAN SWIETEN op 10 Februari 1874, »kan ik met zelfvoldoening terugzien op de uitvoering van het operatie-plan, dat ik te Batavia ontworpen en zonder afwijking uitgevoerd heb, ondanks de pogingen, die wel eens gedaan zijn om er mij af te brengen...."

Beleidvol richtte VAN SWIETEN het bolwerk van 's vijands verzet in tot een stelling, geëvenredigd aan onze krijgsmacht en 's lands financieele krachten, zoodat zijn opvolger, de Kolonel PEL later kon getuigen: »Onze stelling is niet alleen onneembaar, maar ook volkomen veilig." Dit alles geschiedde onder herhaalde aanvallen van den vijand en gevechten o. a. op 12 Februari bij Bital, den 15 Februari nabij Ketapan Doea en 16 April ten oosten van den Kraton. — Den braven krijgsman bloedde het hart bij de zware slachtoffers, die de voortgang telkens kostte, maar onvervaard schreed hij voort op den afgebakenden weg. Dit blijkt o. a. uit zijn brief op voormelden 15 Februari gericht aan zijn broeder:

»..... Van hier kan ik U niet veel bijzonders zeggen. Van toenadering van de zijde der hoofden bespeur ik nog niets, hetgeen wel bevestigt,

wat gij zegt, dat de Atjehneezen een hardnekkig en zeer vijandig gezind volk zijn. En toch is het niet mogelijk, dat zij de vijandige houding volhouden. De bevolking is den oorlog moede en verlangt zeer naar den vrede, maar de hoofden houden dien tegen, wellicht in de hoop, dat wij bij den naderenden regentijd het land zullen verlaten. Doch daarin zullen zij bedrogen zijn. Ik laat binnen den kraton, daarvoor zooveel mogelijk en wenschelijk de wallen benuttigende, een fort aanleggen voor p. m. 500 man, goed gewapend; en daarneven, óók in de enceinte van den kraton, die eene binnenruimte van $16\frac{1}{2}$ hectaren heeft, een kampeement voor ongeveer 1500 à 2000 man, zoodat ik de achterblijvende bezetting, die ruim 2500 à 3000 man zal zijn, voldoende reken om zich daar goed staande te houden. Wat het den vijand baten zal, om het verzet voort te zetten, is niet wel uit te maken. De kraton is door ons genomen, bezet en in eene sterkte herschapen, die hij niet nemen zal; de Sultan is dood en zoo er een ander wordt gekozen, zal hij niet door ons worden erkend, en al ware dit laatste niet het geval, van waar moeten dan zijne inkomsten komen, als wij de rivier, de hartader van het land, bezet houden en den in- en uitvoerhandel beheerschen? Intusschen bewijst de houding des vijands, dat hij energie heeft en het ons nog zeer lastig zal kunnen maken, indien hij niet toetreedt, wat toch voor hem zeker de verstandigste partij zoude zijn. Terwijl ik dit schrijf, worden weder verscheidene geblesseerden binnen gebracht, waaronder de Luitenant-Kolonel ENGEL zeer zwaar, de Luitenant Baron BOUMAN DE RIKHOLT idem, de Luitenant KUIPER der artillerie ernstig en 14 of 15 minderen, eenigen zwaar en anderen ernstig of ligt. Ik ga naar de ambulance om die ongelukkigen mijne deelneming te betuigen, maar heb moeite gehad mijne tranen te bedwingen. Hier waarlijk houdt de poëzie op. Wat een droefnis, als men gevoel heeft voor het lijden van anderen, dit gekerm aan te hooren! En hoe dikwerf heb ik zulke bezoeken al sedert twee maanden moeten brengen! Ik had heden morgen een kleine 3000 man uitgezonden, om eenige versterkingen te nemen, die vijandiggezinden uit het bergland opgericht hebben vóór de kampongs van goed- en tot onderwerping gezinde inwoners....”

»Naarmate wij wat meer met het land bekend worden, blijkt het ons, dat het vruchtbaar en zeer bevolkt is. Wij vinden overal talrijke en goed bevolkte kampongs, die sporen hebben van welvaart; maar voldoende velden om zonder invoer te leven, hebben zij niet; en dat duidt juist op eene talrijke bevolking, want hunne padievelden zijn niet onaanzienlijk.”

»In die behoefte om van invoer te leven, stel ik mijne hoop, dat de vijand, als wij de hartader van handel bezet houden, wel zal moeten eindigen met in onderwerping te komen. Doet hij dat niet, dan is het

einde van dezen oorlog in lang niet te voorzien; doch wie weet, hoe na hem het water reeds aan de lippen staat! Ik laat het aan proclamatiën en middelen om hem over te halen niet ontbreken en dat die zonder invloed blijven, zal ik niet zeggen, hoewel ik daarvan nog maar enkele aanwijzingen heb en de hoofden met groote volharding alle aanraking blijven afstooten."

»Ik zie daar juist weder een aantal gekwetsten binnen brengen, hoeveel weet ik niet zeker, maar ruim 50, waaronder 17 officieren. Het succes van de operatie is volkomen, maar het verlies groot. De vijand verloor, zegt men, minstens 200 dooden, waaronder 4 hoofden. Het resultaat, hoop ik, zal zijn meer toenadering."

(16 Februari). »Ik heb U dit alles geschreven bij tusschenpozen en onder indrukken, die soms zeer pijnlijk waren. Men ziet niet zonder groote aandoeningen zoo vele gekwetsten voor zich heen dragen, ongerekend de dooden, wanneer men als bevelhebber zich eenigermate verantwoordelijk acht voor de aggressive bevelen, die men gegeven heeft. Dat kan ik echter met volle overtuiging zeggen, dat mijn geweten gerust is en ik nimmer buiten volstreckte noodzakelijkheid de mijnen heb blootgesteld; ik heb het bloedvergieten vermeden, zooveel ik kon, maar waar het noodig was, er goed op laten inhouden...."

Met welke ontzaglijke moeilijkheden het ondernomen werk gepaard ging, omschreef de Generaal VAN SWIETEN verder op 4 Maart d. v.:

».... Nu het vijandelijke hoofdoject overwonnen en het eigenlijke doel van den oorlog verkregen is, beginnen de moeilijkheden voor den dag te komen en hebben wij met een passiven tegenstand te kampen, die, zooals gij weet, moeilijker dan een zichtbare te overwinnen is. De vijand onderwerpt zich niet, ondanks wij weten, dat het volk den oorlog moede en overtuigd is het tegen ons niet te kunnen volhouden. Wat valt daartegen te doen? Zeer weinig. Wij staan hier voor het dilemma: de operatiën staken en maken, dat we binnen twee maanden goed genoeg gevestigd zijn, om het der achter te laten bezetting gedurende den regentijd dragelijk te maken; of de operatiën continuëren en tot een guerilla-oorlog over gaan, maar dan ook tegen den invallenden regentijd niets voor de vestiging van circa 2000 man, behalve de non-combattants, gereed hebben! De keuze is niet moeilijk, maar valt toch niet onder de bevassing van allen; want er zijn er, die er anders over denken, wellicht omdat zij den staat van zaken met zijne gevolgen over het geheel niet overzien kunnen. Voor de werkzaamheden der vestiging zijn wij verplicht, al de materialen van Padang of van Penang te doen komen en zelf te halen."

»Verbeeld U dus hoe lang dat duurt. Om het terrein, waar wij de permanente vestiging plaatsen willen, op te hoogen en veilig te maken

tegen periodieke overstromingen, is een grondverzet noodig, dat met 800 man daags 40 dagen werk vordert.”

»Ik kan U wel in vertrouwen zeggen, dat ik ver van gerust ben of wij wel vóór den regentijd gereed zullen komen; terwijl bovendien ook de plek, waar wij in hutten gelegerd zijn, eveneens met overstroming bedreigd wordt en het een treurige toestand zal zijn, als we allen, onze magazijnen en zieken in 2 en meer voet water zullen moeten huizen, al mag men aannemen, dat het slechts een nadeel van eenige dagen zal zijn en het water dan weder afneemt. Ik mag natuurlijk den moed niet laten zinken en alles sceptimistisch opnemen, maar ik mag ook niet te optimistisch zijn en de gevaren, die ons bedreigen, ligt achten. Voor den vijand behoeven wij niet te vreezen; maar tegen de natuur, tegen water en vuur, tegen ziekten zijn wij niet opgewassen en deze laatste, n. l. koortsen, dysenterieën nemen zeer toe, sedert de cholera verminderd is. Waarlijk, ik ben hier niet op rozen en verlang zeer naar het einde....”

Na afloop der bevestiging van Kotta-Radja — dezen naam voerde sedert de oude Kraton — achtte de grijze opperbevelhebber de hem opgedragen taak voltooid.

Den 25sten en 26sten April werd de hoofdmacht ingescheept en keerde de Luitenant-Generaal VAN SWIETEN naar Java terug. Aan het einde der tweede expeditie hadden eenige kleinere staten op de west- en noordkust zich onderworpen; maar vele aanzienlijke gewesten zetten met Groot-Atjeh den oorlog voort.

Ofschoon de overwinnaar van Bali en Boni het aan hem tot verovering van den Kraton verstrekte mandaat had ten einde gebracht, was hij zich ten volle bewust, dat daarmede het Rijk van Atjeh nog niet was onderworpen. Zeer duidelijk verklaarde de opperbevelhebber dit aan den Kolonel PEL, zijn opvolger in het militair en civiel bestuur te Kotta-Radja, en zeide bij zijn afscheidsgroet aan de achterblijvende troepen: *de offensieve oorlog is geëindigd, maar de vijandelijkheden zijn 't niet.* Er is altijd op den voorgrond gesteld, dat na het vertrek van de hoofdmacht de vijand offensief zou optreden. Nadat het ons in 1874 was gelukt, ter voorkoming van valsche voorstellingen in den vreemde omtrent den Atjeh-oorlog, een kort verhaal van de eerste en de tweede expeditie in een der meest gelezen Fransche militaire tijdschriften (1) te doen opnemen en de Generaal VAN SWIETEN deze artikelen later onder de oogen kreeg, stelde hij eigenhandig het bovenstaande als correctie op de minder juiste overzetting van bedoelde legerorder: *La guerre est terminée....* (2) IJverig maken wij van deze gelegenheid gebruik om deze woorden, waarvan het handschrift ons behoort, openbaar te maken.

(1) *Revue Militaire de l'Etranger* 1873 et 1874. Expédition des Hollandais contre Atchin. Les Hollandais et la Guerre de Sumatra.

(2) *Revue Militaire de l'Etranger* 1874, N°. 495, 11 Septembre, page 160.

Hooren wij verder daaromtrent den Generaal zelf, ditmaal te Buitenzorg ten paleize van den Gouverneur-Generaal Mr. LOUDON, terwijl hij vurig verlangde om na goed volbrachten arbeid tot de zijnen terug te keeren en zich als weleer te verheugen in »het vrolijke gezicht zijner meisjes en jonge knapen.»

(2 Juni 1874.) ».... Wel is mijn mandaat voor het meerendeel geëindigd, want aan mijne opdracht is voldaan. Als militaire opperbevelhebber heb ik het programma volbragt, zooals het mij was opgelegd, en uitgevoerd, zooals ik het mij van den aanvang af had afgebakend, n. l. gestadige en zekere vooruitgang, zonder iets aan onzekere kansen over te laten, verovering van den kraton en vestiging, zoodat een ieder kan zien, dat het voor altijd is. Het politieke programma is door de omstandigheden gewijzigd, want het was: »met den Sultan een tractaat te sluiten.» Spoedig bleek het, dat dit tractaat niet te sluiten zoude zijn of dat het in elk geval geen zekerheid zoude geven, dat de toekomst daardoor verzekerd zoude worden. Met een Sultan, die zoo weinig te zeggen had als deze, was het om zijne persoonlijkheid niet mogelijk; maar het zoude ook met ieder ander eene doode kracht zijn gebleven. Het Sultanaat heeft hier geen invloed; een tractaat met den Sultan gesloten, door hem aangenomen, zoude door zijn onderhoorigen evenmin geëerbiedigd zijn geworden als dat van 1857; en de eerbiediging daarvan te vorderen, zou ons even veel moeilijkheden hebben berokkend en even veel onkosten van occupatie hebben veroorzaakt als een eigen bestuur. Toen nu ook de Sultan kwam te sterven, scheen het eene vereenvoudiging te zijn, om Groot-Atjeh in eigen beheer te nemen en met de onderhoorige Staten elk afzonderlijk een contract te sluiten, waarbij zij Nederland als Souverein erkennen. Ik was daartoe niet van den aanvang af gemagtigd; maar ik had op advies van den G.-G. en Raad van Indië, ondersteund door den Raad van State en den minister van Koloniën en gesanctionneerd door den Koning, zulk een uitgebreide volmagt gekregen om te handelen naar omstandigheden en op eigen verantwoordelijkheid, dat ik niet heb gearzeld den bovengezegden weg in te slaan en de verantwoordelijkheid daarvan op mij te nemen. Nu kan men ter zake wel andere begrippen en andere opvattingen hebben, als men tot de oppositie behoort en alles wraakt, wat door de regeering of hare dienaren gedaan wordt, maar mijne overtuiging en die van al de regeeringspersonen in Indië is, dat ik de eenige goede oplossing gevonden heb en ingeslagen ben, die mogelijk was.

»Aangezien nu mijn politiek mandaat was, om de rigting aan te geven, die gevolgd moest worden, heb ik ook aan die opdracht voldaan en kan ik met zelfvoldoening zeggen, dat ik voldaan heb aan mijnen lastbrief. Maar ik wil daarom toch niet heen gaan vóór ik de moeilijkheden, die nog in de uitvoering kunnen komen, opgelost heb, of altans

door mijnen raad, gegrond op locale kennis, den weg daartoe zal hebben aangewezen”....

Met betrekking tot de zoo dikwerf besproken instructie aan zijn opvolger, schreef hij op 7 Juni d. v. :

».... Zonder den Generaal PEL aan eene instructie te binden, waren hem toch in eene nota wenken ter behartiging nagelaten en geraden zich met het terrein ten zuiden van Kotta Radja of den kraton — deze woorden zijn synoniem — niet in te laten, doch zijne aandacht vooral te vestigen op het terrein ten noorden om de gemeenschap met de zee vrij te houden en het aanleggen van versterkingen in die richting te beletten — zijne verdediging offensief te maken, d. i. als hij aangevallen wordt, door offensive bewegingen te ondersteunen, maar overigens buiten den hier bedoelden rayon den vijand noch op te zoeken, noch aan te vallen; *want is de aggressive kracht van den vijand gering, zijne defensive is het niet.* Hij moet zich dus niet aan nuttelooze verliezen bloot stellen, maar den aanval afwachten en den vijand de verliezen toebrengen, die wij zouden lijden als wij hem in zijne stellingen gaan opzoeken en aanvallen....”

Veroorlooft men den indruk weer te geven, dien het kriegsbeleid van den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN te Atjeh op ons maakte, dan vermeenen wij, dat zelfs zijne vijanden moeten erkennen, dat elk zijner daden aldaar was eene zelfbewuste handeling, berekend naar het terrein en de oorlogvoering der Oostersche bevolking, na rijp overleg uitgevoerd, voortspruitende uit een onwrikbare overtuiging, steunende op de ervaring van eene langdurige en veel bewogen loopbaan. Geen zijner daden draagt den stempel van zwakheid of halfheid; zij passen zonder onderscheid in het stelsel, dat VAN SWIETEN te Bali, te Boni en elders tot schitterende uitkomsten had geleid en waaraan hij tot zijn dood, dus ook onder het licht van latere feiten, heeft vastgehouden met eene overtuiging, die eerbied afdwingt. Dit stelsel bestond in: vestiging allereerst op een strategisch punt nabij het strand, tevens hartader van het land; vervolgens, uitbreiding naar behoefte. Nagenoeg al onze vestigingen in Indië zijn zóó geschied. Dat voormeld stelsel voor Atjeh verkeerd was, moge met de geschiedenis van latere jaren voor oogen worden vermoed, maar bewezen is 't niet. Het bewijs ontbreekt, en wel omdat men dat stelsel schier onmiddellijk na zijn vertrek uit Atjeh heeft verlaten en sinds nimmer meer consequent heeft toegepast. Reeds de wijze van oorlogvoeren van den Generaal PEL, in 't bijzonder zijne offensieve operatie in December 1875 was lijnrecht in strijd met het stelsel van den opperbevelhebber der tweede expeditie.

De Luitenant-Generaal VAN SWIETEN zag zich op 18 Juli 1874 door den Gouverneur-Generaal »op de meest eervolle wijze en onder dankbetuiging voor de uitstekende diensten door hem opnieuw aan den Lande bewezen”

van zijne functiën ontheven, met de machtiging om eerlang naar Nederland terug te keeren. Namens de dames van Batavia bood de dochter van Z. E. den Gouverneur-Generaal Mr. LOUDON den overwinnaar een zilveren lauwerkrans aan. Drie andere tropeeën met de nationale en locale kleuren droegen tot opschrift: »Aan de dappere Strijders», »Aan Neerland's vloot vóór Atjeh», en »Buitenzorg aan Generaal VAN SWIETEN.»

In September 1874 verkreeg VAN SWIETEN op zijn verzoek opnieuw een eervol ontslag uit den militairen dienst.

De Koning beloonde den in den oorlog vergrijsden krijger bij gelegenheid van Zijner Majesteits vijftiwintigjarige regeering (12 Mei 1874), voor zijn gedrag bij de tweede expeditie tegen Atjeh, met het Grootkruis van de Militaire Willemsorde: een graad in die orde, alléén door den Koning bekleed en sinds de benoeming van den Generaal Baron MERKUS DE KOCK na den Java-oorlog, in Indië niet meer toegekend. Behalve de gespen voor Bali en Boni prijkten op VAN SWIETEN's borst, naast het schoonste sieraad van den krijgsman, de Atjeh-medalje en de gesp voor de verovering van den Kraton.

Een groot deel van Neerland's burgerij bood hem den gouden beker, waarvan wij aan het hoofd van ons gedenkschrift gewaagden.

Slechts kort mocht VAN SWIETEN ongestoord genieten van de juichtoonen, die hem bij zijne terugkomst op Java en in Nederland verwelkomden. Wangunst en geringschätting werden spoedig zijn deel en noopten hem zijne groote krijgs- en letterkundige talenten tot zelfverdediging aan te wenden (1). Met de meeste groote mannen der geschiedenis, zou ook hij uit den kelk van verguizing drinken. De held had het voorzien, nog alvorens hij Batavia verliet, zooals uit een zijner laatste brieven van daar blijkt (12 Juli 1874):

»..... Men heeft mij bedreigd met triomfale ontvangst en ik was daarmede volstrekt niet ingenomen; maar dit blaadje, zie ik, is gekeerd.

»Het is nu niet meer »Hosanna» maar »Steenigt hem.» Toen de Kraton nog genomen moest worden, waren aller oogen op mij gevestigd; en toen hij genomen was, was ik de gevierde man. Maar nu de onderwerping van de Atjehnezen er niet het *dadelijke* gevolg van is, hoezeer die wel later toch onvermijdelijk volgen moet, vergelijkt men het bezetten van den Kraton met het terrein tot aan zee, met het bezetten van het »Paleis in 't Bosch ('s Gravenhage).» Ik heb n. l. gisteren de *N. B. C.* van den 5den Juni ontvangen, waarin een resumé staat van een artikel in de *Arnh. Courant*, die deze vergelijking maakt en mijn beleid afkeurt; zoomede het verzoek van den heer FABIVS om den Minister van Koloniën over het militair beleid te Atjeh te mogen interpellereen. De wijze, hoe hij zijn verzoek heeft ingekleed, toont genoeg

(1) »De waarheid over onze vestiging in Atjeh,» door den Luitenant-Generaal VAN SWIETEN. Zalt-Bommel, JOH. NOMAN & ZON. 1879.

wat zijne bedoeling is. Het schijnt in de oogen van den tegenstander niets te zijn, zich gevestigd te hebben in den hoofdzetel des vijands en er eene stelling te hebben, die de hartader van het land is en eens het gevolg moet hebben, dat men er van verwacht. Dit alles kan *mij* echter het bewustzijn niet ontnemen, dat, de hardnekkigheid der Atjehnezen om den strijd voort te zetten in aanmerking nemende, niet anders gehandeld had moeten worden, dan gehandeld is; en dat, zoo wij ons in een guerilla-oorlog hadden willen begeven, wij het niet lang zouden hebben uitgehouden....”

De ondervinding in Atjeh heeft aangetoond, dat VAN SWIETEN's beginsel van oorlogvoering, in Atjeh — d. i. om in de éénmaal goed beveiligde stelling eene afwachtcnde houding aan te nemen, op eene wijze die noch onze levende, noch onze doode strijdkrachten te boven ging — juist was. Onze krijgsmacht in Nederlandsch-Indië laat blijkbaar niet toe eene uitgebreide vestiging op den duur te onderhouden, zonder het leger te désorganiseeren.

Na veelvuldige wisseling van bevelhebbers en van stelsel in Atjeh, mocht de Generaal VAN SWIETEN in zijn laatste levensjaren dan ook de voldoening smaken, dat men, zoo al door nood gedwongen, om 's Konings gezag tegenover het rijk van Atjeh te handhaven, moest terugkeeren tot de door hem voorgestane beginselen. Het stelsel van »bevrediging” tegenover het later gevolgde »veroveringsstelsel” blijven wij onveranderd en ten volle toegeedaan.

Wat men echter den Generaal VAN SWIETEN op grond van hetgeen later gebleken is, terecht kan verwijten, is, dat hij — als in vroegere jaren op West-Sumatra — al te optimistisch is gestemd geweest met betrekking tot het verloop der »bevrediging.” Dit bleek bij zijn vertrek uit Kotta-Radja door het achterlaten van te weinig troepen, het wegzenden van het achterlaadgeschut van 12 cM., zoodat alleen licht voorlaadgeschut achterbleef, en dergelijke. Evenmin valt 't te ontkennen, dat hij als krijgsoverste, die gedurende zijn geheele loopbaan had bewezen hoezeer gestrengheid en menschlievendheid hand aan hand kunnen gaan, soms overdreef door Europeesche oorlogsgebruiken te eerbiedigen tegenover den strijdlustigen Atjeher, wiens fanatisme onvatbaar bleek voor gevoelens van liefde en vriendschap en die zijne eeuwenoude vrijheid met volharding, enkel door kogels en klewanghouwen wenschte te verdedigen.

Daarentegen bleef VAN SWIETEN onvermoeid waarschuwen, ook na zijn terugkomst, tegen onnoodige wraakoefening, branden en plunderen. »..... Wij moeten met de meeste omzichtigheid zorgen, nevens den smaad der overwinning en het verlies der nationale onafhankelijkheid, niet nog een ernstiger reden van verbittering en begeerte naar wraak te doen ontstaan, en ons niet met overhaaste veroveringen en verwachtingen inlaten” ('s Gravenhage, 14 November 1874).

Zonder ons verder een oordeel te veroorloven in den neteligen Atjehschen pennestrijd, die de laatste levensjaren van VAN SWIETEN moet hebben vergald, vermeenen wij, na aandachtige lezing van de meest belangrijke geschriften over den oorlog op Sumatra, na studie en toetsing zijner verichtingen aan de door krijgskundigen gestelde beginselen omtrent de wijze, waarop de oorlog in het Oosten behoort te worden gevoerd, dat de handelingen van den Generaal VAN SWIETEN in 1873 en 1874 goed zijn geweest.

Omtrent zijne grootheid als bevelhebber aan de Djambi, op Bali en te Boni bestaat geen verschil van gevoelen. Zijn menschlievend hart, dat zelfs wenschte den oorlog met de aanbidders van den Islam opbouwend en beschavend te voeren, vond geen gelijken.

Had Insulinde ooit aan Frankrijk behoord en ware VAN SWIETEN gestorven ten tijde van het Eerste Keizerrijk, ongetwijfeld zou de grootste veldheer van onze eeuw den naam van den overwinnaar van Bali, van Boni en van Atjeh's Kraton hebben vereeuwigd op den »Arc de Triomphe" te Parijs en zijne stoffelijke overblijfselen de eer van het Panthéon hebben waardig gekeurd.

Trotsch zij het nakroost der Bataven op het graf van een hunner edelste zonen ter rustplaatse *Eik-en-Duinen!* Dáár vragen wij aan Nederland een krans van burgerdeugd en vaderlandsliefde voor den man, die als echtgenoot en vader het middelpunt vormde van liefde, voor den hoog verdienstelijken burger, die een voorbeeld stelde van plichtsbetrachting en rusteloozen ijver, voor den beleidvollen, heldhaftigen krijgsbevelhebber van wereldberoemden naam, die het zwaard immer zegevierend voerde, maar den oorlog haatte en de overwonnenen spaarde!

F. DE BAS,

Luit.-Kolonel 2de Reg. Huzaren.

Venlo, 24 October 1888.

DE SLAG BIJ AUSTERLITZ,

op den 2den December 1805,

ALS VOORBEELD VAN DEN TEGENAANVAL UIT EEN AFWACHTINGSSTELLING.

(Met twee overzichtskaarten en vijf gevechtsplannen.)

(Vervolg van N°. 10, bladz. 636.)

TECHNISCHE EN TACTISCHE ONTWIKKELING DER ONDERSCHIEDENE WAPENSOORTEN.

Infanterie.

In het NAPOLEON'tische tijdperk was het voetvolk nog op drie gelederen gerangschikt (1), alhoewel zich reeds stemmen ten voordeele van een tweegelederenstelling hadden doen hooren (2).

De manschappen stonden in elk gelid arm aan arm; de gelederen waren onderling een voet (0,35 M.) van elkander verwijderd, gemeten van de borst van de manschappen uit het 2de of 3de gelid tot den rug of den ransel van hun voorman; de grootsten werden in het 1ste, de kleinsten in het 2de en de overigen in het 3de gelid geplaatst.

Elke compagnie, onverschillig of zij uit grenadiers, voltigeurs of fuseliers bestond, vormde, op boven omschreven wijze opgesteld, *één peloton*, hetwelk in twee sectiën was verdeeld. Bij de opstelling van het peloton in bataille waren de kapitein op den rechtervleugel in het 1ste gelid, de luitenants twee pas achter het midden van hunne sectiën in het opsluitend gelid en de sergeant-majoor achter den rechtervleugel der tweede sectie geplaatst. De oudste sergeant, in het 3de gelid achter den kapitein opgesteld, verving dezen, wanneer hij het gelid verlaten moest, en verrichtte alsdan de functiën van rechterguede. De tweede sergeant, achter den linkervleugel van de tweede sectie staande, trad bij de onderscheidene evolutiën als linkerguede op. De korporaa's stonden in het 1ste en 3de gelid, doch waren zooveel mogelijk over de vleugels van het peloton gelijkelijk verdeeld.

(1) *Règlements concernant les exercices et les manoeuvres de l'infanterie* du 1er Août 1791, aangevuld door de wijzigingen vervat in het *Manuel d'infanterie, ou résumé de tous les règlements, décrets, usages, renseignements propres à cette arme.*

(2) *Tableau analytique des principales combinaisons de la guerre*, par le baron JOMINI.

De liniebataljons bestonden uit zes compagnieën, waaronder één grenadier-, één voltigeur- en vier fuseliercompagnieën, elk niet veel meer dan 120 strijders tellende. De grenadier-compagnieën waren, ten getale van zes, in afzonderlijke bataljons vereenigd, zoodat de fuselierbataljons ongeveer 600, de grenadier- en gardebataljons ten naasten bij 700 hoofden sterk waren.

Van ieder fuselierbataljon vormden het 1ste en 2de peloton de eerste, het 3de en 4de peloton de tweede *divisie*. De grenadier- en gardebataljons beschikten nog over een derde divisie.

Behalve in orde van bataille kon het bataljon zijn geformeerd:

1°. in *gesloten colonne* met pelotons of divisiën, waarbij de afstand van het 3de gelid van de voorgaande afdeeling tot het 1ste gelid van de volgende drie voet (1 M.) bedroeg;

2°. in *colonne* met pelotons of divisiën op geheelen of halven afstand;

3°. in *colonne d'attaque*, op de beide pelotons van het midden geformeerd, terwijl de achter elkander geplaatste afdeelingen op sectie-afstand van elkander verwijderd waren. De vorming van deze colonne, zoomede hare ontwikkeling in bataille, geschiedde steeds met den gezwinden pas (1);

4°. in *carréformatie*.

In colonne marcheerde men gewoonlijk met den langewegpas, waarbij de gelederen elkander op drie voet onderlingen afstand volgden.

Twee, soms drie bataljons vormden een regiment. De beide grenadier- en voltigeurpelotons werden tot een grenadier- en voltigeurdivisie vereenigd. In orde van bataille opgesteld hadden de bataljons een tusschenruimte van 30 M.

Het regiment beschikte over dezelfde colonnevormen als voor het bataljon zijn opgegeven. Aangaande de carréformatie zegt JOMINI (2): »Les carrés sont bons dans les plaines et contre un ennemi supérieur en cavalerie; on les formait jadis très-grands, mais il est reconnu, que le carré par régiment est le meilleur pour la defensive et celui par bataillon pour l'offensive.»

Bovendien kwamen nog in aanmerking:

1°. *de linie van aaneengesloten bataljons in massa*, d. w. z., elk in gesloten colonne geformeerd, met een interval van zes passen naast elkander opgesteld;

2°. *de linie van bataljons in massa op deploymentsafstand van elkander verwijderd*, d. w. z., de ruimte, benoodigd om in bataille te kunnen ontwikkelen, vermeerderd met 30 M.;

3°. *de linie van bataljons in colonne d'attaque geformeerd* en met ontwikkelingsinterval naast elkander geplaatst.

De soldaten werden in het juistschieten naar de schijf geoefend op afstanden van 50, 100 en 150 toisen (respectievelijk 100, 200 en 300 M.).

(1) Men kende, behalve de schuinsche en achterwaartsche passen, die hier geen nadere vermelding verdienen, den gewonen, den gezwinden en den langewegpas, welke bij een lengte van één voet, een snelheid hadden van 76, 100 à 120 en 85 à 90 passen in de minuut.

(2) *Tableau analytique des principales combinaisons de la guerre*, blad. 168.

Als vuursoorten onderscheidde men: twee- en driegeledeervuur, pelotons-, halfbataljons- en bataljonsvuur. De pelotons- en tweegeledeervuren konden alleen in rechte, de andere ook in schuine strekking worden afgegeven. Het tweegeledeervuur werd uitgevoerd door de beide voorste gelederen in staande houding, terwijl het 3de gelid de geweren van het 2de herlaadde. Bij het driegeledeervuur knielde het voorste gelid.

Twee tot drie regimenten vormden een brigade, twee tot drie brigades eene infanteriedivisie.

Groote afdeelingen voetvolk werden voor het gevecht reeds in eenzelfde aantal liniën opgesteld, als thans gebruikelijk is. De onderlinge afstand dezer liniën bedroeg 300 passen, »opdat elk harer niet aan hetzelfde geweeren artillerievuur zou zijn blootgesteld, hetwelk op de onmiddellijk voorafgaande werd afgegeven, of ontijdig in het gevecht van deze kon worden betrokken» (1).

De beide voorste liniën, door eene vleugelsgewijze opstelling der brigades verkregen, welke in den regel een regiment in eerste en het andere in tweede linie plaatsten, vielen den vijand aan, onttrokken de bewegingen van de derde linie of algemeene reserve aan zijne waarneming, trachtten hem tot een snel verbruik van zijne reserves te verleiden of te noodzaken en bereidden zodoende den hoofdaanval voor, die dan snel, verrassend en met overmacht op het beslissende punt geschiedde.

De tweede linie was niet, zooals ten tijde van FREDERIK DEN GROOTE, onvoorwaardelijk aan de eerste verbonden, maar diende in het algemeen om storende invloeden op de handelingen, de tactische orde en het verband der eerste linie te voorkomen of tegen te gaan, deze rechtstreeks te ondersteunen, te verlengen of op te nemen, ontstane openingen aan te vullen, enz., enz.

Verwachtte de infanterie slechts weinig tegenstand te zullen ondervinden, of was haar een uitgebreide stelling ter verdediging aangewezen in het vooruitzicht spoedig te worden ondersteund, dan vormde zij slechts ééne linie. Het Iste korps, hetwelk de ruimte moest aanvullen, welke door de voorwaartsche beweging van het IVde korps ter rechterzijde van LANNES in de slaglinie was ontstaan, en de divisie LEGRAND, waaraan de, in verhouding tot hare krachten, zeer uitgebreide terreinstrook van Kobelnitz tot Telnitz was aangewezen, werden volgens deze beginselen opgesteld (zie bladz. 730).

De wijze, waarop de bataljons der regimenten in elk der liniën geformeerd waren, verschilde naar gelang van de taak, welke deze te vervullen hadden.

Bij den aanval waren de bataljons in beide liniën meestal in colonne d'attaque gevormd en op deploymentsafstand van elkander en *échiquier* opgesteld. »On conviendra, qu'il est de règle incontestable, que pour l'offensive

(1) *Règlement sur le service de l'infanterie en campagne, 1792. Titre XX. »Instruction pour les jours de combat.»*

il faut un mode, qui réunisse *mobilité, solidité et impulsion*. L'ordre, par lequel chaque bataillon d'une ligne se trouve formé en colonne d'attaque par division sur le centre, est plus concentré que tout autre et propre à l'offensive. C'est en quelque sorte une ligne de petites colonnes" (1).

De eerste linie werd voorafgegaan door licht voetvolk (voltigeurs, jagers, enz.), waaraan gewoonlijk werd opgedragen de vijandelijke infanterie en artillerie in opgeloste orde te bestrijden, hun door tirailleurvuur verliezen te berokkenen en hen in wanorde te brengen. De tirailleurs maakten het front van de bataljons der eerste linie vrij en verzamelden zich in de tusschenruimten, zoodra deze zoo dicht genaderd waren, dat zij binnen het bereik van het vijandelijk vuur kwamen en zich in bataille ontwikkelden om dit te beantwoorden.

De vuurstrijd was kort en werd gevolgd door een bajonetaanval, waartoe de gedeployeerde bataljons, door voorwaartschen afmarsch met den gezwinden pas, wederom in colonne d'attaque werden samengetrokken.

De Generaal DUESME schetst ons de gedragslijn der lichte infanterie in het aanvallend gevecht, in het door hem geschreven werk: *Essai sur l'infanterie légère*, als volgt:

»En dispersant les tirailleurs des compagnies de voltigeurs sur le front de la ligne, leurs officiers veilleront à ce qu'ils soient tous à peu près à la même hauteur, qu'ils restent toujours, tant que faire se pourra, vis-à-vis les crénaux des bataljons, dont ils font partie, pour les regagner plus facilement. Les tirailleurs seront réunis deux à deux, qui ne doivent pas se quitter, afin de se secourir mutuellement, quand ils seront pressés; l'un devra toujours conserver son feu et ne lâcher son coup de fusil, que quand l'autre aura rechargé (2). Ils dirigent et leurs courses et leurs coups, tantôt sur les cavaliers et les troupes qui devancent la ligne ennemie, tantôt sur cette ligne même, tantôt sur les batteries ennemies pour forcer les canonniers à abandonner leurs pièces ou à se retirer, *partout enfin ils visent à un but certain et partout ils portent des coups assurés*».

»A mesure que les lignes s'abordent, les tirailleurs demasqueront le front des colonnes serrées ou d'attaques de la première ligne et se resserreront vis-à-vis les crénaux, où ils entreront ensuite en se mettant en ligne sur un rang avec leur réserve, qui, étant sur deux rangs, commencera un feu de file bien soutenu, mais dans lequel on recommandera au soldat *de tirer plutôt avec justesse, qu'avec célérité*».

»Tel est l'ordre, dans lequel on devrait aborder une ligne, qui décidément resterait impassible et attendrait à la baïonnette. Il réunit l'avantage d'un front étendu de feu et celui de l'impulsion et de la profondeur des colonnes.»

(1) *De la grande tactique et des batailles*. JOMINI.

(2) Eigenaardig is het deze bepaling te vergelijken met die, welke, met betrekking tot de afwisseling in het rot, in de nieuwste voorschriften en reglementen der Duitsche infanterie worden aangetroffen. Men zie daarvoor *Exercir-Reglement für die Infanterie*, 1888, I, punt 139, en *Schiessvorschrift für die Infanterie*, § 40, das Schützenfeuer.

De derde linie volgde de bewegingen der beide andere in een bepaalde, met het gevechtsplan overeenkomende richting.

De bewegingen van het Fransche voetvolk geschieden dus niet meer overeenkomstig de verouderde Pruisische vechtwijze met geheele liniën of een der vleugels, zooals in de andere legers nog steeds gebruikelijk was.

»Pour la défensive, il faut la *solidité* jointe au plus de feux possible. L'ordre déployé sur deux lignes avec une réserve convient le plus à cette méthode de combat" (1). In overeenstemming met deze zienswijze deployeerden de bataljons der eerste linie zich doorgaans reeds bij den aanvang van den strijd, terwijl die der tweede linie zich eveneens ontwikkelden of den colonnevorm aannamen. Werd om het bezit van terreinvoorwerpen gestreden, waarin men zich had vastgenesteld, dan dekten deze beide liniën zich door een groot aantal tirailleurs, die een vuurgevecht op korten afstand leverden (400 pas).

Ieder soldaat beschikte over 200 patronen, waarvan hij er 45 bij zich droeg. De overige werden medegevoerd in den trein der artillerie, waartoe per divisie hoogstens 56 caissons, elk 22000 patronen bevattende, benodigd waren.

Cavalerie.

De Fransche cavalerie bestond ten tijde van het eerste Keizerrijk uit karabiniers, kurassiers, dragonders en huzaren, zoomede uit jagers en grenadiers te paard. De beide eerste soorten vormden de zware ruitery, welke gewoonlijk in reserve werd gehouden om op het gevechtveld den doorslag te geven; de overige behoorden tot de lichte ruitery, die doorgaans aan de korpsen werd toegevoegd en denzelfden dienst verrichtte als de tegenwoordige divisie-cavalerie.

De reserve-cavalerie was voor den operatieven en tactischen dienst nog niet in één of meerdere korpsen te zamengevoegd, zooals in de latere veldtochten geschiedde, alhoewel de vereeniging van het grootste gedeelte der ruitery (78 van de 123 eskadrons), onder de bevelen van MURAT, achter den linkervleugel van de slaglinie, op den 2den December 1805, als een voorbereiding van het massagebruik van dit wapen op het gevechtveld kan worden beschouwd.

De grootste tactische eenheid van hoogere orde, welke onder éénhoofdige leiding in het gevecht optrad, was de divisie, in den regel uit twee of drie brigades van twee tot drie regimenten samengesteld, die elk wederom drie tot vier eskadrons telden. Volgens het oordeel van den Generaal FOY verdiende deze organisatie de voorkeur boven de samenvoeging van meerdere divisien tot cavalerie-korpsen, omdat zij veroorloofde: »de ne pas perdre des à-propos audacieux et décisifs et d'entrer plus souvent en action et sur un terrain plus restreint."

Behalve de kurassiers, die eerst in het jaar 1812 per eskadron een klein

(1) *De la grande tactique et des batailles.* JOMINI.

aantal vuurwapenen verkregen, was de geheele cavalerie met een karabijn gewapend. Dit verhoogde de zelfstandigheid der cavalerie-divisiën, waaraan natuurlijk ook rijdende artillerie was toegevoegd (zie: *Ordre de bataille*).

Volgens de organisatie telde het eskadron, hetwelk in twee divisiën van twee pelotons was verdeeld, 180 paarden; op den dag van den slag was dit aantal evenwel, ten gevolge van een onvoldoende en gebrekkige aanvulling der geleden verliezen, tot 120 à 100 gedaald.

De pelotons waren toen reeds op twee gelederen opgesteld (1) en in afdeelingen van vieren en tweeën gesplitst. De afstand tusschen de gelederen bedroeg twee voeten of $\frac{2}{3}$ M. (65 cM.) en werd evenals thans gebruikelijk is, gemeten. De vleugels der pelotons waren in het eerste gelid geëncadreerd met een wachtmeester, in het tweede met een korporaal.

Op elken vleugel van het in linie ontwikkelde eskadron stond een ongedekte wachtmeester als »guide particulier."

Het opsluitend gelid, bestaande uit twee sous-lieutenants, twee opperwachtmeesters en twee fouriers, hetwelk over de verschillende pelotons was verdeeld, volgde het eskadron op één-, de 2de ritmeester het middenrot op drie meter.

De frontbreedte van het eskadron had, bij een aantal van ongeveer vijftig rotten, een uitgebreidheid van 38 M. De officieren, de eskadronscommandant daaronder begrepen, reden, uitgezonderd bij den aanval, één meter vóór het midden der door hen aangevoerde afdeelingen. »A la sonnerie de la charge les officiers, qui sont en avant du front de l'escadron, feront reculer la file, qui se trouve derrière eux, de manière à ce que la croupe de leurs chevaux soit dans le rang (2)."

Daar, waar men in bijna alle tactische instructiën, zoowel die van FREDERIK DEN GROOTE, als van den Generaal VON SCHMIDT, leest: *Die Offizieren weit vor der Front*, in welk geval ook alleen van *aanvoeren* sprake kan zijn, wekt de zooveen aangehaalde zinsnede wel eenige bevreemding.

De colonnevormen van het eskadron waren:

1°. de *marschcolonne*, gewoonlijk met afdeelingen van tweeën, bij uitzondering met vieren geformeerd, »afin de ne pas être obligé de dédoubler et de pouvoir choisir le chemin le plus facile pour les chevaux (3);"

2°. de *colonne met pelotons*, de grondvorm voor het eskadron bij de bewegingen op het gevechtveld, waarbij de onderlinge afstand dezer afdeelingen gelijk aan hare frontbreedte werd genomen;

3°. de *colonne met divisiën*, waarbij elke divisie door een ritmeester werd aangevoerd, terwijl zij elkander op dubbelen pelotonsafstand volgden;

(1) On choisira les cavaliers les plus grands, les plus intelligents, et qui se tiennent le mieux à cheval pour composer le premier rang. Ces cavaliers seront montés sur les chevaux les plus élevés et les plus sages. On observera de mettre sur les ailes des pelotons les chevaux les plus formés à la manoeuvre et les plus légers. *Bases de l'instruction*, art. 12, bladz. 88.

(2) *Ordonnance sur l'exercice et les manoeuvres de la cavalerie*. Titre IV, punt 648.

(3) *Ecole de l'escadron à cheval*, punt 410.

4°. de *halfcolonne*, vreemd genoeg, niet als een op zichzelf staanden colonne- of overgangsvorm om half zijwaarts in linie te komen, maar slechts voor zijwaartsche verplaatsing (1).

Voor den overgang van de colonne tot de linie zijn slechts de 2de en 3de der genoemde vormen voor ons onderwerp van belang.

De opmarsch geschiedde:

zijwaarts, door inzwenking naar de bedreigde zijde;

voorwaarts, zoowel links als rechts. Het hoofdpeloton bleef in den gang, waarin het eskadron zich bewoog, doormarcheeren, de overige pelotons verdubbelden den gang, maakten pelotons half links of rechts, marcheerden in de nieuwe strekking door, totdat zij tegenover hunne plaats in bataille gekomen waren, herstelden zich daarna door een tegenovergestelde zwenking in front, reden in de richting van het hoofd-peloton op en gingen daarna tot den naast korteren gang over.

Men maakte daarbij dus niet, zooals thans, van den schuinschen marsch gebruik.

achterwaarts, door opmarsch voorwaarts met daaropvolgende keert-zwenking met pelotons.

Drie tot vier eskadrons in linie ontwikkeld en met onderlingen afstand van 10 M. naast elkander opgesteld, vormden het regiment in bataille, welks frontbreedte dus ten naastenbij 140 à 190 M. bedroeg. De regiments-commandant bevond zich slechts zes passen vóór het midden van zijn eskadrons en liet zich bij de charges eveneens in het front opnemen.

Behalve de marschcolonnen, die op dezelfde wijze gevormd werden als bij het eskadron is verklaard, kon het regiment geformeerd zijn in (2):

1°. *colonne met pelotons, divisien of eskadrons*, »colonne avec distance» genaamd, omdat, in tegenstelling met de »colonne serrée», de afstand tusschen de gelijknamige afdeelingen met hare frontbreedte overeenkwam;

2°. *gestoten colonne*, »colonne serrée», waarbij de in linie ontwikkelde eskadrons elkàr rechtstreeks en op tien meter volgden, te rekenen van de kruisen der paarden uit het 2de gelid van het voorgaand eskadron tot de hoofden der paarden van het 1ste gelid van het volgend eskadron;

3°. *échelons*, waarbij de eskadrons op divisie-afstand achter en op tien meter uitwaarts van elkander waren opgesteld;

4°. *halfcolonne* voor zijwaartsche verplaatsing.

De *colonne serrée* werd als de vorm bij uitnemendheid aangezien voor de bewegingen, die aan den opmarsch tot de linie voorafgingen. Om haar voorwaarts te deploteeren werd gewoonlijk op een der midden-eskadrons de linie geformeerd door zwenking met afdeelingen van vieren, daarop gevolgden flankmarsch en inzwenking der voor- en achterwaarts geplaatste eskadrons.

(1) *Ecole de l'escadron à cheval*, punt 484.

(2) *Manoeuvres de la cavalerie*. Titre IV, blad. 373.

Op het voorste eskadron scheen de opmarsch slechts bij uitzondering geoorloofd te zijn; het reglement zeide dienaangaande terloops het volgende (1):

»On pourroit, dans certaines circonstances, deployer, sans arrêter la colonne serrée, sur l'escadron qui en auroit la tête, ce qui s'exécuteroit par les mouvements prescrits pour les escadrons, qui sont en arrière de celui servant de base au déploiement, mais avec l'attention de doubler leur allure, et, formant chacun leur colonne partielle, de se diriger diagonalement sur le point où ils doivent prendre l'ordre de bataille, où, étant arrivés, ils reprendroient l'allure du premier escadron.»

Zijwaarts moest eerst de »colonne avec distance» worden geformeerd en daarna werd ingezwenkt. Wilde men geen aanvalsterrein verliezen, dan veranderde de gesloten colonne naar de bedreigde zijde van directie en ontwikkelde zich daarna als boven is omschreven.

Frontveranderingen van 45° of minder op een der vleugeleskadrons geschieden in het regiment door zwenkingen met geheele eskadrons; recht-hoekige daarentegen door vorming van de pelotonscolonne, gevolgd door voorwaartschen opmarsch in bataille. Moesten zij op het 1ste peloton van een der midden-eskadrons plaats vinden, dan verrichtten de eskadrons, die voorwaarts op de nieuwe lijn van bataille moesten komen, hunne frontverandering op de zooveen geschetste wijze, de andere evenwel door pelotons rechts- (links-) driekwartkeert te maken, het eskadron te formeeren en daarna door pelotons rechts- (links-) omkeert hun plaats op de nieuwe lijn van bataille in te nemen.

Meerdere regimenten met een onderlinge tusschenruimte van 15 M. naast elkâar geplaatst, vormden de brigade in orde van bataille (2).

Was de divisie in linie ontwikkeld, dan stonden de brigades op 30 M. van elkander.

De frontveranderingen eener brigade of divisie geschieden steeds op een der afdeelingen uit het midden. In het brigade (divisie)-verband konden de regimenten (brigades), elk in gesloten colonne geformeerd, achter elkander (3), of met ontwikkelingsinterval naast elkander (4), ook wel op meerdere liniën (5), of elk in bataille ontwikkeld *en échelon* worden opgesteld (6); in het laatste geval op een onderlingen afstand van één (twee) eskadronsbreedte(n).

Men onderscheidde drie aanvalsvormen, te weten: de échelons, de colonne en de linie. De laatste nog bovendien in twee richtingen, al naar gelang hij »parallèle ou oblique au front de l'ennemi» werd uitgevoerd.

Aangaande den eerstgenoemden vorm werd gezegd: »De aanval in échelons wordt bij voorkeur gebezigd, wanneer men krachten sparen en slechts een

(1) *Manoeuvres de la cavalerie*. Titre IV, blad. 446.

(2) *Des évolutions de ligne*. Titre V.

(3) *Idem*, punt 661. Colonne serrée par régiments (brigades).

(4) *Idem*, punt 662. Deployez par régiments (brigades) en masse (colonne serrée).

(5) *Idem*, punt 673. Sur le premier régiment (brigade) = deployez la colonne.

(6) *Idem*, punt 685. Par régiment (brigade) par la droite (gauche) en avant par échelons.

gedeelte van zijn macht in den strijd wikkelen wil, of wel opvolgende evenwijdige aanvallen bedoelt. Ook kan hij met vrucht tegen het voetvolk worden aangewend, daar eene bedreiging met herhaalde aanvallen den soldaat verontrust en hem verleiden zal zijn vuur ontijdig af te geven en te verspillen."

De colonnevorm vond reeds toen bestrijders. In een geschrift van die dagen, door den Generaal MARMONT in het licht gegeven, leest men: »La cavalerie, devant aborder l'ennemi et les hommes combattre corps à corps, ne peut et ne doit jamais combattre en colonne. Cette formation servira à faciliter sa marche, mais à l'instant où elle s'approche de l'ennemi, elle doit se déployer. Une colonne de cavalerie enveloppée est bientôt détruite, car il n'y a que très peu de soldats, qui soient à la portée d'user de leur arme et encore hors d'une formation régulière."

Toch beval het reglement dezen vorm aan, wanneer de vijandelijke infanterie de carréformatie aangenomen had. Het regiment moest in dit geval aan het carré een »colonne d'attaque" tegenoverstellen, waarin de vier eskadrons, elkander rechtstreeks volgend, twee eskadronsbreedten afstand namen, zoodat, wanneer het 1ste eskadron in het carré was binnen gedrongen, het 2de de in wanorde gebrachte flanken overhoop reed en de nederlaag voltooid (1). Werd het 1ste eskadron teruggeworpen, dan moest 't het front der volgende afdeelingen vrij maken door rechts en links uit te wijken en daarna het tactisch verband aan den staart der colonne herstellen, hetgeen snel en met orde behoorde te geschieden. Het 2de eskadron chargeerde nu eveneens en handelde, bij mislukking van den aanval, desgelijks ten opzichte van het 3de eskadron als voor het 1ste eskadron is aangegeven. Men voegde er aan toe, dat het evenwel bij groote afdeelingen geen aanbeveling verdiende aan de colonne een nuttelooze diepte te geven, maar dat het alsdan beter is, het aantal »colonnes d'attaques" te vermeerderen en elk een verschillend aanvalsdoel te wijzen (2). Zulke herhaalde en met snelle opvolging verrichte aanvallen, zoo luidde de toelichting, zullen ten slotte de tactische orde van het carré verbreken, vooral, wanneer zij, zooals altijd moet worden beproefd, tegen de hoeken gericht zijn, die, wanneer daarin geen vuurmonden zijn opgesteld, steeds de zwakste punten vormen. Daar de uitwerking van het vuur der infanterie grooter is in de strekking van hare linker- dan van hare rechterflank moeten de aanvallen altijd zooveel mogelijk tegen de halve rechterflank worden gericht.

Met betrekking tot den aanval in linie werd opgemerkt: »La charge n'est pas proprement dit une manoeuvre, c'est une marche directe, mais plus

(1) Tot welke gevolgen dit aanleiding kon geven, bleek onder anderen bij Quatre-Bras, toen de in carré geschaarde bataljons van PICTON dergelijke aanvallen der Fransche ruitery standvastig af sloegen. *Beschouwingen over Siborne's geschiedenis van den oorlog van 1815*, door W. J. KNOOP, bladz. 17.

(2) *Des évolutions de ligne*. Titre V, punt 689.

vive, plus impétueuse, dont l'ennemi est le point de direction, comme sa défaite en est le terme. Celle en ordre oblique doit être employée de préférence, lorsque la ligne ennemie est plus étendue, à l'effet de lui ôter cet avantage en lui refusant une aile ou bien même pour déborder la sienne (1)".

Ook de offensieve flanken waren reeds bekend, alhoewel in een eenigszins anderen vorm dan thans (2).

Wat de opstelling van groote cavalerie-afdeelingen in de diepte aangaat, d. w. z., in meerdere liniën, zoo verhaalt FOUCART ons wel, dat het een der grondbeginselen van den Franschen Keizer was om zijne ruitertij in drie liniën tot het gevecht te doen overgaan, maar in werkelijkheid kwam deze vorm zelden voor. NAPOLEON zegt overigens zelf in zijn *Maximes de Guerre*: »Il ne faut pas perdre de vue, que la cavalerie doit se former du moins sur quatre ou cinq lignes."

Wellicht spruit dit voort uit een veranderd of verkeerd begrip van het woord *linie*. Wij lezen dienaangaande toch bij JOMINI (3): »Il est bon que le commandement du chef s'étende en *profondeur* plutôt qu'en *longueur* (?). Par exemple, dans une division de deux brigades qui déploierait, il ne serait pas bon que chaque brigade formât une seule ligne derrière l'autre, mais bien que chaque brigade eût un régiment en première ligne et un en seconde. Ainsi chaque unité de la ligne (1re?) aura sa propre réserve derrière elle, avantage qu'on ne saurait méconnaître, car les événements vont si vite dans les charges, qu'il est impossible à un officier général d'être maître de deux régiments déployés" (?; SEYDLITZ, ZIETHEN).

De laatste zinsnede is vooral merkwaardig in den mond van dengene, die het durfde ondernemen »une histoire critique et militaire des guerres de FRÉDÉRIC II" te schrijven!

Dikwijls kwamen de dicht achter elkaar in de diepte opgestelde massa's, tengevolge van hare geringe snelheid van beweging en de omslachtige, tijd-roovende opmarschen niet tot ontwikkeling, zelfs niet, als het terrein dit aan groote ruitermassa's veroorloofde. Meermalen leest men, dat een flank-aanval van zwakke, vijandelijke cavalerie-afdeelingen haar in wanorde brachten en tot omkeeren noodzaakten.

Men zou uit het vorenstaande moeten opmaken, dat, hoe een groot veldheer NAPOLEON ook geweest is, en welk een voorbeeldig, tactisch gebruik hij meermalen van zijn ruitertij maakte, hij de techniek van het wapen en het wezen van het cavalerie-gevecht niet volkomen heeft begrepen.

Aan den veldtocht van het jaar 1805 waren de practische oefeningen in het kamp van Boulogne voorafgegaan, waaraan de meeste korpsen en cavalerie-divisiën, waaruit het leger gedurende de operatiën van dat oorlogsjaar bestond, hadden deel genomen. Voor zooveel men uit de gedenkschriften

(1) *Des évolutions de ligne*. Titre V, punt 645 en 651.

(2) *Idem*, punt 690.

(3) *Formation et emploi des trois armes*.

van die dagen kan opmaken, had men daar, wat de ruitery aangaat, meer den klemtoon gelegd op de tactische opleiding dan wel op de ontwikkeling van de rijkunstige bekwaamheden van den man en van de dressuur van het paard. Zoo was bijv., niettegenstaande het reglement voorschreef, dat tegenover cavalerie bij den aanval minstens 150 M. in draf, 100 M. in galop en 50 M. in ren afgelegd moesten worden (1) en deze indeeling der gangen op het gevechtveld behoorde te worden toegepast, de galop alleen aan de beste ruiters onderwezen. Deze leemte in de opleiding der geheele cavalerie deed zich bij de charges meermalen gevoelen en oefende een nadeeligen invloed uit op het gesloten blijven gedurende den aanval, of gaf aanleiding, dat deze niet in galop, met daaropvolgenden ren, maar in draf gereden werd, waardoor wederom het moment der verrassing en de kracht van den schok vóór het handgemeen op den achtergrond werden gedrongen.

Een dergelijke opleiding stemt in het minst niet overeen met de grondregels, die reeds ten tijde van FREDERIK DEN GROOTE golden en welke zoo juist door den Generaal VON SCHMIDT (2) in de volgende bewoordingen worden weergegeven: »Nur [dann, wenn die Einzelausbildung von Reiter und Pferd, wenn die Uebungen im geschlossenen Gliede, im Exerziren diesen langen Galop im Gleichgewicht mit Haltung und in der Hand der Reiter zum Resultat gehabt und die Pferde, durch ihr Hin- und Herwerfen, Galoppiren im Trabe, Changiren im Galop, die Glieder nicht locker mehr machen, nur dann wird die Attaque gut ausfallen, d. h., die sämtlichen Reiter werden im geschlossenen Gliede, in der Karriere gleichzeitig an den Feind gelangen.»

De moeilijkheid, welke de aanvulling der gedurende de marschen of in de gevechten geleden verliezen, met het oog op de lange operatielijn en den geringen paardenstapel in het eigen land opleverde, was oorzaak, dat de eskadrons slechts over een klein getal goed afgerichte paarden beschikten en voor het meerendeel uit ongedresseerde, buitgemaakte paarden bestonden, wier waarde voor tactische doeleinden uit den aard der zaak niet te hoog mag worden aangeslagen. D'HAUTPOUL deelt ons mede, dat het 1ste kurasier-regiment gedurende zijn concentratiemarschen van St. Omer tot Schlettstadt o. a. 120 paarden verloor, die in den Elzas door aankoop bij de bevolking moesten worden vervangen.

Wellicht hebben deze toestanden er iets toe bijgebracht, dat de handelingen der Fransche ruitery op het slagveld niet in de schaduw kunnen worden gesteld van die der Pruisische cavalerie uit het tijdperk van FREDERIK DEN GROOTE, maar zeker is het, dat de meesterlijke wijze, waarop deze door SEYDLITZ en ZIETHEN ten aanval werd geleid, nimmer aan gene zijde werd geëvenaard.

Zelfs thans, nu reglementen en voorschriften, met de gedachtenwisseling

(1) *Des évolutions de ligne*. Titre V, punt 645 en 646.

(2) *Instructionen des Generalmajors CARL VON SCHMIDT*.

van bevoegden over hunne meerdere of mindere degelijkheid, door den uitgebreiden boekhandel publiek domein geworden zijn en navolging van het goede in het buitenland niet is uitgesloten, schijnt de Fransche cavalerie van de haar aanklevende gebreken, uit volksaard en afstamming voort-spruitend, niet te kunnen genezen.

»Die Französische Reiterei kann weder reiten,» zoo luidde voor eenige jaren het oordeel van een Oostenrijksch, dus onpartijdig cavalerie-officier, »noch sind ihre Pferde derart ausgebildet, dass sie ein brauchbares Werkzeug für den Ernstfall wäre. Auf rohen Pferden, die vor dem Feuer scheuen, die nicht gelernt haben plötzlich sich bietende Hindernisse zu überwinden, und entweder stürzen oder umkehren und ausbrechen, deren Offiziere, in der Front eingekeilt (zie blad. 716, 5de alinea), die Abtheilungen nicht führen können, wohl auch selbst nicht Herren ihrer Thiere sind, werden solche schlecht ausgebildete Reiterabtheilungen niemals in Infanterie einbrechen können.»

Mag dan ook aan de cavalerie-generaals uit het door ons geschetste tijdperk over het algemeen een buitengewone bekwaamheid in den operatieven dienst, d. w. z., in de verrichting van den strategischen veiligheids-, den verkennings- en kondschapsdienst, het onderhouden van de eenmaal verkregen voeling met den vijand, of diens hevige en energieke vervolging na den gewonnen veldslag, niet worden ontzegd, zoo moet tevens worden toegestemd, dat hunne handelingen op het gevechtveld in den regel het middelmatige niet te boven gingen, ja, meermalen teleurstellingen baarden.

Zelfs MURAT ontbrak het in onderscheidene gevallen, behalve aan de gave om zijne ruitery volkomen gevechtsvaardig op de plaats der tactische handeling te brengen, aan die eigenschappen, welke MARMONT zoo juist in de volgende bewoordingen schetst:

»Les qualités nécessaires à un général de cavalerie sont d'une nature si variée et se rencontrent si rarement dans la même personne qu'elle semble presque s'exclure. Il faut d'abord un coup d'oeil sûr et prompt, une décision rapide et énergique, qui n'exclut cependant pas la prudence.»

Artillerie.

De artillerie gebruikte te velde kanonnen van 12, 8 en 4 ℥, zoomede houwiters van 6 duim, die in batterijen van zes stukken tot tactische eenheden waren samengevoegd, waarin gewoonlijk meer dan een geschutsoort vertegenwoordigd was. Zoo beschikten de rijdende of cavalerie-batterijen over vier kanonnen van 8 ℥ en twee houwiters van 6 duim, terwijl de voet- of veldbatterijen, al naar gelang van hare bestemming, vuurmonden van twee der bovengenoemde kalibers in zich vereenigden. De reserve-artillerie bestond in hoofdzaak uit de zwaarste kanonnen, de voorhoede-batterijen voerden het lichtste geschut, terwijl de 8 ℥-er, met den naam van

canon de bataille bestempeld, het hoofbestanddeel der eigenlijke veldbatterij vormde (1).

Voor de bediening van het geschut beschikte elke batterij over een compagnie voet- of rijdende artillerie, sterk 5 officieren, 116 onderofficieren en manschappen (2), 72 trek- en 18 of 108 rijpaarden. Elke vuurmond werd rechtstreeks gevolgd door een munitiecaisson, zoodat het strijdend gedeelte eener batterij 12 voertuigen telde.

De overige reservevoertuigen, manschappen en paarden vormden per batterij een trein-reserve, bestaande uit: hoogstens 8 artillerie-, benevens 8 infanterie-munitiecaissons, 2 reserve-affuiten, 1 gereedschapswagen en 1 smidswagen, waarbij een treincompagnie, ter sterkte van 3 officieren, 81 onderofficieren en manschappen, 94 trek- en 16 of 24 rijpaarden, was ingedeeld.

Het aantal artillerie-munitiecaissons was voor elke batterij niet even groot, maar afhankelijk van de geschutsoorten, waaruit deze bestond. Voor het kanon van 12 \mathbb{E} en den houwtiser van 6 duim werden drie, voor het kanon van 8 \mathbb{E} twee caissons, voor dat van 4 \mathbb{E} werd één caisson noodig geoordeeld, daar respectievelijk 213, 160, 199 en 168 schoten per vuurmond moesten worden medegevoerd (3).

Elke batterij, aangevoerd door den kapitein-commandant der compagnie artillerie, was in halve batterijen van drie stukken met bijbehorende caissons en in sectiën, elk van twee stukken en twee caissons verdeeld. De sectiën werden door officieren of, bij gebreke van dien, door de oudste onderofficieren gecommandeerd.

(1) *Règlement sur le service des bouches à feu. 1791.*

Instruction sur l'artillerie de campagne. 1804.

(2) De kanonnen van 12, 8 en 4 \mathbb{E} , zoomede de houwtiser van 6 duim vereischten voor hunne bediening respectievelijk 15, 13, 8 en 13 manschappen.

(3)

Vuurmonden.	Aantal en soort van projectielen in een caisson aanwezig.					Coffret d'affût.		Aantal schoten per vuurmond.	Opmerkingen.
	Kogels.	Granaten.	Kartetsen met groote vulkogeltjes (1).	Kartetsen met kleine vulkogeltjes (2).	Aantal schoten in een caisson.	Kogels.	Kartetsen met groote vulkogeltjes.		
Kanon van 12 \mathbb{E}	48	—	12	8	68	9	—	213	(1) Deze waren met 41 kogeltjes gevuld, uitgezonderd de kartetsen voor de houwtisers van 6 duim, welke er 60 bevatten. (2) Voor de kanonnen van 12 en 8 \mathbb{E} telde deze soort 112, voor het kanon van 4 \mathbb{E} slechts 63 vulkogeltjes.
Kanon van 8 \mathbb{E}	62	—	10	20	92	15	—	199	
Kanon van 4 \mathbb{E}	100	—	26	24	150	18	—	168	
Houwtiser van 6 duim.	—	49	3	—	52	—	4	160	

Bij de voetartillerie marcheerden de bedieningsmanschappen, op twee gelederen gerangschikt, aan weerszijden van het stuk; bij de rijdende artillerie in één peloton vereenigd en in afdeelingen van vieren ingedeeld op één pas achter de monding. De N°s. 3 dezer afdeelingen waren bestemd tot het vasthouden van de paarden der afgestegen bedieningsmanschappen.

In de nabijheid des vijands werd de bevestiging van de affuit aan den voorwagen door middel van den sleepketting de eenige, voor alle gevallen bruikbare wijze geacht. Was de batterijcommandant er van overtuigd, dat geen gevecht op handen was, dus b. v. op marsch, dan was het veroorloofd de affuit aan den voorwagen te haken, om de paarden en sleepkettingen te sparen (1).

Aangezien het aangespannen stuk met voldoende gevierden sleepketting een lengte van 27 pas had, moesten de stukken normaal van midden op midden, zoowel in bataille, colonne, als batterij een overeenkomstige tusschenruimte onderhouden.

De kapitein-commandant van de treincompagnie voerde den gevechtstrein aan, d. w. z., was, behalve met het toezicht en de verantwoording over de reservevoertuigen bovenbedoeld, in het gevecht meer speciaal belast met het bevel over de linie der zes caissons, welke de batterij rechtstreeks volgden. De vuurwerker, bij elke caisson gedetacheerd, diende tot geleider van dit voertuig, hetwelk met zes of vier paarden bespannen een lengte van 24 of 20 passen had.

Wanneer de stukken of caissons een keertwending moesten verrichten, geschiedde deze in den regel links; zij keerden niet in het oude spoor terug.

De volgende formatiën der batterij kwamen voor tactische doeleinden in aanmerking:

1°. de *colonne met stukken*, welke uitsluitend als marschcolonne werd gebezigd, tenzij dat gedurende de bewegingen op het gevechtveld een défilé moest worden gepasseerd, hetwelk geen breeder front toeliet. Elk stuk werd onmiddellijk gevolgd door de daarbij behoorende caisson; de afstand tusschen de voertuigen bedroeg één pas. Bij de rijdende artillerie marcheerde het peloton bereden bedieningsmanschappen tusschen den vuurmond en de munitiecaisson, op één pas van beide verwijderd;

2°. de *colonne met sectiën*, op een vleugel- of op de middensectie geformeerd, in welk laatste geval zij den naam van *dubbelcolonne* droeg.

De voertuigen volgden elkaar bij de veldartillerie op 6 pas, terwijl bij de rijdende artillerie de afstanden waren als bij de colonne met stukken is

(1) La prolonge sera toujours doublée et par conséquent à 4 mètres, à moins qu'on ne donne des ordres contraires. Une pièce de bataille à la prolonge peut converser de deux manières, de *pied ferme* ou en *marchant*. Dans le premier cas, cè qu'on appelle tourner à prolonge lâche, les chevaux font un peu reculer l'avant-train, entrent dans la nouvelle direction, et font tendre la prolonge, font tourner la pièce sur une de ses roues. Dans le second, la prolonge reste tendue et la pièce tourne en avançant. *Manoeuvres des batteries de campagne*, blad. 12.

opgegeven. De commandant van de voorste sectie reed twee pas vóór het midden van zijn afdeeling, die der overige sectiën, eveneens in het midden, doch ter hoogte van het voorspan. De stukscommandanten en vuurwerkers waren naast het voorspan van hun vuurmond of caisson geplaatst.

De batterij had in deze formatie een breedte van 27 pas bij een diepte van 171 à 183 passen. De tusschenruimten konden tot 10 passen worden verminderd.

3°. de *bataille-formatie*, waarbij vuurmonden en caissons 27 passen van elkaar verwijderd waren;

4°. de *stelling in batterij*. De stukken waren alsdan met de monding naar den vijand en met een tusschenruimte van 27 pas naast elkander opgesteld. De voorwagens, met geheel (8 M.) gevierden sleepketting aan de affuiten bevestigd, stonden met de bespanningen van den vijand afgekeerd. De caissons in één linie op 27 pas van hun vuurmond verwijderd. De paarden van de bedieningsmanschappen halverwege tusschen de kanonnen en caissons, met de hoofden naar den vijand.

De batterijcommandant ter hoogte van de voorwagens achter het midden der batterij; de sectiecommandanten op denzelfden afstand achter het midden hunner sectie; de stukscommandanten front makende naar den vuurmond halverwege den voorwagen en het uiteinde der richtspaaak. De kanonniërs op hun posten bij het stuk. De vuurwerkers bij hunne caissons, eensdeels om de munitieën uit te reiken, ten andere om zorg te dragen, dat de coffrets d'affût (1) steeds van hun volledige uitrusting aan munitieën voorzien bleven, opdat de stukken althans immer over een voldoende voorraad zouden kunnen beschikken, wanneer de caissons door het vijandelijke vuur genoodzaakt waren zich meer achterwaarts op te stellen.

Werd de batterij plotseling van ter zijde bedreigd, dan moest flankvuur afgegeven worden en werden de stukken »en échelon» derwijze opgesteld, dat elk voor zich zoo spoedig mogelijk het vuur naar de bedreigde zijde kon openen. Geschiedde de aanval van twee zijden, dan gaven de vleugelsectiën flankvuur, terwijl de middensectie haar werking in de oorspronkelijke richting bleef voortzetten.

De overgangen van de eene colonne in de andere, de opmarschen en de bewegingen tot de formatie in batterij werden toen reeds ongeveer als thans verricht, d. w. z., zonder noemenswaardig onderscheid.

De frontveranderingen konden zoowel in bataille als in batterij geschieden:

1°. op het stuk van den rechter- (linker-) vleugel rechts of links (links of rechts), en

2°. op een der stukken van het midden rechts of links.

Twee batterijen, vereenigd optredende, vormden een *divisie*. de twee

(1) Deze munitiekistjes, welke een zeker aantal schoten bevatten (zie noot 3 o. a. bladz. 723), rustten op marsch tusschen de zijwangen van de affuit op twee kleine brancards, die ook dienden om ze op den voorwagen te plaatsen of te dragen, wanneer van stelling veranderd werd.

divisiën, waaruit de artillerie van een armeekorps doorgaans bestond, konden éénhoofdig geleid op het gevechtveld bewogen en in werking gebracht worden (1).

In bataille of in batterij was de tusschenruimte, waarop de batterijen van elkander geplaatst waren, 54 passen. In colonne met sectiën bedroeg zij 27 passen. In colonne met ontwikkelde batterijen was de afstand tusschen de linie der caissons van de voorgaande tot de linie der vuurmonden van de volgende batterij mede 27 passen, zoodat de vier batterijen op die wijze geformeerd een diepte innamen van 375 en een breedte van 120 passen. Uit laatstgenoemden vorm kon voor- en achterwaarts, naar één of naar beide zijden en op elke willekeurige batterij worden gedeployeerd door het veldwinnen met geheele wendingen per stuk en per caisson. Ook zijwaartsche ontwikkeling was mogelijk, ofschoon tijdroovend.

Voorts kwam nog in aanmerking de linie van divisie- en die van batterij-colonnes, waarbij de divisiën of batterijen in colonne met sectiën geformeerd op deploymentsafstand van elkaar verwijderd waren.

De batterijen veranderden bij uitzondering gelijktijdig, doorgaans opvolgend van stelling, bij groote afdeelingen artillerie geschiedde het divisies-gewijze.

De rijdende artillerie werd in hoofdzaak aan de cavalerie-divisiën toegevoegd; toch vergat men nimmer enkele batterijen dezer geschutsoort bij de armeekorpsen en de artillerie-reserve in te deelen, ten einde den korpscommandant of den algemeenen bevelhebber in staat te stellen een bedreigd punt snel ter hulp te komen, of ze op een beslissend punt tijdig in werking te brengen. De zware artillerie vormde het grootste gedeelte der artillerie-reserve en nam in den regel alleen aan de beslissing deel. De overige batterijen, uit canons de bataille bestaande, en naar behoefte over de korpsen verdeeld, bonden den strijd gedurende den geheelen loop van den veldslag of het gevecht met den tegenstander aan.

In het aanvallend gevecht vereenigde men de grootste artilleriekracht tegenover het punt, waar men de beslissing wilde aanbrenge, ten einde den hoofdaanval door éénhoofdig geleid vuur voor te bereiden, om daarna met een gedeelte der rijdende, bij uitzondering der lichte veldartillerie, terzelfder hoogte met de eerste linie en over de intervallen der regimenten en brigades verdeeld, den aanval te begeleiden, eensdeels om dezen een moreelen steun te verschaffen door de vijandelijke liniën tot op den kortsten afstand te naderen, met kartetsvuur te overstelpen en in wanorde te brengen, zoodat de bajonetaanval nog slechts behoefde te geschieden om den weerstand volkomen te breken, ten andere om de veroverde positie te bezetten en aan tegenaanvallen des vijands het hoofd te kunnen bieden. In het algemeen bezigde men de lichte veldbatterijen hiertoe alleen in de uiterste noodzakelijkheid, omdat deze door hunne geringere snelheid van beweging meer gevaar liepen.

(1) *Evolutions des batteries.*

Bij de verdediging werd een groot gedeelte der zware batterijen over het gevechtsfront verdeeld, in stede van ze in reserve te houden, omdat het er dan op aankwam de vijandelijke aanvalscolonnen door een hevig vuur in verwarring en de voorwaartsche beweging vroegtijdig tot staan te brengen. De artillerie-commandant moest bij de keuze der opstellingsplaats vooral de aandacht vestigen op de wegen, waarlangs de tegenstander het gemakkelijkst kon naderen, zoodat als eisch werd gesteld, »qu'il connaissait le point stratégique et tactique du champ de bataille, aussi bien que le terrain en lui-même,» opdat het gebruik der artillerie te voren dienovereenkomstig kon worden geregeld (1). De rijdende artillerie werd dáár gebezigd, waar het terrein de beweging naar alle zijden toestond, terwijl de veldbatterijen, vooral voor zoover de zware batterijen aanging, daarentegen zooveel mogelijk achter slooten, heggen en andere terreinhindernissen werden geplaatst, om tegen onverhoedsche cavalerie-aanvallen gevrijwaard te zijn. Mede werd aanbevolen een moerasachtigen, zeer doorsneden of steenachtigen bodem als opstellingsplaats voor geschut te mijden.

De grootste afstand, waarop de veldvuurmonden nog met een goede trefkans van volle projectielen gebruik konden maken, bedroeg voor de kanonnen van 12 en 8 L 994 en voor dat van 4 L 895 M. Met kartetsen vuurde men bij uitzondering tot 800 M., gewoonlijk slechts tot 4 à 600 M.

Bij voorkeur richtte de artillerie haar vuur op de infanterie en cavalerie des tegenstanders, in plaats van zich in een ernstigen geschutstrijd te wikkelen. Daar men het evenwel niet doelmatig oordeelde aan de vijandelijke artillerie volkomen de vrije hand te laten, zoo werd een derde gedeelte van het aantal beschikbare vuurmonden gebezigd om dit vuur te beantwoorden, of het tot zich te trekken. Werde de artillerie met een infanterie- of cavalerie-aanval bedreigd en was voor de dekking van de flanken voldoende zorg gedragen, dan gold als beginsel om tot het uiterste stand te houden. Aanvankelijk werd daarbij met kogels, ten slotte met kartetsen gevraagd. Gelukte het op die wijze den aanval af te slaan, dan gingen de zijwaarts geplaatste afdeelingen der beide andere wapens gewoonlijk met vrucht tot den tegenaanval over om den in wanorde terugwijkenden vijand in algeheele oplossing te brengen.

Avanceerde de tegenstander met ontwikkelde liniën, dan trachtten de batterijen deze te echarpeeren of van terzijde te bestoken. Waren de bataljons in elke linie in colonne geformeerd, dan werden deze in front, d. w. z., in de diepte beshoten, alhoewel ook hier de moreele werking van flank- en rugvuur niet over het hoofd werd gezien, getuige de volgende aanbeveling:

»L'effet moral, produit sur les troupes par l'artillerie qui les prend de revers, est incalculable, il est rare que les plus vaillants soldats n'en soient pas étonnés ou ébranlés. Quelques pièces d'artillerie légère, lancées à toute

(1) *Service du corps de l'artillerie en campagne.*

risque sur les flancs pour obtenir un pareil résultat, ne seraient jamais aventurées sans utilité."

Ook voor de aanvulling van munitie en reservestukken werd voldoende zorg gedragen.

Het park van ieder armeerks werd gevormd door het overschot van de vier compagnieën artillerie, die met de bediening der batterijen waren belast, en door de vijfde compagnie, welke altijd in reserve gehouden werd.

Het armeepark moest te allen tijde beschikken over een tiende van het aantal vuurmonden en affuiten, hetwelk aan de operatiën deelnam, een vijfde van het geheele getal caissons en twee vijfden van het totaal aantal infanterie-munitiecaissons, hetwelk in eerste linie bij de korpsen werd medegevoerd, bovendien per compagnie werklieden over vier park-, vijftien gereedschaps- en vier smidswagens.

Algemeen wordt erkend, dat de artillerie in dat tijdperk zoowel technisch als tactisch voortreffelijk was gevormd. Sommige beginselen, die in den Pruisisch-Oostenrijkschen of Fransch-Duitschen oorlog eerst wederom op den voorgrond traden, zooals de concentratie van het vuur, het begeleiden van den stormaanval, het onwrikbaar standhouden, enz., enz., werden reeds destijds gehuldigd.

Gevecht der drie verbonden wapens.

Het is een zeer verbreide, doch niettemin onjuiste meening, als zou de strijd om terreinvoorwerpen in de NAPOLEON'tische vechtwijze een groote rol gespeeld hebben en met voorliefde zijn gevoerd. Niets is minder waar. Alleen in de uiterste noodzakelijkheid vond de Fransche Keizer het aanbevelenswaardig troepen ter verdediging in dorpen op te stellen (*d'immobiliser des troupes dans des localités*); ook vermeed hij den aanval op dergelijke sterk bezette punten zooveel mogelijk, »parceque souvent ils coûtent plus cher, qu'ils ne valent" (1).

Zoo werden in den slag bij Austerlitz alle dorpen aan de oevers van de Goldbeek door de Fransche troepen bezet, omdat zij zich uitstekend tot verdediging van de voorwaarts gelegen *défilé's* leenden en alle pogingen, welke de verbonden zoudén mogen aanwenden om hun rechtervleugel te omvatten, met geringe krachten konden worden verijdeld.

Het terrein tusschen Kobelnitz en de meren van Satschan en Mönitz (5000 M.) besloeg meer dan de helft van het gevechtsfront der Fransche slagorde en werd toch slechts verdedigd door de infanterie-divisiën FRIANT en LEGRAND, de cavalerie-divisie BOURCIER en de cavalerie-brigade MARGARON (16 bataljons infanterie, 24 eskadrons cavalerie, 36 stukken geschut). De getalsterkte van deze troepenafdeelingen bedroeg nog niet het een vijfde

(1) Il avait été expressement recommandé de ne diriger aucune troupe sur Pratze, quoique ce village fût fortement occupé par l'ennemi. *Précis des événements militaires.* MATHIEU DUMAS.

gedeelte van de op het slagveld aanwezige Fransche strijdkrachten. In stede van bij den aanval het hoofd voor dergelijke terreinvorwerpen te stooten en doelloos tijd en menschenlevens op te offeren, vermeersterde de Fransche infanterie, door hare artillerie begeleid en meermalen door de cavalerie ondersteund, het naastgelegen terrein, voornamelijk de omringende hoogten, zonderde zodoende de verdedigers van de neven- en achterwaarts geplaatste troepen af en noodzaakte ze daarna door een beslissenden aanval in flank of rug, gepaard aan een vasthouden in het front, den weerstand op te geven of de wapenen te strekken. Lagen dergelijke punten vóór het front en binnen het bereik van het artillerievuur, dan werd dit daarop gericht, ten einde er het verblijf aan den tegenstander onmogelijk te maken.

De verbondenen daarentegen masseerden een groot gedeelte van hunne infanterie in de dorpen (o. a. in Blaschowitz, Kruh, Holubitz en Pratz), die voor het meerendeel in de diepte gelegen en door beheerschende hoogten omgeven waren, welke zij *in het geheel niet* of *slechts zeer zwak* bezetten.

In den strijd om het bezit van de dorpen Telnitz en Sokolnitz bezigden zij 62 bataljons infanterie, 38 eskadrons cavalerie en 148 stukken geschut, ongeveer de helft van de geheele beschikbare macht, terwijl de tegenstander daartegenover slechts een vierde van die troepensterkte stelde. Zij verbruikten in een langdurig, bloedig en vruchteloos gevecht strijdkrachten, die op andere punten van het slagveld onmisbaar zouden blijken.

Ook JOMINI getuigt voor deze opvatting, waar hij zegt: »Il ne faut pas y attacher une importance déplacée en oubliant la fameuse bataille de Hochstedt. MARLBOROUGH et EUGÈNE voyant le gros de l'infanterie française enterré dans les villages, forcèrent le centre et prirent vingt-quatre bataillons sacrifiés à garder ces postes" (1).

Kenschetsend voor de meer defensieve vechtwijze, welke o. a. dien dag door het Vde korps (LANNES) gevolgd werd, is de onderstaande order, welke kort te voren, op last van den Keizer, aan den te Austerlitz opgestelden Maarschalk SOULT was gezonden:

»De Keizer draagt mij op," zoo luidde deze, »U zijne zienswijze mede te deelen betrekkelijk de slagorde, die elke infanterie-divisie tegenover de Russen moet aannemen en zooveel mogelijk op de volgende wijze behoort te zijn samengesteld.

»Elke brigade ontwikkelt in de eerste gevechtlinie een der beide regimenten in bataille; de bataljons van het andere regiment, in gesloten colonne op de divisieën van het midden geformeerd, achter de vleugels van het eerstgenoemde verdeeld.

»Bezit de divisie een vijfde regiment, zoo moet dit op 100 passen achterwaarts in reserve worden gehouden.

»De artillerie staat voor het grootste gedeelte in de intervallen van de

(1) *Formations et emploi des trois armes*, blad. 172.

beide bataljons, welke in linie zijn ontwikkeld, terwijl enkele stukken op de vleugels moeten worden geplaatst. Achter elke brigade wordt een eskadron, minstens een divisie (twee pelotons) cavalerie opgesteld, met het doel zich door de tusschenruimten der beide eerste liniën op den vijand te werpen, indien zijne gevechtsorde verbroken is, hem te vervolgen, of tegen de Kozakken op te treden.

»In deze slagorde geschaard, zult gij in staat zijn aan de colonnes des vijands zoowel het vuur eener in bataille ontwikkelde afdeeling, als uwe te voren geheel gevormde, aanvalscolonnes tegenover te stellen.

Brünn, 26 November 1805.

Hoe hoog de toenmalige tactische vaardigheid van de Fransche troepen moet worden geschat, kan blijken uit de getuigenis van twee mannen, die, wat hunne gezindheid jegens de vijanden van hun vaderland aangaat, zeer zeker geen al te gunstig oordeel zouden geveld hebben, indien de bewondering voor het hooge standpunt, hetwelk de tegenstander op dat gebied innam, de overhand niet had behaald op, meermalen uit hun werken blijkende, zoo niet vergeeflijke, dan toch alleszins begrijpelijke gevoelens van partijdige vaderlands- of gekwetste eigenliefde. Zoo komt de Oostenrijksche Generaal STUTTERHEIM, na gezegd te hebben: »que l'infanterie française manoeuvra avec calme, précision, se battit avec audace et exécuta avec un grand ensemble ses mouvements hardis," tot de slotsom, dat de Fransche artillerie en infanterie met meerdere juistheid vuurden, een grootere manoeuvrevaardigheid ontwikkelden en de tactische bewegingen met meerdere stiptheid en snelheid verrichtten dan in alle andere legers, en dat de Keizer, in tegenstelling met overal elders, buitengewone zorg aan de opleiding van de troepen voor het gevecht besteedde; terwijl de Russische Generaal DANILEVSKI daar als het ware aan toevoegt: »Les Français qui, depuis près de deux ans, au camp de Boulogne, avaient été exercés aux grandes manoeuvres, attaquaient les hauteurs avec une précision et une célérité remarquables; ils tombèrent comme une avalanche sur les flancs de la quatrième colonne."

(Wordt vervolgd.)

EEN OORDEEL OVER ONZE MARINE.

(Nagelaten door een hooggeplaatst Zeeofficier.)

(Vervolg van N°. 10, bladz. 674.)

VI.

Menigmaal wordt hem, die zich ten doel gesteld heeft het gebrekkige van zekere zaak onder de oogen van het publiek te brengen, het verwijt gedaan, dat dáár, waar het gemakkelijk was te critiseeren, de middelen tot verbetering te gelijk met de critiek hadden moeten aangegeven worden.

Hoe ongegrond een dergelijk beweren dikwijls ook zijn moge, daar het zeer nuttig zijn kan om eenvoudig te wijzen op bestaande fouten of gebreken zonder meer, zoo zullen toch aan de vorige bladzijden thans andere worden toegevoegd, waarin in korte trekken de voornaamste middelen worden aangegeven, welke noodzakelijk geoordeeld worden, om tot eene gewenschte verbetering ten aanzien onzer marine te leiden.

Daardoor zal vooreerst de aanleiding tot het bovenstaande verwijt zelfs aan den meest optimistisch gezinden ontnomen en tevens elken onbevooroordeelden lezer een versterkte overtuiging gegeven worden van de waarheid van al, wat tot nu toe aangaande den ongunstigen toestand onzer marine gezegd werd.

De maatregelen tot het verkrijgen en in stand houden van eene degelijke marine zijn :

1°. Invoering van den *persoonlijken dienstplicht*, waarbij de varensgezellen — hier onder te verstaan zoowel buitenlands varende lieden, als visschers en binnenvaarders — ter beschikking komen van de marine, onder instandhouding van een vast korps officieren en minderen.

2°. Verlenging van den oefeningstijd van het verplicht dienend personeel tot 3 jaar, met verlichtende bepalingen, wat dien tijd aangaat, voor zeevarenden, die reeds vroeger voldoende bekwaamheid toonen, en met een dienstitijd als reserve — na 3 jaren oefeningstijd — van 2 jaren. Dus *in het geheel vijfjarige dienst*.

3°. Alle dienstplichtigen doen minstens één zeereis met een oorlogsschip.

4°. Geheele afscheiding der Koloniale marine van de Nederlandsche. De Koloniale schepen uitsluitend te bemannen met inlandsche matrozen onder Europeesche officieren, die, evenals de Indische armée, geheel onder het bevel staan van den Gouverneur-Generaal en in Indië blijven.

In Indië zij altijd een eskader van 6 kruisers, terwijl de wachtscheepsdiensten er verricht moeten worden door 4 pantserschepen. Deze behooren alle tot de Nederlandsche marine en staan onder direct bevel van een vlagofficier, die aan boord van een der schepen verblijf houdt. Elk der kruisers blijft $1\frac{1}{2}$ jaar uit en maakt de reis om de Kaap de Goede Hoop. De pantserschepen blijven 2 jaren uit en maken de reis door het Kanaal van Suez. Deze 10 schepen dienen tot verdediging van Indië tegen een Europeeschen vijand.

5°. Er worden meer schepen gebouwd, en daaronder enkele zeer krachtig gepantserde, uitsluitend voor de verdediging van de drempels der vaarwaters uit de Noordzee en voor de samenwerking met de kustbatterijen. Meerdere kruisers worden bepaald aangewezen voor de oefening van alle Nederlandsche landsdienaren ter zee, en verder hoofdzakelijk voor de verdediging van Indië, enz.

6°. Alle particuliere vaartuigen worden in oorlogstijd ter beschikking der marine gesteld, tegen billijke schadeloosstelling, althans voor zoover die vaartuigen den lande van dienst kunnen zijn. Dit worde bij de wet geregeld.

7°. Het korps mariniers worde uitgebreid van 2000 tot 4000 man.

8°. Het oprichten eener marine-krijgsschool.

9°. Bij het officierspersoneel worde de studie aangemoedigd, door het uitschrijven van prijsvragen, betrekking hebbende op marinezaken.

10°. Er zij een Comité van landsdefensie.

11°. De lijfstraffen worden, na invoering van den persoonlijken dienstplicht, als correctionelee straf afgeschaft.

Pro memorie zij hier nog bijgevoegd: de wenschelijkheid van het verbeteren der wet op de koopvaardijvaart.

Aan elk der genoemde maatregelen zullen nu achtereenvolgens eenige regelen gewijfd worden.

1ste, 2de en 3de verbeteringsmiddel.

Er is reeds aangetoond, dat de werving op zichzelf geen geschikt middel is, om der marine een zoodanig getal manschappen te leveren, dat de schepen naar behooren kunnen worden bemand.

Het is ook niet te voorzien, dat hierin onder de omstandigheden, waarin de maatschappij nu verkeert en in den vervolge verkeeren zal, een voor de marine gunstige verandering zal komen.

Wat de opleidingsschepen aangaat, hiervan is al het ondoelmatige, nuttelooze en nadeelige reeds ontvouwd.

Wat schiet ons dus anders over, dan onze toevlucht te nemen tot den persoonlijken dienstplicht?

Deze bestaat reeds sedert lang in Frankrijk, Duitschland en Oostenrijk, en werd in de laatste jaren ook nog ingevoerd in Denemarken.

Bij dit stelsel zal zoowel de koopvaardij, als de oorlogsmarine van ons land zeer gebaat worden. Onze koopvaardijkapiteins en reeders klagen meer en meer over den doorgaanden achteruitgang van het aantal en het gehalte van hun personeel. Gaan wij er dus niet *spoedig* toe over, den persoonlijken dienstplicht in te voeren, dan zal er weldra een groot gebrek bestaan zoowel aan koopvaardij- als aan oorlogsmatrozen.

Het wordt als *overbodig* beschouwd hier aan te toonen, dat een oorlogsvloot nu niet meer, evenals ten tijde van DE RUIJTER en zelfs zooals 25 jaar geleden, met van de koopvaardij genomen en niet voor den krijg dienstdoende voorbereide matrozen kan bemand worden. Voor onze marine bestaat er in vredetijd reeds behoefte aan *goede* zeelieden; die behoefte wordt zelfs zeer dringend in tijd van oorlog. Deze zeelieden moeten terdege geoefend zijn in den omgang met de verschillende wapenen en andere verdedigingsmiddelen; bovendien behooren zij *flink* gedisciplineerd en gewoon aan orde en tucht te wezen.

Zulke zeelieden kunnen wij alleen verkrijgen door de invoering van den persoonlijken dienstplicht.

Al nam ook de bemanning der koopvaardijvloot in ons land, tegen alle verwachting in, met den dag toe in getal en gehalte, dan zou dit nog der oorlogsmarine van hoegenaamd geen direct nut zijn. Daar echter een verbetering in bovengenoemden zin bij de koopvaardij volstrekt niet te verwachten, maar daarentegen een voortdurende achteruitgang veeleer op goede gronden te voorspellen is, zoo kan het niet te veel herhaald en er ook niet met genoeg klem op gewezen worden, dat met den persoonlijken dienstplicht, en onze oorlogs- en onze koopvaardij-marine *staan blijven*, maar dat beide marines zonder dien dienstplicht op den duur *vallen* moeten.

Behalve de dienstplichtigen moet er verder een korps vrijwilligers blijven bestaan als kern voor de oefeningen in vredetijd, vooral ten aanzien van het kader. Het kader toch, dat uit de dienstplichtigen getrokken wordt, keert na volbrachten oefeningstijd weder tot de oorspronkelijke bedrijven terug.

Zoodra de oorlogsmarine niet meer uitsluitend als Koloniale marine zal gebezigd worden en dus op een meer deugdelijke wijze zal zijn georganiseerd, dan nu het geval is, zal ook het betrekkelijk kleine getal *geschikte* vrijwilligers voor den dienst benodigd, gemakkelijk te verkrijgen wezen.

De dienstplichtigen zullen voornamelijk gebezigd moeten worden bij de verdediging des lands, evenals nu het geval is; doch van de andere diensten behooren zij volstrekt niet uitgesloten te zijn. Zij moeten daarom goed geoefend worden, ook tot *zeelieden*, aan welk laatste vereischte bij de tegen-

woordige organisatie niet gedacht schijnt te worden. Daartoe behooren zij evenwel gedurende een zekeren tijd op zeil-schroefschepen reizen te maken over den oceaan. Die tijd kan zóó lang gesteld worden, als noodig is tot het verkrijgen van de militaire zeemanshoedanigheden, welke een man moet bezitten, die aan boord van een oorlogsschip ter verdediging van zijn geboortegrond zal moeten optreden. De oefeningen in alle verdere kundigheden, die in den oorlog nuttig zijn, kunnen *binnenlands* gehouden worden.

Bij het bepalen van den duur van den oefeningstijd moet worden uitgegaan van de vraag: in hoeveel tijd kan het gros der jonge binnenvaarders, visschers en koopvaardijmatrozen de noodige geoefendheid erlangen om bij de verdediging des lands de van hen vereischte diensten te kunnen verleenen?

Dien tijd op minder dan 3 jaar te stellen, zou ons het gevaar doen loopen, slechts weinig te winnen ten opzichte van het thans bestaande. Wordt die tijd daarentegen op 3 jaar bepaald, dan wordt de zekerheid verkregen, dat een ieder, die in de reserve gebracht wordt, goed geoefend zal zijn en eerst dan zal de doorloopen oefening en der marine en der koopvaardij, derhalve ook het geheele land, in den ruimsten zin ten goede komen. In Duitschland en Oostenrijk is die tijd ook op 3 jaar gesteld.

Intusschen is het volstrekt niet noodig, dat *iedereen* drie volle jaren in dienst blijft. Naarmate van de geoefendheid bij het in dienst komen, en den vooruitgang gedurende het in dienst zijn, kan zelfs aan den milicien, die vroeger nooit ter zee gevaren had — den binnenvaarder — vóór het einde van elk jaar en bij het begin van het laatste halfjaar, reeds vrijstelling gegeven worden van het deelnemen aan verdere oefening.

De hoofdgedachte, waarvan ten aanzien der vrijstelling moet worden uitgegaan, is deze: dat elk dienstplichtige, bij het verlaten der oefeningen, *militair-zeeman* moet zijn. Daarom *moet* elk milicien eene zeereis van eenigen duur, bijv. van $\frac{1}{2}$ jaar met een oorlogsschip, buitenslands gemaakt hebben, alvorens met groot verlof te kunnen gaan. Tevens moet hij eenigen tijd, bijv. 3 maanden, in den omgang met de verschillende wapens geoefend wezen, tenzij hij vooraf blijken gave van uitmuntende geoefendheid daarin. *Van de zeereis worde niemand vrijgesteld.*

De kortste termijn van den verplichten dienst bedraagt dus 6 maanden en wel voor hem, die bij indiensttreding reeds bevaren zeeman *was* en examen kan doen in de kennis, welke van den wapenhandel gevorderd wordt.

Na 9, 12 en voorts elke verdere 3 maanden, kan door de *bevaren* miliciens — de oceaanavaarders — examen afgelegd worden in de wapenkennis, en aan hen bij goeden uitslag daarvan, vrijstelling van verderen oefeningstijd verleend worden.

De examens moeten met veel nauwlettendheid worden afgenomen.

Aan hen, die vóór het begin van het 2de oefeningsjaar vrijstelling als boven erlangen, behoort tevens een graad gegeven te kunnen worden, hetzij

van officier, adelborst of onderofficier, stuurman, bootsman, zeilmaker, schrijver, enz., naar gelang der bekwaamheden; zoodat die vrijgestelden kunnen strekken om, bij het uitbreken van een oorlog, het getal officieren en kader uit te breiden.

Zij, die vóór het begin van het 3de oefeningsjaar worden vrijgesteld, moeten minstens de vereischten van matroos 1ste klasse bezitten, terwijl aan hen, die de benoodigde geschiktheid toonen, een graad van korporaal of van officier kan worden toegekend.

Doch ook onder diegenen, welke de volle 3 jaar *uitdienen*, zullen er zijn, die bij vertrek met groot verlof een graad van korporaal of onderofficier kunnen bekomen; deze strekken dus mede tot uitbreiding van het kader. De overigen blijven voor den tijd, welken zij tot de reserve behooren, geboekt als matroos 1ste, 2de of 3de klasse, naar gelang hunner bekwaamheid. De geheele diensttijd op 5 jaar bepaald wordende, blijft dus een milicien, die de volle 3 oefeningsjaren in dienst gebleven is, nog 2 jaar in de reserve.

De veranderingen, die als het ware dagelijks in alle zaken betreffende de marine plaats hebben, maken, dat iemand, die langer dan 2 jaren geheel buiten de oorlogsmarine geweest is, gevaar loopt niet meer op de verlangde hoogte te zijn van hetgeen daarin omgaat, vooral wat betreft de inrichting der wapenen. Daarom zou het wenschelijk zijn om, bij het invoeren van den persoonlijken dienstplicht, de mogelijkheid open te houden, dat de na één jaar oefening vrijgestelden niettemin, later, gedurende een zeker getal dagen, konden worden opgeroepen, ingeval belangrijke veranderingen dit voor een herhalings-oefening wenschelijk maakten. Bij de dienaangaande te maken bepalingen behooren de belangen van de betrokken personen in het oog gehouden te worden.

Bij het invoeren van den persoonlijken dienstplicht moeten tevens verordeningen uitgevaardigd worden, opdat het beroep van elken militieplichtige nauwkeurig te constateeren zij, waarnaar hij bij de militie te land of ter zee kan worden ingedeeld.

Tegenwoordig toch is het mogelijk, dat een sigarenmaker of een kruideniersbediende zich, een maand vóórdat hij ter loting gaat, als knecht laat aannemen op een binnenvaartuig, op voorwaarde van voor niets, of zelfs met bijpassing van geld, gedurende die maand daarop dienst te zullen doen. Hij kan zich dan als varensgezel in het register van den lotingscommissaris doen aantekenen, om later, zoo hij in de loting komt te vallen, zich de *al te groote* voordeelen te verzekeren, die er *nu* aan verbonden zijn om zee-miliciens te worden.

Op dergelijke wijze gebeurt het, dat lieden aan het zeecontingent worden toegewezen, die er volstrekt niet bij behooren.

Bij invoering van den persoonlijken dienstplicht kunnen altoos aan de zee-miliciens voorrechten geschonken worden, welke die van de landmacht niet deelachtig kunnen worden, voorrechten, waardoor het voor den varensgezel

altijd een voordeel zal blijven bij het marine-contingent te worden ingedeeld. Het worde evenwel aan eene bevoegde commissie opgedragen, telken jare uit te maken of de lotelingen, die zich als varensgezel *opgeven*, inderdaad varensgezellen *zijn*.

Dit is thans aan een officier der mariniers opgedragen, die echter niet van voldoende instructiën voorzien wordt om dien last naar behooren te kunnen vervullen, ook zelfs niet wanneer hij voor dat doel werkelijk geschikt is.

Het moet verwondering baren dat, bij de invoering der wet op de zeemilitie, geen gebruik is gemaakt van de bevoegdheid, welke art. 186 der Grondwet verleent, om nl. *de zeemiliciens tot oefening zeereizen te doen maken over den oceaan en zelfs naar Indië*.

Om de ten deze voorgestelde reorganisatie in te voeren, zou in de Grondwet slechts dat gedeelte van art. 186 veranderd behoeven te worden, waarin bepaald wordt, dat de zeemilicien korter in dienst moet blijven dan die van de landmacht, terwijl een nieuw artikel zou moeten vergunnen den zeemilicien gedurende 3 jaren, voor eerste oefening, in dienst te houden (1).

4de verbeteringsmiddel.

Aangaande de volstrekte noodzakelijkheid eener geheele scheiding tusschen de Nederlandsche en de Oost-Indische marine, zijn in de vorige bladzijden zoovele redenen aangevoerd, dat daarmede kan volstaan worden. Het zal intusschen doelmatig zijn hier nog eens een algemeen overzicht te geven van *de wijze, waarop* die scheiding kan geregeld worden. Verre van deze methode als de eenige mogelijke te beschouwen, wordt haar hier een plaats gegeven, voornamelijk om te dienen ter beoordeeling en verbetering door meer bevoegden.

De diensten, welke der marine in Indië opgedragen worden, kunnen — met uitzondering eener expeditionaire machtsontwikkeling, die nu en dan noodig is — door *kleine* stoomscheepjes worden verricht. Deze scheepjes, die onder bevel staan van Europeesche gezaghebbers, kunnen geheel bemand zijn met inlandsche matrozen.

Die diensten, in een hiervoren behandeld punt reeds opgenoemd, worden thans veel te duur gekocht, omdat de schepen te groot zijn en de bemanningen ook weer te groot zijn voor de schepen, terwijl de Europeesche bemanningen zwaar moeten worden betaald. Bovenal omdat het Nederlandsche marinepersoneel bij dat vele en lange verblijf in de tropen geheel verloopt, zooals de tegenwoordige toestand dit reeds aantoon, waardoor wij ook voor andere noodzakelijke doeleinden geen marine beschikbaar kunnen hebben.

Men bouwe dus het vereischte getal *kleine* vaartuigen, uitsluitend voor *Indië* bestemd, en bemanne die met een personeel, waarvan de chefs, Indische

(1) Men bedenke, dat deze regelen werden ter neer gesteld omstreeks 1879.

militaire ambtenaren, en de ondergeschikten — voor zoover slechts eenigszins mogelijk — inlanders zijn. Men schepe dus een zuiver *Indische oorlogsmarine*, evenals er nu een zuiver *Indisch leger* bestaat.

Door het nemen van geschikte maatregelen voor een goede controle over personeel en materieel en door het maken van gunstige bepalingen ten opzichte van de positie der in Indië dienenden, als ook ten opzichte hunner latere toekomst, behoeft men het gevaar niet te vreezen, dat deze Indische marine zal te niet gaan, zooals het geval was met de vroeger in Indië bestaan hebbende Koloniale marine.

Gebrek aan toezicht en aan goede bepalingen, slapheid, sleur en kortzichtige bezuinigingswoede, waren de oorzaken van den ondergang der genoemde Koloniale marine. Doch eilieve, hoe was de toestand der marine wel, op den *bestaanden* voet, toen de Atjeh-oorlog in 1873 uitbrak? Welke waren de oorzaken van dien toestand? Dit nu was *geen* Koloniale marine!

Aangezien er evenwel ook steeds een maritieme macht in Indië moet aanwezig zijn tot het handhaven van het Nederlandsch souverain gezag tegenover de Inlandsche vorsten, tevens in staat om bij het uitbreken van een oorlog met een Europeesche mogendheid, de Koloniën met kracht te verdedigen, zoo worde er naast de Indische marine, een Nederlandsche zee-macht onderhouden, onder de navolgende regeling:

4 pantserschepen vervullen den dienst van wachtschepen op de hoofdstations; deze blijven hoogstens 2 jaren buiten Nederland.

6 kruisers, zooveel mogelijk in eskader vereenigd, zijn bestemd voor den algemeenen dienst; zij blijven slechts $1\frac{1}{2}$ jaar buiten Nederland.

Al deze 10 schepen worden bemand met Europeesch personeel — miliciens en vrijwilligers — doch met een versterking aan Inlandsch personeel, gedurende het verblijf in Indië.

Worden die vaartuigen regelmatig beurtelings afgelost, zoo zal het personeel goed geoefend, de lust en ambitie daarbij opgewekt en de mogelijkheid geschapen worden om de marine weder tot de gewenschte hoogte op te heffen.

Bij een zoodanige regeling zijn er 10 schepen der Nederlandsche marine, met Europeesche bemanning, voortdurend in Indië, terwijl er nu slechts 4 schepen der Nederlandsche marine zijn en deze, benevens al de overige — een dertigtal, die aan de Koloniën behooren — met het personeel der Nederlandsche marine bemand worden.

Tegenwoordig bevindt zich bijna het $\frac{2}{3}$ gedeelte van het in dienst zijnde marinepersoneel altijd in Indië; bij de regeling in deze bladzijden aangegeven zou dit slechts $\frac{1}{3}$ gedeelte zijn, waaruit volgt, dat bij deze laatste regeling het personeel daar ginds ook niet langer afgemat zou worden door langdurig verblijf.

Onder de vele bezwaren, die tegen een reorganisatie als die, welke hier in enkele trekken wordt aangeduid, zullen worden ingebracht, zal wel dat

bezwaar blijken het allergrootste te zijn, dat door het korps zeeofficieren zelf geopperd wordt. Dat korps zal er zich — en zulks is alleszins begrijpelijk — met hand en tand tegen verzetten, met een eenvoudig: »het kan niet; het is onmogelijk; het is nonsens.” Want de belangen, de *financieele belangen* van verreweg de meesten, zijn er ten sterkste mee gemeid.

Het verblijf in Indië immers wordt behoorlijk betaald; verblijf ergens anders wordt *slecht* betaald; elk jaar verblijf in Indië geeft *f* 75 verhooging van pensioen; zonder verblijf in Indië wordt daarentegen het pensioen zóó gering, dat elk zeeofficier het leven van den officier van het Nederlandsche leger moet benijden. Daarom behoort bij deze reorganisatie, een betere betalings- en pensioensregeling dan de bestaande. Hierover wordt intusschen in deze bladzijden niet verder gesproken.

5de verbeteringsmiddel.

Aan den ingang van de voornaamste zeegaten, die toegang verleenen uit zee tot dat gedeelte van ons land, hetwelk wij bij het uitbreken van een oorlog noodzakelijk krachtig moeten verdedigen om de verdedigingsliniën aan de landzijde niet aan het gevaar bloot te stellen van zeer spoedig, reeds na het uitbreken der vijandelijkheden, door den vijand in den rug bedreigd te worden, liggen ondiepten, welke *drempels* genoemd worden (Drempel van het Bokkegat, enz.). Wil nu een vijand ons van de zeezijde langs die vaarwaters aanvallen, dan moet hij onvoorwaardelijk over die drempels heenvaren. Binnen die drempels staat, evenals daarbuiten, veel meer water dan daarop.

Hierin ligt voor ons een ontzaglijk voordeel. Wij kunnen namelijk dientengevolge bij de verdediging aan onze zijde grootere, sterkere, d. w. z. zwaarder gepantserde en van zwaarder geschut voorziene schepen en drijvende beweegbare stoomforten bezigen, dan een vijand bij zijn aanval over die drempels brengen kan.

Mogen wij zulk een belangrijk voordeel prijsgeven? Is er eenige andere reden denkbaar, dan die eener bedroevende zuinigheidsziekte, dat wij tot op den huidigen dag een voordeel van zóóveel belang en dat ons door de natuur zelve gratis wordt aangeboden, bleven versmaden? Zou eenig ander volk zulk een overwegend voordeel niet reeds sedert lang met beide handen voor zijne scheepsmacht hebben aangegrepen?

Wordt het dan ook niet tijd, dat wij er nu eindelijk eens gebruik van maken, om ons de noodige kracht te verzekeren voor eene verdediging, waarbij het er op aan zal komen, of wij in de rij der onafhankelijke volken eene plaats zullen blijven innemen, dan wel of wij onder het juk van een overheerscher zullen worden gebracht?

De uitvindingen van den laatsten tijd hebben ten aanzien van het oorlogvoeren en met betrekking tot het ontwikkelen van kracht, zeer veel veranderd ten nadeele van kleine volken. Zoo kunnen wij met onze, bij die van

grooten staten vergeleken, betrekkelijk kleine inkomsten, met geen mogelijkheid oorlogsvloten in zee zenden, die zich met de vele kolossale, dure gevaarten van de ons omringende mogendheden zouden kunnen meten.

De natuur evenwel biedt ons, zoowel aan de zee- als aan de landzijde, zóódanige voordeelen aan, dat wij, met overleg daarvan gebruik makende, met glorie uit den strijd kunnen keeren, al ware het een strijd tegen de sterkste der zeemogendheden.

De tijd is voorbij, dat de financiën van Nederland in een bloeienden staat verkeerden; maar toch moeten wij enkele kostbare, zware pantserschepen en gepantserde stoombatterijen doen aanbouwen, om nut te trekken van het grootte voordeel, dat de zandbanken ons aanbieden, als ook om van de kustbatterijen de verlangde uitwerking te mogen verwachten.

Die pantserschepen en drijvende batterijen kunnen wij nog wel bekostigen, indien door hen, aan wie de belangen van den Staat worden toevertrouwd, met overleg en veerkracht wordt gearbeid.

Toch zijn die enkele grooten, krachtigen vaartuigen nog niet voldoende, om den vijand te beletten zich van de toegangen uit zee meester te maken, en wel omdat een groot getal kleine vijandelijke schepen, door een zeker getal grootere gesteund, onze weinige grooten pantserschepen — hoe krachtig deze ook zijn mogen — in de nauwe vaarwaters allicht vernietigen zouden. Wij moeten dus in die vaarwaters bovendien een zeker aantal kleine, zeer handelbare, zoo zwaar mogelijk bewapende gepantserde schepen doen optreden, zoowel om de kracht der grooten schepen aanmerkelijk te verhoogen als om deze tegen een rechtstreekschen aanval der kleine vijandelijke vaartuigen te beschermen. Voor het bovengestelde doel zullen trouwens ook kleine ongepantserde, hetzij met zwaar geschut, hetzij slechts met offensieve torpedo's bewapende vaartuigen, zeer dienstig zijn.

Zoolang onze vaarwaters niet in een korten tijd terdege versperd of met defensieve en offensieve torpedo's kunnen afgesloten worden, zoodanig dat het binnendringen der vijandelijke schepen naar de reeden van het Nieuwediep en van Hellevoetsluis zoo goed als onmogelijk wordt, zóólang zal voor ons ook de behoefte blijven bestaan aan de verschillende soorten der zooeven opgenoemde vaartuigen.

6de verbeteringsmiddel.

Bij het uitbreken van een oorlog moet de Staat nauwkeurig weten van welke hulpmiddelen dadelijk gebruik kan worden gemaakt. Hiertoe behooren reeds in vreedestijd alle voorzorgsmaatregelen genomen, alle bepalingen gemaakt, alsook alle regelingen vastgesteld te worden, opdat elk der daarbij betrokken personen zich daarnaar zou kunnen gedragen en opdat, zoodra zulks vereischt wordt, alles met kalmte, orde en spoed zou kunnen worden gereedgemaakt en aangewend. In ons klein land vooral mag te

dezen opzichte niets verzuimd worden; wij moeten van alle hulpmiddelen, die ons dan ten dienste staan, trachten het beste gebruik te maken.

Onder die hulpmiddelen behooren allerlei soort van particuliere vaartuigen en wel van het slampamperbootje af tot den oceaan-stoomer toe.

Daarom zou het alleszins nuttig zijn, dat elk vaartuig, groot of klein, dat gedurende een oorlog goede diensten kan verrichten, reeds in *vredestijd* onder een zekere klasse ingeschreven werd in een register, dat op de ministeries van marine en van oorlog moest berusten en waarin alle gegevens vermeld zouden moeten staan, welke leiden kunnen tot een juiste beoordeeling van den dienst, waarvoor elk vaartuig in den oorlog rechtstreeks gebezigd kan worden.

Rivierstoomers bijv. zijn deels geschikt tot het vervoeren van troepen over de Zuiderzee; andere daarentegen zijn daartoe slechts op de bovenrivieren of op bepaalde gedeelten van rivieren in staat. Een zeker aantal vaartuigen kan als spartorpedo-vaartuigen worden ingericht, terwijl andere soorten van schepen meer geschikt zijn om dienst te doen als transportvaartuigen, en weer andere zouden kunnen dienen tot drijvende batterijen of tot pontons voor het slaan van bruggen. De slechtste kunnen altijd als zinkschepen ter versperring of tot vorming van dammen in de rivieren worden benuttigd. Hardlopende oceaan-stoomers eindelijk kunnen als kruisers ingericht worden.

Om over al die vaartuigen in oorlogstijd te kunnen beschikken, dient eene wet uitgevaardigd te worden met de vereischte bepalingen nopens de schadeloosstelling, wegens het gebruik aan de eigenaars te verleenen. Hierdoor zullen èn de Staat èn de eigenaars gebaat zijn.

Evengoed toch als de paarden en wagens van particulieren bij het ministerie van oorlog behooren bekend te zijn, ten einde desvereischt tijdens den krijg ter beschikking gesteld te worden van de cavalerie, artillerie, enz., evenzoo moeten ook alle vaartuigen, die in den oorlog van dienst kunnen zijn, bij de ministeries van marine en oorlog nauwkeurig geboekt staan. De dienst en de plaats, wáár die te verleenen is, kunnen daarbij voor elk vaartuig worden aangeteekend.

Het voordeel van een zoodanige wet zou zijn, dat de Regeering voor het gebruik van de gedurende een oorlog benoodigde particuliere vaartuigen geen handen vol geld zou behoeven uit te geven en dat ook de Regeering of hare Vertegenwoordigers bij het leger of de vloot, in zulke moeilijke oogenblikken niet zouden afhangen van de grillen eens lastigen eigenaars.

De bezwaren tegen zulk een wet kunnen slechts van weinig beteekenenden aard zijn. Welk rechtgeaard Nederlander zal niet gaarne zijn eigendom aan den Staat ten gebruike afstaan, zoodra hem daarvoor een *billijke* schadeloosstelling is verzekerd, vooral wanneer de afstand in tijden van gevaar strekken kan tot bevordering van het landsbelang?

(Wordt vervolgd.)

OPMERKINGEN BETREFFENDE ONZE VESTINGARTILLERIE.

(*Vervolg van N°. 9, bladz. 585.*)

7. *De grondslag van het onderricht (Vervolg).*

De theorieën.

Twee zaken dienen daarbij nauwkeurig te worden omschreven: hetgeen de milicien bepaaldelijk moet kennen en datgene, waarin althans het meer intelligente gedeelte der manschappen eenigszins artilleristisch ontwikkeld zal worden.

Op den voorgrond blijve staan, dat men van de militie handige en wakkere kanonniërs moet maken en dat men doordrongen zij van het besef, dat de milicien groot-verlofganger, van zijne haardstede terugkeerende, slechts datgene heeft onthouden wat hem herhaaldelijk en werktuigelijk is geleerd of wat door groote duidelijkheid, gevoegd bij zijne toevallige belangstelling voor het onderwerp, door zijn verstand is opgenomen en hem alzoo is bijgebleven.

Ter bereiking van dit doel komt het ons voor, dat de theorieën zoo min mogelijk binnenskamers gehouden moeten worden, maar van aanschouwelijk onderwijs vergezeld moeten gaan. Is men door de weersgesteldheid tot oefeningen binnenskamers verplicht, dan blijven andere zaken ter beoefening over, als: het knopen leggen, het uitéennemen en inéénzetten van het geweer, de bediening van kazematgeschut en de gedeeltelijke behandeling van den »Gids voor den milicien.»

Het houden van theorie over het handboek, gelijk geschiedt, achten we minder noodig; uit den aard der zaak is dit leerboek, voor het kader bestemd, meer van beschouwenden aard; het bevat tal van definitiën, waarvan de kennis den kanonniër in het werkdadige volslagen nutteloos is; het onderwijs brengt mee dat, om een behoorlijk overzicht van een onderwerp te hebben, men eerst generaliseert en dan detailleert; ook daar heeft de milicien niets aan.

Voor hem verlangen we een Gids voor den milicien der vestingartillerie, waarvoor we den bestaanden Gids, misschien eenigszins ingekort en ontdaan van alles, wat het veldleger en den velddienst aangaat, onveranderd willen overnemen. Daarentegen worde er aan toegevoegd: de dienstregeling voor

de bezettingstroepen in de fort en liniën, waarbij de instructie, door den Commandant in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie gegeven, kan worden gevolgd.

Verder dient die Gids te bevatten alles wat den milicien bekend moet zijn betreffende de verschillende vuurmonden en de krachtwerktuigen, alsmede de touwverbindingen, echter niet generaliseerd; voor ieder kaliber of voorwerp worde datgene wat er van te zeggen valt, bij elkaar gevoegd; bijv. vuurmond, affuit, projectielen, munitie, bedieningsgereedschap, bestemming, richting, uitwerking, bedding, werking en regeling van het sluitstuk, gasontsnapping, enz. te zamen. Sommige kalibers, als 15 cM. A., 12 cM. L. A. St. en Br., kunnen gecombineerd en daarna de afwijkingen meegedeeld worden.

Onlangs verscheen een Leerboekje ten dienste der artillerie en schutterij, dat bij zijne geboorte onmiddellijk op den Index werd geplaatst. Onder de laatsten zijnde, die zich met vragen en antwoorden en met definitiën kunnen vereenigen, eischt de billijkheid toch te erkennen, dat op enkele plaatsen, zij het ook niet volledig genoeg naar onzen zin, het beginsel van afzonderlijke behandeling gehuldigd werd, wat we het beste middel achten om tot leering te dienen voor den milicien-kanonnier.

Ten slotte dient de Gids die onderwerpen van meer algemeenen aard te bevatten, welke voor de meer intelligente kanonniërs bestemd zijn, om hen eenige algemeene artilleristische begrippen te geven.

Moelijker wordt de zaak der theorieën voor de milicien-korporaals, niet zoozeer om hun het gevorderde te leeren, dan wel om hun datgene te onderwijzen, wat hun bij opkomst onder de wapenen tijdens herhalingsoefeningen of bij mobilisatie nuttig kan zijn en hun dan zal zijn bijgebleven. Door den kadernood is jarenlang het militiekader op dezelfde wijze als het vrijwillig kader gebezigd; nu de kaders compleet geraken, wordt het meer dan tijd daarmee op te houden; het militiekader is niet bestemd om als onderwijskracht op te treden, het moet steeds, gedurende den geheelen dienstdienst, onderricht ontvangen, hoofdzakelijk op praktische wijze. Daarvoor dienen bepaalde instructeurs te worden bestemd; sommige oefeningen geschieden dan buiten de compagnieën om, door den luitenant-adjutant, aan wien ook detachementsgewijze de school voor dit kader is opgedragen, waarvan het verblijf bij den staf van het regiment ons niet noodig voorkomt. Van belang voor hen is het ook om wekelijks een middag onder een der oudere geschikte onderofficieren *te leeren werken*; het woordelijk opzeggen der reglementen is voor hen, die deze toch zoo spoedig vergeten, nutteloos; den geest van het reglement, vooral datgene wat in het werkdadige toepassing zal vinden, moeten zij echter goed begrijpen en kennen. De onderwijzer moet zich op het standpunt stellen van hem, die bedenkt, wat hij van dat kader zal verlangen, als het bij mobilisatie onder zijne bevelen is gesteld.

De beide vorige jaren was bij uitzondering nagenoeg de geheele lichte tot het blijvend gedeelte aangewezen; nu dit evenmin als vroeger meer het

geval is, komt het ons voor, dat slechts bij uitzondering kader mag worden aangesteld, dat met Mei met groot verlof gaat, terwijl deze personen dan in geen geval rechten kunnen doen gelden op een tweemaandelijksch verlof. Dit laatste zal men de overigen te zamen in de maanden December en Januari doen genieten; zooals het nu gaat, mist dikwerf het militiekader de oefeningen in den batterijbouw, die het juist zoo noodig heeft.

De batterijbouw wordt overigens theoretisch naar de platen in het *Handboek* onderwezen; aanschouwelijke voorstelling trede daarvoor in de plaats. Zoowel schanskorven, fascines als bedding- en blindeeringhout dienen op $\frac{1}{10}$ der ware grootte bij de detachementen aanwezig te zijn en dan kan, op veel doeltreffender wijze dan thans, op een tafel, waarop een groote bak met zand, de batterijbouw geleerd worden. De eenige klip, die hierbij ontzeild moet worden, is dat dergelijk onderwijs in kinderachtig geknutsel ontaarde.

Het is toch te veel gevegd, van het kader, dat timmerlieden wellicht daargelaten geen begrip heeft van teekeningen te lezen, te verwachten, dat het de afbeeldingen van vreemde voorwerpen zal begrijpen.

Het leggen der nieuwe grenen beddingen kan enkele malen beoefend worden; dit veel te doen is de *ruïne* van een aantal piketpalen; het elementair onderricht kan volstaan met draadnagels in een plank met gaten en met hout op $\frac{1}{10}$ der afmetingen.

Van de schietregels ziet men aan het militiekader soms het gezamenlijk grensschieten leeren; van granaatkartetsvuur weten ze doorgaans weinig; *zoo ver zijn ze dan niet gekomen*. Nu moge er wel wat voor te zeggen zijn, dat ze het inschieten met granaten met één vuurmond leeren, omdat zulks den grondslag der regels vormt; toch zal men ons toegeven, dat het vuur, dat ze het meest noodig hebben te kennen, wel zal bestaan in granaatkartetsvuur tegen bewegende doelen. Dat zal hun zelfstandig toevertrouwd kunnen worden; bij de meeste andere vuurleidingen zullen hooger en in graad of rang wel beschikbaar zijn.

Ook is het verkeerd hun de bediening van een krachtwerktuig niet te durven opdragen; woordelijke kennis van het reglement hebben ze er niet voor noodig, den gang van alle verrichtingen dienen ze daarentegen te kennen. Even goed als we aan een gedeelte der kanonniërs de leiding van een vuurmond toevertrouwen, geschut laten remiseeren en eenvoudige beddingen doen leggen, willen we het militiekader bij lastsleper en bok zien ingedeeld; daarbij zorg dragende, dat een onderofficier het toezicht heeft, die eerst ingrijpt als gevaar te duchten valt. Op die wijze geleid, zal het kader spoediger en beter onthouden; *de traditie van het hooren praten moet er uit, om voor vlug aanpakken plaats te maken*.

Uitdrukkelijk zouden we voor het militiekader de bijwoning van de tactische oefeningen verlangen, in verband met het schieten van exercitiëgranaten en het waarnemen, gelijk we ons die oefeningen in N°. 1 en 2 van dezen jaargang voorstelden, des winters plaats vindende in een bepaald artillerie-garnizoen,

waar al de daar opgenoemde gevallen in toepassing komen; dan leert het militiekader datgene uitvoeren, wat later misschien nog eens te pas kan komen.

Bovenstaand stelsel, dat tot strekking heeft bijna uitsluitend datgene te beoefenen, wat in het werkdadige verondersteld wordt in toepassing te zullen komen, brengt mee, dat de theoriën van het vrijwillige kader slechts in zoover worden gehouden, als noodig is om tot het onderhouden van het geleerde te strekken, meerendeels dan, wanneer door weersgesteldheid of andere oorzaken de praktische vorming haren gewonen loop niet kan hebben.

Hoewel niet op dit onderwerp betrekking hebbende, vestigen we de aandacht op het vele schrijfwerk, dat van het administratieve kader gevorderd wordt en het weinige gemak, dat men bij het naslaan heeft. Allerlei orders, zoowel op administratief gebied als op personeel of materieel betrekking hebbende, worden rondgezonden, afgeschreven en voor gezien geteekend.

Waarom, vragen we, worden ze niet, gelijk in Indië, gedrukt? Niet alleen leidt dit tot besparing van tijd, die nuttiger kan besteed worden, maar ook zal het overzicht dan aanmerkelijk verbeteren, als de bepaling wordt gemaakt, dat die stukken van hetzelfde formaat, in een gebonden rug, gelijk de couranten op een sociëteit, worden bewaard. Het »onderwerp» aan het hoofd vermeld, is dan tevens de tekst voor den aan te leggen klapper, die bij alle compagnieën op die wijze eenvormig wordt gehouden.

Spoed wordt op die wijze ook verkregen, wat wel eens noodig is, want niet later dan heden nog werd ons bekend gemaakt, dat 15 dagen geleden de mazelen in eenige negorij aangevangen hadden epidemisch te heerschen. Wat de kosten betreft, gelooven we voldoende ingewijd te zijn om te verklaren, dat die nog best door de bureelkosten van kapitein-kwartiermeester en regimentscommandant bestreden kunnen worden (1). Van het een komt men tot het ander en zoo is dit nu ook een gelegenheid om de aandacht te vestigen op het feitelijke monopolie der firma TEULINGS. Welk een kracht weet die firma te ontwikkelen, welk een heerschappij weet ze te voeren over ons administratieve kader, dat dien druk zoo lijdzaam, zoo onderworpen draagt! Is het dan niet tijd dat een Staatsdrukkerij het opneme? »Charité bien ordonnée commence par soi-même.»

De infanterie-exercitiën en de indeeling van het recrutenonderricht.

Wanneer in het begin van Mei de militie tot eerste oefening onder de wapenen komt, zal het, altijd bij strenge opvolging der gegeven voorschriften tot regeling van het onderricht, den hoofdofficier met het bevel belast, wel eenige moeite kosten, in het vervolg de werkzaamheden der compagnieën behoorlijk uit elkaar te houden.

(1) Bij het ter perse gaan van deze aflevering zijn deze bureelkosten reeds gewijzigd.

We nemen aan, dat de eerste 14 dagen aan de *Recrutenschool* en den *Gids voor den milicien* worden gewijd en daarna tevens de oefening bij den type-vuurmond aanvangt, die, de basis der africhting zijnde, vier à zes weken voor grondige kennis vordert.

Deze zes of acht weken vormen de eerste periode van het onderricht. Wil men daarbij een opgewekten geest bij het officierskorps behouden, dan moet er verdeling van arbeid bestaan, die verloren gaat, als de infanterie- en artillerie-exercitiën onder dezelfde leiding staan.

Evenals bij eerstgenoemd wapen, waar de compagnie reeds jaren hare zelfstandigheid heeft, de bataljonsadjutant met de beginselen der recruten-school belast is, zouden we het ook bij de artillerie wenschen. De weinige diensten, door dien officier voortaan te verrichten, leiden daartoe; men voorkomt tevens, dat hij den meer gebruikelijken weg opga van onder bureelwerkzaamheden te worden bedolven, iets waaraan de adjudant-onderofficier moet worden opgeofferd; terwijl de chef, die voor de militaire houding van den troep en de eenvormigheid daarvan het eerst aansprakelijk is, hiertoe niemand beter dan hem, met wien hij in de meest intieme dienstbetrekking staat, kan aanwijzen.

De lichte eener compagnie bij den type-vuurmond heeft 5 of 6 kanonnen noodig; in Duitschland heeft men er steeds 6, terwijl sommige compagnieën nog afzonderlijk koepelgeschut ter bediening hebben.

De tijden zijn voorbij, dat bij gebrek aan kader en geschut een galerij »gapers» bij het kanon werd opgesteld; 5 man zal nu het normale aantal worden; naar exercitiebatterijen van 30 achterlaadvuurmonden, als: 6 van elk der typen 12 cM. L. A., 10 cM., 12 cM. K. A., 8 cM. Br. en getrokken mortieren, moet gestreefd worden; dan alleen kan de voorgeschreven regeling behoorlijk worden uitgevoerd, daar door zich te behelpen het onderwijs te veel lijdt en de indeeling der compagnieën te ingewikkeld en tijdroovend zal worden. Door nu den type-vuurmond bij de detachementen beurtelings door de helft 's morgens en 's middags te doen bedienen en evenzoo met de oefening in de recruten-school te doen, wordt vooral in de groote garnizoenen te gemoet gekomen aan het bezwaar van te veel personeel op een punt. Van den adjudant kan toch wel worden gevergd, zich gedurende twee maanden vier uur daags bezig te houden met de infanterie-exercitie.

Voor de recruten, meerendeels aan een zware of lange dagtaak gewoon, zijn zeven uur daags, waarvan 2 zittende (de theorieën o. a.), te vorderen.

De eerste periode beslaat dus: 2 weken, waarvan

		Leiding
4 uur.	Recrutenschool.	Luitenant-adjutant.
1 »	Gids voor den milicien.	} Compagniescommandant.
1 »	Onderhoud van kleeding en wapens.	
1 »	Kamergymnastiek.	

En 4 à 6 *weken* (waaronder de kamptijd van sommige compagnieën):
beurtelings het halve aantal compagnieën,

2 uur.	Recrutenschool.	Luitenant-adjutant.
2 »	Type-vuurmond.	} Compagniescommandant.
1 »	Theorie bij den vuurmond.	
1 »	Gids voor den milicien.	
1 »	Kamergymnastiek.	

Als type-vuurmond wordt alleen het achterlaadgeschut gebezigd, bij voorkeur het moeilijkste soort. Directe en indirecte richting worden ploegsgewijze afgewisseld. Bij ongunstig weer worden van de recrutenschool uitsluitend de handgrepen met het geweer en in plaats van den type-vuurmond, het flankgeschut, daarvoor in lokalen tijdelijk opgesteld, onderwezen.

In zoover wijken onze denkbeelden van den bestaanden toestand af, dat de handgrepen met het geweer, die nu gewoonlijk eerst aan de geoefenden worden onderwezen (hoewel het facultatief is gelaten), dadelijk geleerd worden, de lading echter niet. Twee redenen nopen daartoe:

1°. achten we het geweer voor de behoorlijke militaire houding *onontbeerlijk*; de handgrepen mogen de oefening iets langer maken, eens geleerd, worden de bewegingen veel beter uitgevoerd en kunnen korter duren. In de sabel, meestal in den arm gedragen, zien we niets anders dan een werktuig om mee te *boemelen*.

Ergerlijk is het soms een kleinen troep in werkkleeding met die sabel recrutenschool te zien uitvoeren, men denkt zich in de rijbaan verplaatst, waar van hand veranderd of met eenen rechts uitgevoerd wordt.

2°. brengt de latere geweerexercitie in September mee, dat de manschappen na de voorbereidende schietoefeningen eerst in November gaan schijfschieten, in den winter daarin meermalen verhinderd worden en dat zodoende het gedeelte, niet voor blijvend aangewezen, *zeer onvoldoende* geoefend huiswaarts keert. Als zulke uitkomsten te verwachten zijn, dan *ware het maar beter hun geen geweer te geven*.

Het eenige wat daardoor verandering zou behoeven, is het aantal geweren, dat in bruikleen wordt gegeven; nu is het 10 per compagnie en dit cijfer zou dan tot 20 of 25 stijgen. Het cijfer van 10 is ons altijd een raadsel gebleven, het is óf te veel óf te weinig. Te veel omdat bij het schijfschieten met een geringer aantal kan worden volstaan, te weinig omdat het belet dat ooit een troep eenvormig gewapend uitrukt.

Al wil men niet zoover gaan om *den man* een geweer te geven, waardoor men het voordeel mist, dat hij het ooit leert onderhouden, zoo komt het ons toch *noodig voor*, dat het aantal geweren in bruikleen zooveel bedrage, dat bij elk detachement de korporaals en manschappen bij het uitrukken er mede bewapend kunnen worden. Met 20 à 25 geweren per compagnie is dit bij de sterkte van een lichter, en dat is voldoende, steeds te bereiken.

Gaat men na, dat gedurende het halve jaar de effectieven bij de infanterie

zeer gering zijn en dat in dien tijd meermalen rustverstoringen, gepaard met requisitie der militaire macht plaats hebben, dan is die aanwinst van 1000 gewapenden waarlijk niet te versmaden.

Nog onlangs gaf een gewapend artillerie-detachement, in die omstandigheid verkeerende, zijn vuile geweren aan de opkomende wacht over. Hoe armoedig!

Maar bovendien, zonder voorstander van uiterlijk vertoon te zijn, kan men eischen, dat een troep een behoorlijk voorkomen hebbe; met de sabel is dat *niet* te verkrijgen; bij parades maakt de vestingartillerie een ongunstigen indruk, dien ze met de goede elementen, die ze bevat, bij minder beperkte bewapening met het geweer, gelijk we aangaven, onmiddellijk kan verbeteren.

Wanneer wij eene compagnie naar de legerplaats zien marcheeren, ergeren we ons aan de beugeltasch der officieren en aan het onnoemelijke getal niet-sabeldragenden, die de burnous hunner meerderen en de buiten-model petten der onderofficieren torschen. 't Is meer een optocht dan eene marcheerende colonne, gesloten door de marketenster, die bij gemis van haar traditioneel costuum, als ze geen karabies in de hand heeft, het uiterlijk bewijs aan de borst draagt, dat ze ten opzichte van de op haar betrekking hebbende aanschrijving, *bijtijds* hare maatregelen heeft genomen.

Waarom dragen de officieren niet de overjas »en bandouillère,» zijn de onderofficieren niet met de kwartiermuts, zeker het doelmatigste en wellicht ons meest artistieke kleedingstuk uitgerust en kan die onoogelijke pet voor die enkele dagen niet ter zijde worden gelegd? Voor hetzelfde geld en zonder moeite kan het uiterlijk voorkomen van dien troep, iets waarin dikwijls meer zit dan men oppervlakkig denkt, met dat van andere korpsen gelijk staan.

De handgrepen met de sabel kunnen ons niet behagen; de troepen te paard trekken de sabel op commando of signaal zonder handgrepen; dat kan de vestingartillerie ook doen en dat wapen uitsluitend in den arm dragen.

In het kort verkrijgt men dus door een grooter aantal geweren in bruikleen te geven: bespoediging der oefeningen in de recruitenschool, veel betere militaire houding, zoowel voor den troep als voor den man, een betamelijk voorkomen bij parades en meerderen omgang van den kanonnier met het wapen, *dat toch in het werkdadige voor hem bestemd is.*

Na de 1ste periode van het recrutenonderricht is de taak van den luitenant-adjutant afgeloopen; in haar geheel staan de compagnieën onder hunne commandanten. De 2de periode, 4 weken innemende, beslaat:

2 uur bij het nog niet onderwezen achterlaadgeschut.

2 » bij de getrokken mortieren en tot onderhoud van het reeds geleerde bij andere vuurmonden.

Voor detachementen met getrokken voorlaadgeschut uitgerust, treedt dit in de plaats der getrokken mortieren.

1 » knoopen leggen of brandspuit-exercitie.

1 uur Gids van den milicien of theorie bij het geschut.

1 » de lading van het geweer en herhaling der recrutenschool, tevens praktische uitvoering van den garnizoensdienst.

In de 3de periode, eveneens van 4 weken, worden besteed :

2 uur aan herhaling van het geleerde bij het batterijgeschut.

2 » aan krachtwerktuigen (bok, lastsleper en lier).

1 » aan knoopen leggen.

1 » aan herhaling der theorieën en van enkele zaken, meer bepaald op de vuurwerkerij betrekking hebbende, alsmede aan het leggen van gewone en noodbeddingen.

1 » aan voorbereidende schietoefeningen en herhaling der recrutenschool.

Daarna, alzoo ongeveer met 1 September, gaan de recruten tot de dienstdoenden over.

Vergelijkt men deze indeeling met die, welke meerendeels gevolgd wordt, dan blijkt verschil in sommige opzichten. De normale arbeidsdag wordt op 7 uur gesteld, waarvan 2 uur aan zittend werk; daarentegen is de milicien nu twee maanden eerder in de gelegenheid de schietoefeningen bij te wonen, vooral voor hen, die met Mei met groot verlof gaan, van hooge waarde. Aan voortdurende herhaling van het vroeger geleerde, op systematische wijze doorgevoerd, wordt veel gehecht; met de krachtwerktuigen wordt betrekkelijk minder gewerkt, de verdere beoefening daarvan geschiedt meer in de afgerichte compagnieën.

Wat die oefeningen betreft, achten we voor den recruit eene grondige kennis in het leggen der knoopen in verschillende omstandigheden, het aanslaan van vuurmonden en het inscheeren geheel voldoende, terwijl het bedienen van bok en lastsleper op korte aanduiding van den onderwijzer kan gebeuren. Met den lastsleper is, ter bevordering van het vlug leeren werken, de bediening met opname van den tijd raadzaam; een stalen vuurmond kan in 9 minuten worden aangeslagen en gereedgemaakt; in iets korteren tijd kan het afslaan geschieden.

Het is hier de plaats om een oogenblik de aandacht te vestigen op het zoo veelvuldig voorkomend geval, dat de milicien, eens afgericht, door de weinige oefeningen, die hij later heeft, meer afleert dan aanleert. Dit is nu eenmaal een feit, waartegen de richting bij het onderwijs gevolgd, wel is waar haren invloed kan uitoefenen, maar waarvan zij geenszins de nadeelige gevolgen kan beletten. Het kwaad schuilt in iets anders.

Gaat men een detachement van vijf compagnieën na, dan bleven de beide voorgaande jaren, na aftrek van de wachten, den kazernedienst, de geëmployeerden en den arsenaalarbeid, gedurende den zomer dagelijks circa 70 geoefenden voor de exercitie beschikbaar. Nu dit jaar het gedeelte, dat tot aanvulling van het incompleet onder de wapens blijft, per regiment 70 man minder bedraagt, volgt daaruit, aangezien de verplichte diensten onveranderd blijven, dat het geoefend personeel nu ongeveer *de helft van*

het aantal malen van vroeger exerceert. De graad van geoefendheid van het afgerichte personeel is dus grootendeels afhankelijk van de sterkte van het blijvend gedeelte der militia.

De schietoefeningen met het geweer.

Toen bepaald is geworden, dat het geweer een appendix van de uitrusting der vestingartillerie zou uitmaken (we durven niet zeggen, dat de zeer mee bewapend is geworden), werd voorgeschreven dat de man jaarlijks 100 scherpe patronen zou verschieten en dat het voorschrift, bij de infanterie in gebruik, moest worden gevolgd; de afstand van 400 M. zou echter niet overschreden worden.

Het nu buiten werking gestelde voorschrift schreef den schutter meerdere standen voor, die door het tactisch gebruik, dat van de infanterie gemaakt zal worden, noodzakelijk waren.

Zoo is de knielende houding den infanterist bij het sprongsgewijze avan-ceeren of in een tirailleurput bijzonder nuttig; voor den kanonnier heeft ze weinig waarde, evenmin als de staande houding, aangeleund tegen een boom bijv., en andere. Het nieuwe voorschrift heeft de knielende houding wel wat beperkt, te veel wellicht, maar blijft natuurlijk rekening houden met de tactische eischen van het hoofdwapen.

Bij het invoeren eener methode heeft de artillerie echter ook het recht hare eischen te doen hooren en dan volgt daaruit, dat de houdingen, bij haar in zwang, zijn: staande, vrije hand; *liggende* op een oplopend plongé, zoowel met den elleboog als met de tromp van het geweer aangeleund, en *staande* achter een borstwering met aflopend plongé, uit vrije hand of wel met den elleboog tegen de uitholling in het binnentalud aangeleund. Dit zijn de houdingen, die de kanonnier uitsluitend heeft te beoefenen, zelfs voor de infanterie-bezettingstroepen zijn ze noodzakelijk en het verwondert ons, dat ons voorschrift daarmee geen rekening houdt. Het Deutsche voorschrift heeft zoowel in de 1ste als 2de afdeeling eene oefening achter eene loopgraaf.

In verband met de weinige schietoefeningen der artillerie en den maximum-afstand van 400 M. komt ons de volgende verdeeling van het onderricht veel rationeeler voor.

Er worden slechts acht verschillende oefeningen gehouden, die later herhaald worden, als:

- a. 100 M. staande, vrije hand, standvizier, overgang 33322.
- b. 150 M. liggend op oplopend plongé met den elleboog aangeleund, standvizier, overgang 32222.
- c. 200 M. staande, vrije hand, standvizier, overgang 22220.
- d. 200 M. » » » » op commando, overgang 2 2.2.1.0.
- e. 100 M. snelvuur, 1 minuut staande, vrije hand, achter eene borstwering, standvizier, overgang 2.2.2.2.1.1.1.0.

- f.* 250 M. staande met den elleboog aangeleund achter borstwering met aflopend plongé, standvizier, op commando, overgang 2.2.2.1.0.
g. 300 M. liggend op oplopend plongé, de tromp van het geweer aangeleund, vizier van 350 M., overgang 3.2.2.2.0.
h. 400 M. staande achter aflopend plongé, met den elleboog aangeleund, vizier van 400 M., overgang 2.2.1.1.0.

Opmerkingen. Niet aan de voorwaarde voldoende, worden nog 5 schoten gedaan en dan in ieder geval vervolgd. Ook bij snelvuur wordt de oefening herhaald. De acht oefeningen eischen 43 patronen, zoodat het programma tweemaal kan worden afgeschoten en voor voorbereidende oefeningen als anderszins nog genoegzame schoten overblijven.

De waarde van een treffer is: in de figuur 3.

» » » » » » in de driemansschijf 2.

» » » » » » in de buitenste schijven 1.

Bij snelvuur rekent de figuur 2.

De lichtingen, voor herhalingsoefening onder de wapenen komende, voeren in de eerste plaats de oefeningen *c*, *d*, *e* en *f* uit.

De gemakkelijker overgang dan bij de infanterie vindt zijn natuurlijke oorzaak in de omstandigheid, dat de kanonnier geen eigen geweer heeft, maar telkens met een hem onbekend wapen schiet.

De schietoefeningen moeten eenvoudig zijn, daar weinig tijd daarvoor beschikbaar is; daaraan beantwoordt het voorgestelde programma, evenzoo aan de eischen, die het werkdadige zal stellen. De kringschijven zijn voor de artillerie dan ook geheel onnoodig.

Het schietjaar begint in September, nadat alvorens in die maand de prijs is bepaald voor de twee categorieën, namelijk alle vrijwilligers der compagnie en de met October vertrekkende miliciens. Het grootste aantal punten in de acht oefeningen geschoten, beslist over den prijs; de spoediger overgang wordt hierbij echter in aanmerking genomen.

We meenen hiermee een eenvoudig programma te hebben aangegeven, dat buiten andere oefeningen door de infanterie-bezettingstroepen ook gevolgd zou kunnen worden.

De weinige tijd, die de artillerie beschikbaar heeft voor het geweer, eischt een mechanisch zelfwerkende schietinrichting. Deze is voor dit wapen, dat over allerlei materieel beschikt en den arbeid in eigen beheer uitvoert, voor zeer weinig geld spoedig daar te stellen.

Vóór den kogelvanger worden van geschutliggers twee sporen gemaakt, voor elkaar, elk 10 M. lang. Over die sporen bewegen zich twee wagens, uit ribben bestaande, met kleine assen verbonden, waaraan raden tot rolwagens. Tusschen insnijdingen in de ribben worden de schijven geplaatst, uitsluitend van breede latten en linnen vervaardigd, terwijl op de ribben ijzer als ballast wordt gelegd, als sterke wind dit noodzakelijk maakt. Onmiddellijk zijwaarts van den kogelvanger staat de observatiepost, wiens

houten beschoeiing met een daarachter staande kapluifel een geheel uitmaakt. De kapluifel dient tevens tot bergplaats der schijven, die, wanneer de deuren geopend zijn, op de liggers naar buiten worden gerold. De beweging der wagens is als volgt: een dunne reep is aan beide uiteinden der twee wagens bevestigd en loopt aan de eene zijde over een éénschijfstakelblok, als leiblok dienstdoende, aan den anderen kant over een rol, die op het onderstel van een kaapstander is aangebracht en dus als windas werkt. De beweging der rol geschiedt met twee zwengels der affuit van 12 cM. K. A. Bij het óprollen der reep aan de eene zijde, wordt die aan de andere zijde afgewikkeld.

Het strekken der reep, alleen bij den aanvang der oefening, geschiedt uitsluitend door het aanhalen van het naaigaren aan het takelblok.

Een lage aarden wal belet het indringen van kogels ter hoogte van reep en wagens.

Een gedeelte van het dak van de kapluifel, namelijk dat hetwelk het verst van den kogelvanger verwijderd is, kan rechtstandig opgeslagen worden en dient ter grootte van circa 2,5 op 1,8 M. als aanwijsbord. De schijf met hare figuur is daarop aangeteekend. De onderofficier of korporaal wijst aan, twee man zijn bij het windas ingedeeld, twee zijn met het plakken der schijven belast. De veiligheid berust uitsluitend op het beginsel, dat de militair zich niet van den hem toevertrouwen post mag verwijderen zonder last van hoogerhand, in dit geval van den officier met het commando over den vurenden troep belast.

Een dergelijke schijfinrichting, van oud ribhout, vlotdeelen en het aangegeven materieel vervaardigd, kostte circa 10 gulden en heeft de snelheid van het vuren, die vroeger niet meer dan 60 patronen per uur kon bedragen, tot 120 à 150 opgevoerd, zonder dat er van de minste overhaasting sprake is.

Het is hier wellicht de plaats om onze persoonlijke ondervinding mee te deelen aangaande de minder gunstige uitkomsten bij het schieten verkregen en die we toeschrijven aan de onvoldoende voorbereiding van het kader, om daarbij als instructeur op te treden (1).

Gaat men het hoofdwapen na, dan wordt personeel der bezettingsbataljons, behalve bij de genietroepen, ook bij de vestingartillerie gedetacheerd; de officieren krijgen theorie over vuurleiding, enz. en wonen de schietoefeningen bij. Om kort te zijn, vragen we, als dit geschiedt en zelden meer dan diletantenwerk zal worden, kan dan jaarlijks van 1 October tot 1 Mei niet een sergeant der infanterie van die bataljons bij elke compagnie artillerie worden ingedeeld om als onderwijzer bij alle schietoefeningen op te treden en tevens de verschillende exercitiën der artillerie bij te wonen?

Het mes zou dan van twee kanten snijden, en waarlijk het schieten met het geweer is geen dilettenoefening, maar een degelijke arbeid voor den

(1) Van de 50 beste schutters uit ruim 100, met groot verlot gaande, miliciens gekozen, konden onlangs slechts 7 zonder misschot vijf schoten op 200 M. doen.

kanonnier; geen geweer, of het schieten moet goed zijn, blijve ons uitgangspunt; in denzelfden tijd is het zonder meerdere kosten te verbeteren.

De verdere oefeningen van de vestingartillerie.

Aangaande de krachtwerktuigen hebben we onze denkbeelden reeds meegedeeld; bok, bok als schrank en lastsleper, zoomede de manoeuvres met 12 cM. K. A. en 8 cM. Br., het vervoeren van kanonnen op rollen, en dat van zware vuurmonden met affuiten over zeer ongelijk terrein, achten we met het oog op het werkdadige, de normale exercitiën. Bij uitzondering, doch ook niet meer, zijn de lier, de schrank en de manoeuvre-BOONZAJER nuttig.

Het leggen der beddingen voor 15 cM., 12 cM. L. A. en 10 cM. zal ook aanschouwelijk plaats hebben.

Over de oefeningen in het richten is reeds gesproken; de controle-opzet blijft een zeer nuttig werktuig, alleen met den grondslag, waarop de afwijkingen worden berekend, kunnen we ons volstrekt niet vereenigen. Bij de eerste richting wordt de vuurmond gericht, bij de twee volgende de oogdop verschoven. Wanneer men nu de registers der richtingen opslaat, die iedere compagnie ter beoordeeling van zijn personeel moet bezitten, dan zal men ontwaren, dat de 1ste en 3de richting zelden, de 2de en 3de meermalen een uiterst gering verschil opleveren.

In het laatste geval heeft de richter een constante fout gemaakt, die, volgens de wijze, waarop de richtfout berekend wordt, hem even streng wordt toegerekend, alsof hij in tegengestelden zin had gefaald. Is bijv. de eerste richting met 20 gedaan en bij de beide volgende 21 verkregen, dan is zijn fout $\frac{1}{2} = 1\%$. Had een ander bij de 2de en 3de richting 19 en 21 gevonden, dan wordt zijn richtfout even groot geschat en niemand zal ontkennen, dat de eerste richter met zijn constante fout te verkiezen is. Wellicht verdient het daarom aanbeveling de 2de richting als grondslag aan te nemen en de verschillen naar deze te regelen en alleen bij de enkele gevallen, dat 1ste en 3de richting identiek zijn, de verschillen naar de 1ste te bepalen (1).

Het optisch seinen, dat de kanonnier moet beoefenen, beteekent niets, zoo lang geen algemeen register voor artilleristische doeleinden is vastgesteld. Zooals het nu geschiedt, maakt het een deel uit van de kamergymnastiek.

De telefoondienst dient voor de artillerie een bepaald vak van onderricht te worden; gelijk reeds gezegd, komen ons de twee stellen per detachement onvoldoende voor. Maar niet alleen dit; het uitgangspunt hierbij diende te wezen een kabel, hetzij een lucht-, dan wel een onderaardsche lijn, waaraan op meerdere plaatsen korte geïsoleerde lijnen bevestigd worden om naar de standplaats van vuurmond, waarnemingspost, wachtcommandant of bureau

(1) De *Revue d'Artillerie* van Februari 1888 bevat een uitvoerige aanwijzing omtrent het onderwijs, dat in Duitsland bij het richten wordt gegeven.

van den vuurleider te geraken en dan kan de oefening in het gebruik van den telefoon gepaard gaan met gefingeerd vuur, enz.

Het schermen dunkt ons een oefening, die facultatief moet worden gelaten en 's avonds plaats heeft; aan het bajonetvechten hechten we voor den kanonnier meer waarde.

Naast de oefeningen in den batterijbouw verlangen we voor de vesting-artillerie, zoowel als voor de bezettingsinfanterie, wanneer die daarvoor in de gelegenheid is, vooral in den winter bij minder gunstig weer, veel arbeid aan grondverplaatsing.

Gaat men na dat onze fortbezettingen zich grootendeels uit de steden recruteeren en het aantal diamantslijpers, sigarenmakers en kleermakers uit den aard der zaak een vrij belangrijk contingent oplevert, dan achten we de schop een uitstekend werktuig tot oefening.

Maar bovendien is in de forten en garnizoenen nog zeer veel grondwerk te verrichten bij het in staat van verdediging stellen, hetgeen grootendeels in vredetijd moet worden voorbereid, anders wel nooit tijdig gereed zal zijn. De groote blindeering eischt na voorbereiding $5\frac{3}{4}$ etmaal van 20 man, anders 10 etmalen; de andere soorten evenzoo de helft van den tijd. De oefening in het grondverzet is voor alle bezettingstroepen zeer nuttig; wordt werk van blijvenden aard daarbij geleverd, dan zal de gevechtsvaardigheid er aanzienlijk door stijgen.

Omtrent oefeningen in tactisch verband door de beide wapens in of nabij het garnizoen onthouden we ons van beschouwingen; zoolang althans in vredetijd in de grootste groepen, waar garnizoen aanwezig is, geen groepscommandant optreedt, kunnen die oefeningen wel op hooger last plaats hebben, vorderen dan tevens veel omhaal, drukte en geld; maar kunnen niet tot de normale en kostelooze gerekend worden, die, buiten de maanden Mei tot Augustus, geregeld moesten plaats hebben.

(Slot volgt.)

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het kamp bij Avor in 1888. In dit kamp, vroeger de standplaats der tegenwoordige school te Maixent, zijn de leerlingen dier inrichting in 1888 gedurende een maand geoefend, waar zij door den Minister van Oorlog geïnspecteerd zijn. Het ontstaan en de geschiedenis dezer school worden besproken en nagegaan, in welke opzichten zij nog verbetering behoeft. (Sp. M., 15 Oct.)

Opmerkingen betreffende de reorganisatie van het leger. (Vervolg.) Voorstel tot wijziging van de indeeling der cavalerie en der rijdende artillerie bij de verschillende cavalerie-divisiën en de legerkorpsen. (Sc. M., Sept.)

De reorganisatie van en de bevelvoering over de troepen. (Vervolg.) Beschouwingen over de positie der chefs van korpsen volgens het reglement

van 1883 met het oog op het onderricht der troepen. Het karakter der inspectiën in Duitschland en Frankrijk. (Sc. M., Sept.)

Uittreksel uit het verslag van het eedgenootschappelijk oorlogsdepartement over zijne verrichtingen in 1887. (*Vervolg.*) (Schw. A. u. G., N°. 9.)

II. Algemeene krijgskunst.

De manoeuvres van het 3de legerkorps. Beschrijving van de gehouden manoeuvres. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Oct.)

De nieuwe reglementen. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Oct.)

Oefeningskampen. Geschiedkundig overzicht van de oefeningskampen bij de Romeinen en in Frankrijk. Het oorspronkelijk doel dier troepenvereenigingen. (Sp. M., 15 Oct.)

De hedendaagsche artillerie en de versterkingskunst. De projectielen met brisante lading en hunne uitwerking. De gebreken der bestaande verdedigingswerken. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Sept.)

De Fransche spoorwegen uit een krijgskundig oogpunt. (*Vervolg.*) Het Fransche spoorwegnet heeft van een strategisch standpunt dringend aanvulling en verbetering noodig. Bespreking van de meest noodzakelijke veranderingen in deze richting, alsmede van de wijze, waarop de exploitatie der spoorwegen voor strategische doeleinden zou behooren te worden geregeld. (Sc. M., Sept.)

De vestingwerken aan de oostelijke grens van Frankrijk. Critische bespreking van EUGÈNE TENOT, *Nouvelles défenses de la France*, en opsomming van de vestingwerken aan de oostelijke grens. (Allg. M. Z., N°. 76—77.)

Het Duitsche krijgswezen in de 15de en 16de eeuw. Karaktertrekken van de landsknechten uit die tijden. (Oest. M. Z., Sept.)

De door de spoorwegen in de nieuwere oorlogen bewezen diensten. Beknopte schets der ontwikkeling van het militaire spoorwegvervoer in oorlogstijd sedert 1859. (M. W. Ver., Band XXXVII, Heft 2.)

De versterking van de Maaslinie in België. Doel der versterking. Beschrijving van het plan, met schetsen. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Hedendaagsche denkbelden over vestingen in Duitschland. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Alti-mètre van VERDOT. Combinatie van boussole en hellingmeter, geschikt voor globale opnemingen. (Génie Civil, N°. 22.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het regimentsgeschut van 1740—1813. (*Vervolg.*) De artillerie bij de half-brigades. (Sp. M., 1 et 15 Oct.)

Studie betrekkelijk de organisatie van den technischen dienst in de wapenfabrieken. (*Vervolg.*) De taak der officieren. Hunne opleiding. Het beheer over de werktuigen. Keuring van materialen, enz. (Rev. d'A., Oct.)

Amerikaansche proeven betrekkelijk het cercleeren van vuurmonden. (*Vervolg.*) Beproeving van een ring, die gesmeed en gehard was. Idem van een stalen tappenring, die gesmeed, gehard en ontlaten was. (Rev. d'A., Oct.)

Belegeringsgeschut in Spanje. (*Vervolg.*) (*Met schetsen.*) De houwitser van 21 cM. (Rev. d'A., Oct.)

Beproeving van een kanon van 254 mM. in Amerika. (*Génie Civil*, N°. 22.)

Schietproeven der firma KRUPP. Mededeeling der uitkomsten van schietproeven met snelvurende kanonnen van verschillend kaliber. (*Mitth. A. u. G.*, Heft 9.)

Inrichting en theorie van den remtoestel-*Lemoine*. Beschrijving van dezen remtoestel, welke bestemd is voor het Fransche veldgeschut van 90 mM. Werking van den rem op marsch en bij den terugloop na het schot. (*Mitth. A. u. G.*, Heft 9.)

De inwendige ballistiek. Ontwikkeling der theorie van MOISSON betreffende de wetten van de verbranding der buskruitlading in de ziel van het geschut, met toepassingen. De Schrijver — de Kapitein STRNAD — neemt echter het beginsel der levende krachten ten grondslag om te komen tot gemakkelijk integreerbare vergelijkingen, die tot practisch bruikbare eindformules leiden. Het werk van MOISSON draagt tot titel: *Pyrodynamique, théorie des explosions dans les canons et les torpilles*. (*Mitth. A. u. G.*, Heft 9.)

De verbeterde chronograaf *Le Boulengé*. Beschrijving van de inrichting tot het meten van groote snelheden. (*Schw. A. u. G.*, N°. 9.)

Repeteergereweren. In Weenen is een nieuw soort repeteergereweef beproefd, uitgevonden door PETRI en BACHMUELLER. (*Engineering*, N°. 1186.)

Snelvurende kanonnen. In de jaarlijksche vergadering van de aandeelhouders der »Elswick Company» deelde Lord ARMSTRONG mede, dat het nieuwe snelvurend kanon van 12 cM, wegende ongeveer 2100 KG., bij de monding 276 mM. gewalst ijzer kan doorboren en in $\frac{4}{5}$ seconde een schot kan doen. Het kanon van 15 cM., wegende ongeveer 5840 KG., doorboort 38 cM. gewalst ijzer. Met een nieuwe buskruitsoort, die bijna zonder rook verbrandt, geleverd door de »Chilworth Company», verkreeg men bij verminderde lading 700 en 730 M. aanvankelijke snelheid. (*Engineering*, N°. 1186.)

Gegoten stalen kanon. Uittreksel van een lezing door Kapitein MICHAELIS over de *Bofors*-kanonnen. (*Scientific American*, Supplement N°. 663.)

V. Militaire administratie en intendance.

Levering van fourage voor het leger. (*Sp. M.*, 15 Oct.)

Het gebruik van militairen in niet-militaire werkplaatsen. (*Génie Civil*, N°. 23.)

De technische hulpmiddelen ten behoeve der broodverzorging in den oorlog. Pleidooi voor de meevoering van handmolens en van materieel voor bakovens bij de legers te velde. (*M. W. Ver.*, Band XXXVII, Heft 2.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het nieuwe schietvoorschrift voor de Fransche infanterie. Vergelijkingen tusschen dit voorschrift en dat van 1882. (*Wordt vervolgd.*) (*Jahrb. A. u. M.*, Oct.)

Over den aanval der infanterie. Uit eenige aan den veldtocht van 1866 ontleende voorbeelden wordt aangetoond, dat één en dezelfde fout in de aanvoering ook telkens denzelfden nadeeligen invloed op het verloop van den aanval had. (*Wordt vervolgd.*) (*Jahrb. A. u. M.*, Oct.)

De ontwikkeling van de infanterie-exercitiën en de Oostenrijksche infanterie-reglementen in de laatste vijftig jaren. Vergelijkende reglementenstudie. (*M. W. Ver.*, Band XXXVII, Heft 2.)

Het kleine kaliber en het ver dragende geweer. (*Vervolg.*) (*Allg. M. Z.*, N°. 70—78.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Achter de hand. Middelen om dit gebrek bij rijpaarden weg te nemen. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De cavalerie op het slagveld. Lezing van Kolonel LIDDELL, overgenomen uit *Broad Arrow*. (Scientific American, Supplement N°. 664.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De hedendaagsche artillerie en de versterkingskunst. Zie onder II.

Wederlegging van het opstel betreffende de rechtstreeksche regeling der tempeering bij granaatkartetsvuur, voorkomende in het *Archiv*, Band XCV, Heft 8. (*Vervolg.*) (Archiv, Band XCV, Heft 9.)

Hoe moeten de exercitiën met het veldgeschut plaats hebben en hoe moeten zij beschouwd worden? (*Slot.*) (Archiv, Band XCV, Heft 9.)

De snelvurende kanonnen en hun gebruik. Geschiedkundig overzicht van het snelvurend geschut. (*Wordt vervolgd.*) (Archiv, Band XCV, Heft 10.)

De cursus in 1887 aan de Russische artillerie-schietschool voor officieren. Overzicht van de gehouden oefeningen; bijzonderheden omtrent de gevolde wijze van inschieten, enz. (Archiv, Band XCV, Heft 10.)

Het doel van de africhting der artillerie-paarden. De Schrijver zet uiteen, welke eischen, in verband met het gehalte der paarden, aan de africhting kunnen en moeten gesteld worden, en welke ongunstige omstandigheden aanwezig zijn, die een verder voortgezette africhting beletten. (Archiv, Band XCV, Heft 10.)

Torpedowezen. (Vervolg van de artikelen van Luit.-Kolonel BUCKNILL.) De aanval op en de verdediging van, door torpedo's versperde havens. (Engineering, N°. 1188.)

Schietproeven tegen pantseringen. Opgaven betreffende in December 1887 en Maart 1888 genomen proeven met kanonnen van 28, 24 en 21 cM. tegen 39,5 cM. dikke *Compound*- en smeedijzeren platen, ontleend aan *Engineer*. (Scientific American, Supplement N°. 662.)

Ponton-materieel. Voordracht van Luitenant COPEMAN betreffende door hem voorgesteld pontonmaterieel. (Scientific American, Supplement N°. 662.)

Oefening der Fransche marine-artillerie. (Scientific American, Supplement N°. 664.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De hedendaagsche artillerie en de versterkingskunst. Zie hierboven onder II.

De hervorming in de hedendaagsche versterkingskunst. (*Slot.*) (*Met platen.*) Verschillende ontwerpen van forten van eenvoudigen vorm worden gegeven, waarbij, naast het gebruik van pantserkoepels voor vuuruitwerking naar voren, revers-kazematten worden gebezigt tot flankering van de tusschenruimten en het brengen van vuur achter de fortenlinie. (*Revue du Génie Mil.*, Juillet—Août.)

Mineurwerkzaamheden. Poging tot redding van een arbeider, bedolven in een ingestorte put van 33 M. diepte. (*Met schetsen.*) (Revue du Génie Mil., Juillet—Août.)

Troepenfornuizen. (*Met platen.*) Beschrijving van de, in de Duitse kazernes meest gebruikelijke fornuizen van RIETSCHÉL & HENNEBERG, van SENKING en van KALKBRENNER. Uitkomsten van beproevingen. (Rev. du Génie Mil., Juillet—Août.)

Décauvillè-spoorbaan. (*Met schetsen en een kaart.*) Rapport omtrent den bouw van den spoorweg van Kairoean naar Soesa in Tunis, door de spoorwegtroepen der genie. Beschrijving van het tracé, de lengte- en dwarsprofielen, de stations, den bovenbouw, het rollend materieel en de uitvoering. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. du Génie Mil., Juillet—Août.)

Barakken van staalplaat. (*Met een plaat.*) De barakken volgens het stelsel-Danly, vervaardigd door de fabriek van AISEAU in België, bestaan uit een geraamte van balkijzer en paneelen van staalplaat. Zij kunnen gemakkelijk worden ineengezet, uiteengenomen en vervoerd. (Revue du Génie Mil., Juillet—Août.)

Verlichting van mijngangen. Electriche verlichting met draagbare lampen. a. Met secundaire batterij. b. Met primaire batterijen. (Génie Civil, Deel XIII, N°. 20.)

Statistieke opgaven. Betreffende de in de jaren 1881—1886 onder directie van de »Garnison-Bauverwaltung des Deutschen Reiches,» uitgevoerde bouwwerken. (Zeitschrift für Bauwesen, Heft 10—12.)

Mijnpatronen. Nieuwe vormen voor mijnpatronen en geleidingen, voorgesteld door LAUER en BICKFORD, SMITH & COMP. (Stahl und Eisen, October.)

Beton en pantser. Middelen in de Duitse verdedigingswerken toegepast om ze bestand te maken tegen de projectielen met brisante springlading. Opsomming van verdedigingswerken, voorzien van pantseringen, in verschillende landen. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Practische oefeningen in het opruimen van hindernissen bij de beide genie-regimenten in 1886. (*Met schetsen.*) De proeven hadden betrekking op het opruimen van ijzerdraadversperringen, verhakkingen, wolfskuilen, piketteeringen, palissadeeringen en poorten. Ook werden proeven genomen tot vernieling van gietijzeren en stalen voorwerpen. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Het versterken van steenen bruggen door het plaatsen van looden platen tusschen de voegen van het gewelf. Opsomming der gevallen, waarin steenen bruggen boven ijzeren aanbeveling verdienen, en mededeeling van de wijze, waarop de draagkracht der gewelven door middel van looden platen kan verhoogd worden. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

De moderne springmiddelen. Het doel van dit opstel is, den veeltijds overdreven angst voor deze springmiddelen te verminderen en de gevolgen aan te toonen van de zoo veelvuldig voorkomende onvoorzichtige behandeling daarvan. De springmiddelen kunnen onderscheiden worden in direct ontplofbare en indirect ontplofbare. Bij de eerste zijn de ontstekings- en de ontploffingstemperaturen dezelfde; bij de laatste de ontploffingstemperatuur hooger dan de ontstekings-temperatuur. In de eerste plaats worden de direct ontplofbare stoffen, met name het buskruit, behandeld. (*Wordt vervolgd.*) (Schw. A. u. G., N°. 9.)

Spectro-telegraaf van *la Cour*, Met de op de tentoonstelling te Kopenhagen voorhanden toestellen kan met een snelheid van 10 woorden per minuut geseind worden. (Engineering, N°. 1189.)

Prijzen van pantsermaterialen. De Italiaansche regeering heeft toegestemd in de verhooging van de oorspronkelijke contractprijzen van stalen pantserplaten, thans bij de fabrieken te Terni in bewerking, waardoor de prijs per 100 KG. f 112 geworden is. (Engineering, N°. 1189.)

Luchtballons. Beschrijving en schetsen betreffende den tocht van den Belgischen militairen luchtballon, 20 Aug. opgelaten. (Scientific American, Suppl. N°. 666.)

Schietproeven tegen pantserplaten. Zie boven onder XI.

Pontonmaterieel. Zie boven onder XI.

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De Fransche marine. Overzicht van de samenstelling der tegenwoordige oorlogsvloot. (Allg. M. Z., N°. 71.)

De oorlogsvloten der groote mogendheden van Europa. Bij de beoordeeling der materiele waarde, zeewaardigheid en strijdvvaardigheid der oorlogsvloot mogen alleen die vlagschepen worden geteld, die het hoofdbestanddeel uitmaken der oorlogsmarine; hiertoe moeten worden gerekend: pantserchepen van een bepaalde grootte en vaartsnelheid, kruisers en torpedobooten. — Overzicht van de sterkte daarvan. Engeland spant de kroon, dan volgen Frankrijk, Italië, Rusland, Duitschland en Oostenrijk; daarbij dient echter op de noodzakelijke verdeling der vloot in de begrenzen zeeën bij oorlogsgebruik te worden gerekend. (Oest. M. Z., Sept.)

Oefeningen der Fransche marine-artillerie. Zie hierboven onder XI.

Torpedowezen. Zie hierboven onder XI.

Schietproeven tegen pantseringen. Zie hierboven onder XI.

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De Fransch-Duitsche oorlog, beoordeeld door de Duitschers te St. Denis gedurende den wapenstilstand. Bespreking van het 12 jaren geleden uitgekomen geschrift van VON MIRBACH betrekkelijk de toestanden tijdens den wapenstilstand te St. Denis, alwaar hij destijds plaatselijke commandant was. (Sp. M., 1 Oct.)

Geschiedenis der nieuwe regimenten. (Vervolg.) Korte historische mededeelingen betreffende de vroegere regimenten, die dezelfde nummers hebben gedragen als de bij de wet van Juli 1887 opgerichte. (Sc. M., Sept.)

De nederlaag der Spaansche *Armada* in 1588. Beschrijving van den zesdaagschen zee-strijd, welke aan de volkomen vernietiging der *Armada* voorafging. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

Het Fransche leger in het jaar 1813. (Slot.) Een bijdrage tot de geschiedenis der bevrijdingsoorlogen. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De veldtocht van 1809 in Tirol, in Salzburg en langs de zuidelijke grens van Beieren. Het aandeel der Beiersche troepen aan dezen veldtocht. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De gevechten en slagen uit den Krimoorlog. Krijgshistorische schetsen, gevolgd door critische opmerkingen. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

VON GROLMAN's dagboek over den veldtocht van den Erfgroot-hertog KAREL VAN BADEN, 1806-1807. (Allg. M. Z., N°. 72-74.)

Uit het dagboek van een keizerlijk Mexicaansch officier. Vervolg van dit dagboek, waarin thans de gebeurtenissen in Mexico tot aan den 9den April 1866 worden beschreven. (Wordt vervolgd.) (Oest. M. Z., Sept.)

Herinneringen aan den Duitsch-Franschen veldtocht 1870/71. Vervolg van de dagelijksche aantekeningen, die zich thans uitstrekken van den 19den Febr. tot aan het sluiten van den vrede. (Oest. M. Z., Sept.)

Een Fransch veldtochtsplan 1870/71. Een leger, dat van een parlementaire regeering afhankelijk is, blijft des te verder van zijn bestemming verwijderd,

naarmate de richting dier regeering radicaler is. Als voorbeeld tot bewijs dezer stelling wordt gekozen de veldtocht der Fransche Oost-Armée onder Generaal BOURBAKI. Het plan voor deze onderneming was gevormd door FREYCINET, een overigens zeer bekwaam ingenieur; koenheid van gedachte kon aan de onderneming niet worden ontzegd. Eerst bij de uitvoering bleek gebrek aan voorbereiding en onbekendheid met de eischen van den oorlog. Het transport van het 18de en 20ste korps eindigde, in stede van 23, eerst den 29sten December. Behalve door het geheel onvoorbereide spoorwegtransport, mislukte de onderneming door de onvolkomen uitrusting der troepen, en vooral door de belemmerende inwerking, die GAMBETTA en FREYCINET op de militaire uitvoering bleven uitoefenen. Slechts een NAPOLEON zou wellicht in staat zijn geweest aan de geheele onderneming levensvatbaarheid te geven. (Oest. M. Z., Sept.)

De ongelukkige afloop van den veldtocht van 1793. Aan de hand van eenige weinig bekende bronnen, worden de bij-omstandigheden, die een zoo onverwachten en ongelukkigen afloop van den veldtocht van 1793 veroorzaakten, besproken. In hoofdzaak moet aan het op zichzelf onbeduidende échec van WURMSEER vóór Straatsburg het treurig uiteinde van den overigens gelukkigen veldtocht worden geweten. (Oest. M. Z., Sept.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

De grensregelingen met China. Historisch overzicht, aanvangende met het jaar 1858. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Sept.)

De normaliseering der Theiss. Onderzoek naar de uitkomsten, die deze normaliseering tot heden heeft opgeleverd en in de toekomst vermoedelijk nog opleveren zal. (M. W. Ver., Band XXXVII, Heft 2)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De groote manoeuvres met artillerie- en cavalerie-massa's op het vlakke terrein van het kamp van Châlons, zonder verbinding met andere wapens, hebben een twijfelachtig nut. — De rehabilitatie van een officier, die een vonnis gehad heeft en diensgevolge gecasseerd is, geeft nog geen aanspraak om in zijn vroegere betrekking hersteld te worden. — In Le Mans werd een hoofdofficier van het territoriale leger beledigd door een burgerbeambte, omdat aan dezen de toegang tot den schietstand geweigerd was. Hij is veroordeeld tot 300 francs boete. — In Fontainebleau is een affuit beproefd, bestemd voor het gebruik op de centuurbaan van vestingen. — Er is sprake van, dat alle onregelmatigheid in de tenue der officieren zal worden verboden en dat aan de jagers te paard als hoofddekseel de vroegere talpack zal worden teruggegeven. (Sp. M., 1 Oct.)

Veertiendaagsche kroniek. De dood van BAZAINE. — De noodzakelijkheid van de gelijkstelling der bezoldiging voor denzelfden rang of graad bij de verschillende wapens en dienstvakken moet in de eerste plaats op de officieren toegepast worden. — De bezwaren tegen het wetsontwerp betreffende den verplichten krijgsdienst in den Senaat. — Het reglement op de exercitiën der infanterie van 3 Mei 1888 moet alweder herzien worden; men hoopt, dat men er den tijd voor zal nemen, maar dan ook eindelijk iets goeds zal te voorschijn brengen. — Naar aanleiding van den dood van een onderofficier door het toedienen van een verkeerd geneesmiddel, wordt de aandacht gevestigd op het onvoldoende der reglementaire voorschriften omtrent het beheer van de vergiftige stoffen in de militaire ziekeninrichtingen. — De Minister van Oorlog heeft een aanschrijving gericht tegen het te ver uitstrekken der marschen bij manoeuvres en het te laat uitdeelen der levensmiddelen na aankomst in de kantonnementen. — Men keurt het uit het oogpunt der discipline sterk af, dat eenige velocipedisten van het 3de korps een verzoek aan den Minister van Oorlog gericht hebben om den graad van adjudant te bekomen en dit verzoekschrift in dagbladen hebben doen afdrukken. (Sp. M., 15 Oct.)

Losse gedachten over militaire onderwerpen. De rol der vestingen en der gebergten in den modernen oorlog, in verband met de ligging van Italië. De wet op de recruteering. De bevordering en de soldijregeling. (Sc. M., Sept.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Vervaardiging van staal in den *Siemens-Martin*-oven. Bliksemafleiders, stelsel-*Grenet*. — Duitschland: Afvoering van de *Hansa* uit de Duitsche vloot. — Engeland: Samensmelting van de *Maxim*- en *Nordenfelt*-maatschappijen. *Moncrieff*-affuiten (*met schetsen*). — België: Proeven met repeteeergeweren. — Denemarken: Schietproeven tegen pantserplaten. — Italië: Artillerie-inspectiën en artillerie-commandementen. Commissie ter bestudeering van het geweervraagstuk. Invoering van gietijzeren kamergranaatkartetsen van 7 en 9 cM. — Noorwegen: Organisatie der artillerie. (Rev. d'A., Oct.)

De officieele stukken betreffende de aftreding van den Veldmaarschalk VON MOLTKE. Mededeeling van het verzoek om ontslag; het antwoord des keizers; de benoeming tot Voorzitter van het Comité voor de landsverdediging en de beantwoording van het hierop betrekkelijke besluit. (Allg. M. Z., N°. 70.)

Verscheidenheden. Toestanden in het tegenwoordige Fransche leger. — Levensbericht van den Luit-Generaal VAN SWIETEN. — De manoeuvres van het 6de Fransche legerkorps. — De officieren der landweer van het Pruisische leger. (Allg. M. Z., N°. 74—78.)

Het aftreden van den Veldmaarschalk VON MOLTKE. Vertaling van het opstel, dat naar aanleiding van deze gebeurtenis opgenomen is in *Le Spect. Mil.* van 1 Sept. (Allg. M. Z., N°. 75.)

De militaire dienst tegenover het publiek. Om verkeerde indrukken bij het publiek te voorkomen, moeten de detailoefeningen zoo min mogelijk in het openbaar plaats hebben. Voorts zal de achting van het publiek voor het leger verhoogd worden, wanneer het kader zoo min mogelijk ruwe uitdrukkingen tegen de recruten bezigt en de garnizoenswachtdienst stipt naar de voorschriften geschiedt. (Allg. M. Z., N°. 78.)

Verscheidenheden. De afstandsmeter-*Montaudan*. — De uitrusting der veldartillerie met pioniergereedschap in Rusland. (Archiv, Band XCV, Heft 9.)

Gezondheidsstatistiek betreffende het Oostenrijksche leger over Juli. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Verscheidenheden. De beweegbare veld-observatoria. — De organisatie der Russische art.-parken. — Aantal pionierwerktuigen bij de Russische troepenafdeelingen. — Centrale artillerie-schiet-school in Italië. — Levering van geschut voor de Engelsche land- en zeemacht. — Uitwerking van den kogel van het Fransche 8 mM. geweer, vergeleken met dien van het 11 mM. geweer, op het menschelijk lichaam. — Versterkingen op Maddalena en Caprera. — Aanleg van wegen in Rusland. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Verscheidenheden. Statistisch rapport over den veterinairen dienst bij het Pruisische leger over 1886. — Bepalingen over den aankoop van paarden voor het Beiersche leger. — Inrichting van het spoorwegmaterieel voor vervoer van troepen en paarden, in Rusland. — Belegeringsmaterieel in Spanje. — Nieuwe moordwapenen. — Opium etende paarden. — Wedren in Zweden. — Gebruikelijke spreektermen op het gebied van het paardrijden, in Duitschland. (Schw. A. u. G., N°. 9.)